

Oficiul Român pentru Adopții

Extras din cartea

A FI ADOPTAT. CĂUTAREA DE O VIAȚĂ A SINELUI

de

D.M. Brodzinsky, M.D. Schechter, R. Marantz Henig

Tradus în mai 2007 și distribuit gratuit de:
Oficiul Român pentru Adopții
Str. Muzeul Zambaccian, nr.29, sector 1, 011872 București, Romania
Tel. 2301351, fax. 2301320,
Webiste: www.adoptiiromania.ro
E-mail: secretariat@adoptiiromania.ro

Traducera și editarea acestui extras au fost finanțate prin proiectul Phare RO 2003/005-551.01.01.01, “Campanie Educațională pentru Drepturile Copilului”.

În format electronic, extrasul poate fi găsit la adresa: www.adoptiiromania.ro

Extras din **Being Adopted: The Lifelong Search for Self**, de D.M. Brodzinsky, M.D. Schechter, R. Marantz Henig, (ISBN 0-385-41426-9)

Drepturile asupra versiunii în limba engleză aparțin:
Simona Kessler International Copyright Agency Ltd
Str. Banul Antonache 37
011663 Bucharest 1, ROMANIA
Tel.: (004021) 316 48 06
Fax: (004021) 316 47 94
Email: simona@kessler-agency.ro

Drepturile asupra versiunii în limba română aparțin până în 2009:
Oficiul Român pentru Adopții
Str. Muzeul Zambaccian, nr.29, sector 1, 011872 București, Romania
Tel. 2301351, fax. 2301320,
Webiste: www.adoptiiromania.ro
E-mail: secretariat@adoptiiromania.ro

Introducere

CONTEXTUL ADOPTIEI

Cu mai puțin de o generație în urmă, statutul unui copil adoptat nu era diferit de cel al unui copil născut în cadrul familiei care-l creștea. Se considera că părinții își aleg un copil perfect, îi spun la vârsta de 3-4 ani că a fost adoptat și continuă să trăiască o viață de familie perfectă. În anii '50, discuțiile cu copilul despre adopție erau ca discuțiile despre sex; subiectul era abordat, cu mare grijă, la momentul potrivit în dezvoltarea copilului, iar apoi nu era nevoie să mai fie abordat vreodată.

Acum știm mai multe nu numai despre sex, ci și despre adopție. Acum știm că statutul de adoptat este ceva ce influențează relația unei persoane cu părinții adoptivi, conștiința sa în curs de dezvoltare și relațiile intime pe care le va stabili în tot restul vieții sale. Acum știm că problema adopției va reveni, conștient sau inconștient, în diferite momente din dezvoltarea unei persoane adoptate.

Totodată, acum știm ce important este să luăm în considerare nu numai viața interioară a copilului adoptat, ci și contextul social în care acesta crește.

Adopția: soluție sau risc?

Privită în ansamblu, adopția este o soluție minunată. Ea rezolvă problema părinților adoptivi, care, din cauza infertilității sau a altor complicații, nu pot avea familiile pe care le-au visat. Adopția rezolvă și problema părinților naturali care se confruntă cu o sarcină neplanificată și nedorită. Și rezolvă și problema copilului adoptiv, care, altfel, n-ar avea un cămin și un sentiment de permanență.

Mulți oameni de pe scena politică națională promovează adopția ca alternativă la avort, numind-o cea mai bună soluție în cazul sarcinilor nedorite. O a treia opțiune, păstrarea copilului, aproape că nu este discutată în dezbaterile politice. În această carte, nu încercăm să ne ocupăm de problema adopției ca alternativă la avort, dar se poate spune, pe baza unor

studii științifice recente, că adopția este o soluție mai bună pentru sarcinile nedorite (din punctul de vedere al dezvoltării copilului) decât păstrarea copilului într-o familie ce nu-l vrea.

Studiile internaționale au comparat dezvoltarea copiilor în diferite medii: familii adoptive, instituții de stat, asistenți maternali și familii în cazul cărora mamele doriseră să avorteze și fuseseră refuzate sau doriseră să dea copilul spre adopție și se răzgândiseră.

Într-un asemenea studiu, Michael Bohman, psihiatru la Universitatea din Umea, Suedia, împreună cu colegii lui, a cercetat dezvoltarea copiilor suedezi crescuți în ceea ce el numește „cămine ambivalente”. Este vorba de copii ale căror mame îi înregistraseră la naștere pe listele pentru adopție, dar se răzgândiseră ulterior. Bohman a comparat acești copii cu copii adoptați la naștere, cu copii crescuți în plasament permanent și cu copii care trăiau împreună cu părinții naturali. .

La vârsta de 11 ani, copiii ce trăiau cu părinții lor naturali prezentau cea mai mică rată a tulburărilor afective și comportamentale, fiind urmați de copiii adoptați. Cei mai afectați erau copiii crescuți de către asistenți maternali și, în mare măsură, copiii crescuți de părinții naturali care voiseră inițial să-i dea spre adopție. Aceste rezultate contrazic ideea tradițională că familia naturală, oricât de puțin și-ar dori să păstreze copilul, este alternativa cea mai bună.

La o concluzie similară a ajuns și Henry P. David, psiholog la Universitatea din Maryland, care a studiat într-un mod puțin diferit ce înseamnă a te naște „nedorit”. David a studiat copiii din Cehoslovacia cu mame cărora li se refuzase de două ori avortul de către autoritățile statului. La copiii crescuți de aceste mame „recidiviste”, creștea riscul apariției de dificultăți emoționale și comportamentale, disfuncții cerebrale minore și rezultate școlare slabe. Chiar și la începutul maturității, ei aveau un sentiment de neîmplinire pe plan personal și profesional, dificultăți în relațiile intime, predispoziție la delincvență și alte probleme.

Dar, deși adopția este mai bună pentru un copil decât creșterea lui într-un cămin ambivalent, în plasament pe termen lung sau într-o instituție de stat, soluția nu este perfectă, ci are și ea propriile complicații și dificultăți. Din cauza unei lungi tradiții în a considera adopția drept o soluție pentru multe probleme, specialiștii și nespecialiștii deopotrivă n-au acceptat ușor faptul că soluția poate fi ea însăși o problemă. Cunoașterea

complicațiilor la care ne putem aștepta îi va ajuta pe copiii adoptați, pe părinții lor și comunitatea specialiștilor să facă față mai ușor problemelor, pe măsură ce acestea apar.

Marea majoritate a adopțiilor se realizează în majoritatea domeniilor pe care societatea le privește ca pe măsura succesului. Ei cresc, se căsătoresc, își întemeiază familii. Sunt în relații bune cu prietenii și familiile lor adoptive. Au slujbe stabile, au hobby-uri și numeroase clipe de fericire. Studiile arată că aproape 85% dintre adopții sunt considerate, în retrospectivă, „succese” de către membrii familiei și specialiștii care-i consiliază.

Dar apar și probleme în viața unui adoptat, de obicei, într-un mod previzibil și ușor de înțeles. Noi și mulți alți clinicieni și cercetători am găsit un tipar în adaptarea normală la adopție: atunci când adopția constituie o problemă evidentă în viața interioară a unei persoane, cel mai întâlnit este sentimentul copleșitor de pierdere. Pierderea inerentă adopției este diferită de alte pierderi întâlnite pe parcursul vieții unei persoane, cum ar fi moartea sau divorțul. Sentimentul de pierdere în cazul adopției este mai intens, mai puțin înțeles de societate și mai profund.

De obicei, nu se observă diferențe în tiparele de adaptare ale persoanelor adoptate la vârste fragede și în perioada preșcolară. Atunci când apar probleme, ele intervin în perioada școlii primare și în adolescență. Studiile nu au relevat probleme mari în cazul copiilor sub 5-6 ani (adoptați pe când erau sugari), iar dovezile sunt neconcludente pentru a ne lămurii dacă adulții adoptați (tot pe când erau sugari) sunt expuși mai mult riscului de a avea probleme decât cei ce n-au fost adoptați.

Totuși, pentru copiii între 6 și 18 ani, o serie de studii arată că statutul de adoptat reprezintă un factor de risc ce poate determina anumite probleme psihologice, în special stimă de sine scăzută, probleme pe plan educațional și o seamă de acte de rebeliune, cunoscute ca acte de defulare: agresiunea, furtul, minciuna, hiperactivitatea, comportamentul opozant și fuga de acasă. Asocierea mai multor simptome la adopții cu probleme i-a făcut pe unii cercetători, la începutul anilor '80, să speculeze existența unui „sindrom al copilului adoptat”. Puțini specialiști din ziua de azi mai cred că un astfel de sindrom există.

S-a observat, totuși, că adolescenții și copiii adoptați alcătuiesc un procent de copii cu probleme psihologice mai mare decât era de așteptat. Doar 1-2% dintre minori sunt adoptați de persoane cu care nu sunt rude de sânge, dar ei reprezintă un procent

neobișnuit de mare din copiii ce fac psihoterapie în ambulatoriu (5%, în loc de 1-2%), tinerii pacienți rezidenți ai unor centre de tratament și spitale psihiatrice (10-15%, în loc de 1-2%) și copiii considerați de sistemul de învățământ ca având dificultăți perceptiv, neurologice sau emoționale (6-9%, în loc de 1-2%).

Un studiu recent al lui Nicholas Zill, cercetător la organizația Child Trend din Washington, a ajuns la concluzia că un număr de trei ori mai mare de copii adoptați decât de copii neadoptați de aceeași vârstă urmaseră un tratament psihologic sau psihiatric în anul anterior.

Desigur, sunt multe modalități de a explica asemenea statistici. Părinții adoptivi au, de obicei, o stare socială medie sau bună și sunt obișnuiți să apeleze la specialiști pentru ajutor, mulți dintre aceștia fiind întâlniți în timpul procesului de adopție. Așadar, ei vor căuta ajutorul specialiștilor la primele semne ale vreunei probleme.

Deși cele mai multe studii arată că acești copii adoptați sunt mai vulnerabili la problemele psihologice, nu toate studiile au ajuns la acest rezultat. Studiul lui Bohman privind mamele „ambivalente”, de exemplu, indică mai multe probleme la adoptați decât la neadoptați la vârsta de 11 ani, dar diferențele dispar până la vârsta de 15 ani și nu se mai observă diferențe la 18 sau 23 de ani. Înainte să tragem o concluzie definitivă despre adaptarea la adopție, va trebui să aflăm de ce o mică, dar semnificativă parte dintre cercetători a ajuns la concluzii atât de diferite.

Luând în considerare toate datele, inclusiv datele contradictorii, credem că există o tendință clară printre copiii adoptivi nu numai de a căuta ajutor profesional, dar și de a avea nevoie de el. Și credem că vulnerabilitatea crescută a adoptaților față de problemele psihologice se poate explica în mare parte prin experiența pierderii prin care au trecut.

Pierderile în adopție

Sarah era o fată de 17 ani fericită, bine adaptată, care fusese adoptată în copilărie. A știut mereu că este adoptată și s-a simțit iubită în cadrul familiei adoptive. Totuși, Sarah avea o senzație vagă că-i lipsește ceva, o senzație pe care am auzit-o descrisă de sute de alte persoane adoptate.

„Uneori, mă simt incompletă,” ne-a spus Sarah. „Vreau să știu mai multe. De ce s-a întâmplat așa? Cum este mama mea? Cine este tatăl meu natural? Cum este el? Pe măsură ce trece timpul, devine tot mai important să știu. Uneori, este destul de frustrant să fii adoptat.”

Frustrarea lui Sarah nu este anormală și nici neașteptată. Procesul care explică sentimentele ei, în mare parte, este doliul pricinuit de lipsa părinților despre care ea își pune întrebări atât de des. Acest doliu este, în fond, ceea ce vedem la majoritatea adopțiilor care, ca și Sarah, au ajuns la un punct dificil în dezvoltarea lor psihologică. Într-adevăr, considerăm că o mare parte din ceea ce se considera a fi patologic în comportamentul unui adoptat este doar o manifestare nerecunoscută a procesului de doliu cu rol de adaptare.

Această perspectivă a fost acceptată ușor ca explicație a problemelor cu care se confruntă adesea copiii adoptați *după vârsta de un an*. Când un copil se atașează de prima persoană care-l îngrijește, fie că este vorba de părinți naturali, rude sau asistenți maternali, pentru ca apoi să fie luat din grija acestora și mutat într-o familie nouă, este aproape inevitabil că el va trăi un sentiment de pierdere și doliu după aceștia.

După pierdere, aproape întotdeauna urmează perioada de doliu. Are multe manifestări emoționale și comportamentale: șoc, furie, depresie, disperare, neajutorare, pierderea speranței. Această suferință poate fi blocată sau prelungită, dar, de obicei, este un răspuns normal la experiența pierderii și ține de procesul de adaptare.

Pentru copiii adoptați târziu, pierderea poate fi traumatizantă și manifestă, constituind un stres imens pentru copil. Dar, și pentru copiii adoptați la naștere, pierderea există. Este mai puțin traumatizantă, mai puțin evidentă, dar poate influența întreaga personalitate a copilului. Copiii dați spre adopție în primele zile sau săptămâni de viață suferă nu doar din cauza pierderii părinților pe care nu i-au cunoscut niciodată, ci și din cauza altor aspecte ale vieții lor ce s-au pierdut prin adopție: pierderea originii, a unei individualități complete, a continuității genealogice. Adopții pot simți și o pierdere a sentimentului de stabilitate în relația cu părinții *adoptivi*; ei se gândesc că, dacă primii părinți i-au părăsit, de ce nu i-ar putea părăsi și ceilalți?

Totuși, pentru copiii adoptați din primele luni de viață, pierderea nu e, în general, acută sau traumatizantă și nu este trăită în mod conștient până în jurul vârstei de 5 ani. Ea

evoluează treptat, pe măsură ce copilul începe să înțeleagă că a fost adoptat. În timp, poate duce la schimbări comportamentale subtile, ce par, la prima vedere, a nu avea nimic de a face cu pierderea și suferința.

Uneori, suferința profundă devine un factor semnificativ în viața adoptatului, alteori, nu. Unii adoptați sunt copleșiți de sentimente de alienare și izolare. Alții, din motive pe care încă nu le înțelegem pe deplin, nu au asemenea sentimente, ci sunt recunoscători pentru iubirea și siguranța de care au parte în familiile adoptive.

Nu putem prevedea care adoptat se va simți incomplet sau abandonat și care se va simți iubit, care va alege să accentueze ceea ce „pierde” în urma adopției și care va insista asupra a ceea ce „găsește”. Dar putem spune că ambele reacții sunt ușor de înțeles, comune și, de obicei, fac parte din procesul normal de adaptare. Ele pot apărea la același individ, în diferite momente ale existenței sale.

Căutarea sinelui de-a lungul vieții

Pentru adoptat, sentimentul de pierdere apare, de obicei, în contextul căutării sinelui. Conceptul eului este unul central în cadrul personalității; în această privință, cei mai mulți teoreticieni ai personalității sunt de acord. Dar este mai greu să cadă de acord asupra definiției exacte a acestui „eu”. În accepția noastră, prin acest termen se definește concepția unui individ asupra propriei persoane – ceva ce este adesea denumit „concept de sine”.

Conștiința de sine se consideră că necesită un element de auto-reflecție; este o conștiință ce nu poate exista fără cuvinte sau simboluri. Conștiința de sine apare când o persoană poate trece dincolo de propriul său corp, pentru a-și putea forma o imagine despre sine. Dar, cum vom vedea în capitolul următor, există unele aspecte ale sinelui care încep din fragedă pruncie, mult înainte ca un copil să fie capabil de această auto-reflecție simbolică.

Diferiți teoreticieni au definit eul în diferite moduri. Propria noastră definiție a eului conține câteva componente. Există *eul fizic*, care include conștiința și percepția unei persoane asupra propriului corp: cum arată, cum este la atingere, cum sună, cum miroase și ce gust are. Există și un *eu psihologic*, ce include felul cum ne percepem propriile calități intangibile și ceea ce numim personalitate: concepția despre inteligența noastră,

capacitatea noastră pentru empatie, abilitatea de a ne controla impulsurile, generozitatea sau lipsa acesteia.

Există și un *eu social*, ce include conștiința noastră de sine în relația cu ceilalți și concepția noastră despre felul cum ne privesc aceștia: dacă ne simțim plăcuți, dacă credem că suntem considerați atrăgători, dacă credem că ceilalți ne consideră prietenoși sau plini de empatie.

Mai există și componenta evaluativă a sinelui, care le integrează pe celelalte trei: stima de sine. Aici sunt incluse propriile noastre judecăți despre care dintre aspectele personalității noastre sunt bune sau rele, plăcute sau neplăcute, valoroase sau nu. Stima de sine joacă un rol important în tiparele adaptării psihologice. Dacă o persoană are o părere bună despre sine, se va dezvolta într-un mod sănătos. Dacă o persoană are o părere proastă despre sine, mai ales despre o componentă a sa pe care o consideră importantă, acest lucru tinde să compromită bunăstarea sa psihologică.

Căutarea sinelui este universală și continuă. Pentru persoanele adoptate și neadoptate deopotrivă, înțelegerea sinelui este una dintre principalele sarcini ale dezvoltării psihologice. Concepția noastră despre cine suntem este influențată de fiecare experiență pe care o trăim, se schimbă de fiecare dată când ni se schimbă viața. Și nu doar evenimentele majore – naștere, moarte, căsătorie, adopție – au un efect asupra conștiinței noastre de sine. Acumularea evenimentelor minore, cărora adesea nu le dăm importanță – fiecare compliment, fiecare respingere, fiecare realizare, fiecare eșec – contribuie la percepția de sine.

După cum au observat multe autorități din domeniul adopției, adopția are o sarcină mai complexă în căutarea sinelui. Cei ce trăiesc împreună cu familia naturală au un ghid în drumul lor. Ei pot vedea frânturi din viitorul lor în părinții lor, elemente din personalitatea lor găsindu-și ecoul în frații și surorile lor.

În cazul unui adoptat, aceste indicii sunt mai puține. Adopții vorbesc adesea despre anumite „rupturi” în trecutul lor – ruperea de părinții naturali, de familia extinsă, de conștiința lor despre moștenirea genetică și, uneori, despre originile lor etnice sau rasiale. Cercetătorul britanic H. J. Sants a inventat în 1964 termenul "confuzie genealogică", prin el descriind acest sentiment de rupere de trecut. Pentru cei mai mulți adoptați, această confuzie nu este o situație cronică. Este un sentiment de confuzie și alienare care pare să apară în momente critice ale dezvoltării lor.

Zilele de naștere reprezintă adesea asemenea momente critice. În ziua în care Nate a împlinit 10 ani, el a întrebat despre mama sa naturală: "Se gândește la mine de ziua mea?" Pentru Carl, de 15 ani, zilele de naștere au fost dintotdeauna o sursă de confuzie, stângăcie și jenă. "E destul de ciudat pentru mine atunci, să fiu centrul atenției," spune el. "Mă simt ca un impostor. Toți sunt în jurul meu și sărbătoresc ziua în care m-am născut, făcând mare caz de asta, dar ei nici măcar nu erau acolo la nașterea mea." Pe când se apropia a 23-a aniversare a lui Francie – vârsta la care o născuse mama ei –, ea se întreba: "Era fericită sau avea o senzație de gol, ca mine?"

Dar confuzia poate dura mult mai mult decât o zi. Ea se poate întinde pe perioade lungi de timp din viața adoptatului. Deoarece întrebările despre trecut sunt atât de importante, unii adoptați au probleme în a-și realiza un viitor și rămân blocați într-o anumită etapă de dezvoltare. Chiar și la vârsta de 35 de ani, de exemplu, pacienta noastră Jocelyn ne-a mărturisit: "Faptul că nu știu de unde vin pare să-mi împiedice dezvoltarea".

Adaptarea la adopție de-a lungul vieții

În capitolele ce urmează, vom arunca o privire asupra modurilor în care aceste două procese cruciale – căutarea sinelui și experiența pierderii – se fac simțite în diferite momente din dezvoltarea psihologică a adoptatului. Vom insista mai ales asupra "adopției tradiționale", în care un copil sub 6 luni este plasat în grija unei familii cu care nu este înrudit. Vom examina și experiența adopției din perspectiva copiilor adoptați la vârste mai mari, din țări străine sau a copiilor cu anumite handicapuri ce îi fac să aibă nevoi speciale.

Sunt multe metode de a conceptualiza adaptarea la adopție. Am ales să folosim modelul ciclului vieții realizat de Erik Erikson. Erik Erikson, psihanalist danez, a realizat un model în 7 etape, ce descrie sarcinile psihosociale cele mai importante cu care se confruntă oamenii pe măsură ce evoluează de la copilărie către bătrânețe. Ipoteza sa este că aceste sarcini sunt universale. Noi considerăm că ele se aplică la persoanele adoptate și la cele neadoptate, dar cu diferențe importante.

După cum arată Tabelul 1, Erikson a conceput fiecare etapă a vieții ca un conflict între două direcții opuse. Când conflictul se rezolvă și individul trece la următoarea etapă de dezvoltare, problemele scad în importanță. Dar ele nu dispar niciodată. Ne luptăm mereu cu probleme pe care credem că le-am rezolvat într-o perioadă anterioară a vieții.

Tabelul 1 - Un model psihosocial de adaptare la mediul adopție

<i>Perioada vieții</i>	<i>Sarcinile psihosociale, după Erikson</i>	<i>Sarcini legate de adopție</i>
Sugarul ^a	Încredere vs. Neîncredere	Adaptarea la tranziția către un nou cămin Realizarea unor atașamente sigure, mai ales în cazul unui plasament târziu
Copilul mic și preșcolar ^b	Autonomie vs. Rușine și Îndoială; Inițiativă vs. Vinovăție	Învățarea despre naștere și reproducere Adaptarea la informațiile inițiale despre adopție Recunoașterea diferențelor în aspectul fizic, mai ales în cazul adopțiilor interrasiale și internaționale
Copilul de școală	Sârguință vs. Inferioritate	Înțelegerea sensului și a implicațiilor adopției Căutarea răspunsurilor cu privire la originea personală și la motivele părăsirii Confruntarea cu diferențele fizice față de membrii familiei Confruntarea cu stigmatul asociat adopției Confruntarea cu reacțiile

		<p>celorlalți copii față de adopție</p> <p>Confruntarea cu sentimentul de pierdere provocat de adopție</p>
Adolescența	Identitatea Eului vs. Confuzia Identității	<p>Continuarea explorării sensului și a implicațiilor adopției</p> <p>Legarea adopției de identitatea individului</p> <p>Confruntarea cu identitatea rasială în cazul adopțiilor interrasiale</p> <p>Confruntarea cu diferențele fizice față de membrii familiei</p> <p>Clarificarea imaginii idilice a familiei perfecte</p> <p>Confruntarea cu pierderea provocată de adopție, în special în ceea ce privește propria identitate</p> <p>Luarea în considerație a posibilității de a-și căuta familia biologică</p>
Adultul tânăr	Intimitate vs. Izolare	<p>Continuarea explorării implicațiilor adopției asupra dezvoltării sinelui și a intimității</p> <p>Aprofundarea opțiunii de căutare a familiei</p>

		<p>biologice; începe căutarea</p> <p>Adaptarea la rolul de părinte, având în vedere trecutul de copil abandonat</p> <p>Confruntarea cu istoria genetică necunoscută în contextul procreării</p> <p>Confruntarea cu pierderea legată de adopție</p>
Viața adultă mijlocie	Generare vs. Stagnare	<p>Continuarea explorării implicațiilor adopției, așa cum se manifestă ele în maturizarea sinelui</p> <p>Reconcilierea moștenirii psihologice construite de-a lungul vieții cu trecutul personal necunoscut</p> <p>Continuarea intențiilor de căutare a părinților naturali</p> <p>Confruntarea cu pierderea legată de adopție</p>
Viața adultă târzie	Integritatea eului vs. Disperare	<p>Rezolvarea finală a implicațiilor adopției în contextul unei analize a vieții</p> <p>Ultimele intenții de căutare a rudelor biologice aflate încă în viață</p>

^a Nu există conștiința adopției în această etapă.

^b Există conștiința adopției în această etapă, dar sensul și implicațiile ei nu sunt prea bine înțelese

Modelul de ciclu al vieții al lui Erikson asigură cadrul pentru restul acestei cărți. În capitolul următor vom descrie etapa vieții de sugar, unde criza psihosocială principală, în opinia lui Erikson, este Încredere vs. Neîncredere. Capitolul II se va ocupa de copilul mic și de vârstă preșcolară, în care crizele sunt Autonomie vs. Rușine și Îndoială, și Inițiativă vs. Vinovăție. Aceste două capitole explică contextul în care adopția este pentru prima oară prezentată copilului, cu mult înainte ca acesta să o poată înțelege. Deși "a fi adoptat" nu are un înțeles pentru copii mici, ne începem explorarea în acest stadiu, deoarece el creează contextul în care adopția intră în scenă în momente ulterioare din viață. Astfel se asigură condițiile pentru genul de sprijin pe care copilul îl va primi mai târziu, când va începe să se confrunte cu problema adopției.

Preșcolarii adoptați tind să aibă sentimente pozitive față de adopție. "Povestea adopției" care le este spusă insistă asupra bucuriei pe care ei au adus-o în viața părinților lor și ea le este prezentată în cadrul unei familii iubitoare și protectoare. Dar, pe măsură ce puterile cognitive ale copilului cresc, crește și capacitatea sa de a înțelege ce înseamnă să fie adoptat. El poate vedea acest lucru ca pe un mod alternativ de a intra într-o familie și, atunci când ajunge să recunoască legăturile de sânge dintre el și familia care nu locuiește cu el, va înțelege că are o întreagă familie naturală cu care, de fapt, se înrudește.

În Capitolul III, despre „copilăria mijlocie” (vârsta școlară), vom descrie modul în care apare, treptat, această înțelegere. Conflictul eriksonian din această perioadă este unul între Sârguință și Inferioritate. Este o perioadă în care are loc înțelegerea lumii. Aici, vom descrie modul cum începe să înțeleagă copilul adopția și ce impact are aceasta asupra eului copilului și asupra modului său de adaptare. În această perioadă din viață, se face simțit, de obicei, întregul impact al pierderii. Acum, copilul vede fața cealaltă a îndrăgitei "povești a adopției" – faptul că, pentru a putea fi ales, a trebuit să fie mai întâi abandonat.

Pentru copiii de această vârstă, adopția implică nu numai câștigarea unei familii, ci și pierderea uneia. Durerea conștientă și inconștientă care însoțește sentimentul de pierdere explică multe dintre schimbările de comportament pe care noi și alți profesioniști le-am observat la copii adoptați aflați la vârsta școlii primare: furie sporită, agresivitate, comportament opozant, necomunicativitate, depresie și probleme cu stima de sine.

Revelația în privința pierderilor adopției are loc la vârste diferite, în funcție de copil, deși rareori apare înaintea vârstei de 5 ani. Sentimentul de pierdere care apare acum are ca manifestare comportamentală suferința profundă. Această suferință re apare și în alte momente importante din existența individului, de obicei, în momente de criză sau de schimbare: căsătorie, nașterea unui copil, moartea părinților adoptivi. Vom explora, prin intermediul unor cazuri concrete, felul în care reapariția suferinței poate complica sarcinile dezvoltării din fiecare etapă.

Capitolul IV, despre adolescență, explică etapa conflictului Identitatea Eului vs. Confuzia Identității – vestita "criză a identității". În această perioadă, căutarea sinelui este cu atât mai complicată pentru adoptați. Principala sarcină a adolescenței este separarea de familia de origine, deoarece tinerii își adună resursele pentru a porni singuri în lumea adulților. Dar adolescenții adoptați care se desprind de familia adoptivă au întotdeauna o familie naturală-fantomă, de care trebuie, de asemenea, să se desprindă. Această sarcină este mult mai dificilă; cum te poți desprinde de ceva ce nu există cu adevărat pentru tine și despre care știi puțin sau chiar nimic?

În Capitolul V, ne vom concentra asupra crizei Intimitate vs. Izolare a tânărului adult. Și aici există obstacole specifice pe care adoptatul trebuie să le depășească. Mark, de pildă, n-a suferit niciodată în mod conștient din cauza pierderii părinților naturali până la vârsta de 28 de ani, când s-a născut primul său copil. "Am văzut-o născându-se și primul lucru pe care l-am remarcat a fost că avea un nas mare, exact ca al meu", spune el. "Mi-am dat seama imediat că fiica mea era prima rudă de sânge pe care o cunoșteam."

Capitolul VI, despre vârsta mijlocie, descrie conflictul între Generare și Stagnare. În această perioadă, în concepția lui Erikson, scopul principal este lăsarea drept moștenire generației viitoare a ceva din propria persoană. De aici, apare dorința de a construi o moștenire psihologică, fie sub forma unui descendent, fie prin acte precum a preda, a îndruma sau a crea. Adesea, acest act de a privi înainte, spre viitor, solicită adoptatului să afle detalii despre propriul său trecut. "Una e să nu fii sigur de propriul meu trecut," ne-a spus o persoană adoptată, aflată la vârsta mijlocie, "alta e să nu am o istorie de transmis copiilor mei." Această etapă a vieții înseamnă, adesea, reapariția confruntării cu acele "spații goale" din istoria personală a adoptatului: originea necunoscută și multitudinea de întrebări fără răspuns. Fiind conștient că mai are un timp limitat de trăit, adoptatul poate reîncepe căutarea răspunsurilor.

În Capitolul VII, despre vârsta a treia, vom discuta despre ultima criză psihosocială descrisă de Erikson: Integritatea Eului vs. Disperare. Aici, punctul principal este efortul final al adoptatului de împăcare cu viața sa. Rememorând succesele și eșecurile vieții sale, plăcerile și dezamăgirile, adultul în vârstă caută să dobândească sentimentul unei mai bune împliniri personale. Pentru adoptați, rememorarea vieții oferă o ultimă șansă de a răspunde întrebărilor despre ce a însemnat să fie adoptați. După cum vom vedea, pentru unii indivizi, întrebarea a rămas un punct important din existența lor; pentru alții, este o entitate vagă, efemeră, care nu pare să aibă legătură cu ei.

Cercetările și experiențele clinice – ale noastre și ale altora – sugerează că, deși adopția trebuie să treacă prin aceste sarcini ale dezvoltării, ele pot fi mai dificile pentru ei decât pentru persoanele neadoptate. În capitolele ce urmează, prin prezentarea unor cazuri concrete și a rezultatelor unor studii, vom descrie ce se întâmplă și de ce.

Capitolul I

VÂRSTA SUGARULUI

Primul an de viață

Jon și Nancy au trebuit să aștepte mai multe luni până să îl poată aduce acasă pe fiul lor adoptat, Sam, chiar dacă știau cine este și unde se află. Politica agenției de adopție prevedea ca, pur și simplu, toți copiii să își petreacă primele trei luni într-un sistem de asistență maternală. Însă, cel puțin, asistentul care preluase cazul le-a spus că Sam era perfect normal: sarcina mamei fusese normală, nașterea lui fusese normală iar perioada de timp petrecută în asistență maternală fusese fericită și fără evenimente.

Totuși, la o săptămână după venirea sa acasă, Sam părea ca nu se simte tocmai bine. “Nu știu cum ar trebui să se manifeste copiii, dar nu cred că trebuie să fie așa”, i-a spus, aproape panicată, Nancy pediatrului. Sam avea colici, făcea frecvent diaree și părea că plânge tot timpul. Nancy i-a schimbat laptele din nou.

După încă o săptămână lui Sam i-a apărut o urticarie urâtă pe corp, iar Nancy s-a prezentat de urgență la dermatolog. Specialistul nu a descoperit nimic în neregulă, însă a fost destul de îngrijorat încât să prescrie o serie de analize de laborator. Rezultatele primite au fost negative. Încă o dată, Nancy i-a schimbat formula de lapte.

Țimp de trei luni, Sam a fost irascibil, nefericit, creștea greu și era imposibil de alinat. Schimbarea formulelor de lapte nu a dat niciun rezultat; modificările de orar nu dădeau niciun rezultat; mângâierile și ținutul în brațe mai mult sau mai puțin timp nu dădeau niciun rezultat.

Și dintr-o dată norul s-a risipit. La vârsta de șase luni, Sam și-a revenit. A început să zâmbească, să interacționeze cu Nancy și Jon, a luat în greutate și – minunea minunilor – a început să doarmă toată noaptea.

“După ce a trecut acea perioadă, toată lumea ne-a spus că tot acel timp i-a fost necesar copilului să se acomodeze cu noi”, povestea Jon mai târziu, la o ședință a grupului de sprijin pentru părinți adoptivi. “Totul în casa noastră era diferit față de casa asistentei maternale, iar el era nefericit din cauza asta.”

Bineînțeles că nu numai Sam a trebuit să se acomodeze cu Jon și Nancy, ci și Jon și Nancy au trebuit să se acomodeze cu Sam.

Am început cercetarea noastră asupra a ceea ce înseamnă să fii adoptat cu descrierea persoanei care nu are nici cea mai vagă idee că este adoptat: sugarul. Numai prin înțelegerea contextului în care copilul este crescut de la bun început putem să înțelegem cum își va trăi el viața de adoptat.

Contextul adopției include mediul de socializare al copilului: structura familiei și tehnicile generale de creștere a copilului, atitudinile și comportamentul familiei în legătură cu adopția, dar și părerile generale despre adopție în comunitatea largită. După cum sugera și sociologul H. David Kirk, acest context poate ajuta la prezicerea felului în care un individ tratează faptul de a fi fost adoptat. Copiii adoptați, spune el, tolerează cel mai bine adopția atunci când sunt crescuți de familii care le dau libertatea și posibilitatea de a explora problemele legate de adopție atunci când acestea apar. Acest mediu familial începe din momentul în care copilul este adus acasă.

Imaginea de sine, dezvoltarea încrederii

Toți sugarii traversează o etapă de dezvoltare afectivă. Ei trebuie să învețe cine sunt, cum se disting față de ceilalți, cum să fie curioși și aventurieri, dar totodată precauți și în siguranță. După cum spunea Erik Erikson, cea mai importantă sarcină psihologică pe care o are un sugar de îndeplinit este dezvoltarea unui simț al încrederii, de care se leagă toate celelalte scopuri.

Încrederea permite unui sugar să simtă că se poate baza pe propriul său comportament la fel de bine ca și pe cel al îngrijitorilor săi. Fără încredere, poate să crească dezvoltând îndoieli asupra propriilor sale puteri, precum și asupra motivațiilor tuturor celor pe care îi întâlnește. Dar cu încredere, bebelușul se poate dezvolta ca un individ matur, capabil să ofere și să primească dragoste. Cei mai mulți părinți, adoptivi sau naturali, cultivă acest simț al încrederii oferindu-și grija cu consecvență și căldură.

Încrederea acordată unui alt individ presupune că bebelușul simte că este individualizat, că este distinct față de ceilalți oameni. Dacă granița dintre „eu” și „non eu” nu există, nu poate apărea încrederea. Obişnuim să credem că sugarii aveau nevoie de luni bune pentru a înțelege că sunt ființe distincte, dar noile cercetări demonstrează că

imaginea de sine, a entității distincte, începe chiar de la momentul nașterii. Daniel Stern, psihiatru în cadrul Centrului Medical al Universității Cornell, a identificat trei componente ale sinelui care apar în primele zece luni de viață: *sinele emergent, sinele esențial și sinele subiectiv*.

„Simțul sinelui emergent”, conform lui Stern, este un mod pur senzorio-motor de a experimenta lumea. Încă de la naștere, sugarul încearcă să își descifreze percepțiile, acțiunile motorii, gândurile și afectele sale primitive. Aceasta este o sarcină copleșitoare pentru un nou-născut, după cum spune Stern, iar “rețelele de circuite integrate care se formează nu sunt încă îmbrățișate de o perspectivă unitară a organizării subiective.”

Între două și șase luni, copilul începe să dezvolte un simț al „sinelui esențial”. Aceasta este conștientizarea bazată pe simțul fizic al copilului că el este o ființă separată, „cu o viață emoțională unică și cu o istorie care îi aparține, și ... care funcționează în afara conștiinței”. Acum sugarii încep să simtă nu numai că trupurile lor sunt distincte față de mamă, dar și tot ceea ce li se pare în existența lor.

Între șapte și nouă luni de viață, o a treia componentă începe să se dezvolte: „simțul sinelui subiectiv”. Aceasta apare atunci când sugarul realizează că există alte minți care îl fac să relaționeze cu sentimentele, gândurile și emoțiile celorlalți oameni. Acum sugarul poate, la un nivel rudimentar, să înțeleagă stările mentale ale celorlalți oameni după felul în care aceștia se comportă. După cum scrie Stern, “stările mentale între oameni pot fi acum ‘citite’, potrivite, aliniate sau acordate la (sau citite greșit, nepotrivite, nealiniate, neacordate)”. Acest fapt explică abilitatea misterioasă a copiilor de a se armoniza stărilor sufletești, expresiilor, gesturilor și tonurilor vocilor celor care li se află în preajmă. Bebelușii nu înțeleg ce simt pentru că nu au cuvinte să se exprime, dar înțeleg de cele mai multe stările emoționale ale persoanelor iubite, după cum o arată propriile lor gesturi.

Între cincisprezece și optsprezece luni, sugarul dezvoltă a patra componentă a modelului lui Stern, „simțul verbal al sinelui”. Acesta permite autorefecția și începuturile adevăratei înțelegeri a sinelui. Simțul verbal al sinelui este cel față de care noi devenim cel mai ușor conștienți, pentru că este reprezentat de limbaj și alte simboluri accesibile. Deși domină, componentele inițiale ale sinelui (emergent, interior și subiectiv) continuă să existe și să influențeze ceea ce suntem. Vom descrie simțul sinelui verbal în capitolul următor.

Pregătind etapa adaptării la adopție

Deoarece încrederea se dezvoltă atât de natural în cele mai multe cămine, copiii adoptați și neadoptați tind să interacționeze cu părinții lor aproape în același fel. Prin urmare, este ușor ca noii părinți adoptivi să creadă că a fi adoptat nu înseamnă nimic pentru copiii lor. Este un mit fals, acest *amănunt* este important și va însemna foarte mult. Statutul de adoptat poate că nu are importanță pentru copii în primul sau al doilea an de viață, dar va conta în cele din urmă.

„Adopția nu este totuna cu conceperea propriului copil”, scrie Sanford N. Katz de la Boston College Law School. „Reprezintă creșterea și integrarea copilului natural al unui străin în propria-ți familie. A nu recunoaște realitatea înseamnă a idiliza adopția.”

Însă, câtă vreme este sugăr, însă, diferențele dintre familiile adoptive și cele naturale sunt subtile. Studii repetate au demonstrat că perechea părinte adoptiv-copil seamănă foarte mult cu cea părinte natural-copil. Ei formează relații de “atașament”, fundamentul tuturor relațiilor ulterioare, în moduri care sunt practic identice. Într-adevăr, atunci când am studiat copii adoptați înainte de vârsta de șase luni, de obicei nu i-am putut distinge de copiii din familiile naturale.

Diferențele care există în aceste prime luni sunt cruciale – respectiv modul în care părinții și copiii trăiesc împreună, contextul în care a fost construită familia. Adopția unui copil este complet diferită de nașterea unui copil. În cele din urmă, aceste diferențe vor începe să conteze pentru familia adoptivă.

Spre deosebire de cele nouă luni de viață ale unei sarcini normale, adopția poate urma un orar capricios. Timpul dintre „concepție” (depunerea cererii de adopție) și „naștere” (aducerea copilului acasă) poate dura de la câteva săptămâni la șase, șapte, opt ani sau mai mult. Și chiar înainte ca ceasul să înceapă să ticăie, cei mai mulți dintre părinții adoptivi au fost mai întâi nevoiți să se confrunte cu probleme majore, spre exemplu infertilitatea, ceea ce i-a determinat să ia în considerare și posibilitatea adopției.

„Mă simțeam o incapabilă,” ne mărturisește pacienta noastră Cheryl, în vârstă de 42 de ani, despre perioada în decursul căreia, pe când avea treizeci și ceva de ani, pierduse în mod repetat multe sarcini și născuse un copil mort. Acum mamă a unei fetițe în vârstă de șase ani care a fost adoptată la naștere, Cheryl este încă bântuită de amintirea acelor ani dureroși.

„Îmi era greu mai ales atunci când vedeam cum sora mea năștea copii pe bandă rulantă, ca o mașină de făcut copii. Toți prietenii mei deveniseră părinți. Noi eram singurii care eșuaserăm, sau cel puțin așa părea. Multe nopți am plâns la gândul acesta.”

Însă decizia adopției poate scuti de multe ori cuplurile infertile de chinurile prin care au trecut în încercările lor de procreare.

„Infertilitatea noastră este de domeniul trecutului”, mărturisește Marla, o profesoară în vârstă de 32 de ani, ai cărei cinci ani de tratament împotriva infertilității au inclus o operație și medicație pentru fertilitate. După decizia de a adopta, își aduce aminte cum „nu ne-am mai întors niciodată la specialistul în infertilitate, nu am mai făcut nicio diagramă a temperaturii lunare și nici nu mi-a mai curs vreo lacrimă la venirea ciclului menstrual. Am dat toate cărțile despre infertilitate și am aruncat toate diagramele de temperatură, ani din viața mea. Am citit odată că 'te poți agăța cu o atâta putere de trecut, încât să nu mai poți îmbrățișa prezentul'. Cred că asta e adevărat.”

Odată ce au luat decizia adopției, cuplurile simt de obicei o mare ușurare și o nerăbdare de a trece spre următorul stadiu al vieții de familie. Însă mai au multe obstacole de trecut: doctori, avocați, agenții, intermediari, asistenți sociali, consilieri, fiecare cu un nou set de cerințe și formalități de completat.

„Cred că mi-am dorit (să adopt un copil) mai mult decât soțul meu”, își amintește Cheryl. „El ezita. Nu era convins că va putea accepta copilul altei persoane.”

Și apoi există comentariile celor din jur, cuvinte insensibile și nechibzuite din partea prietenilor și rudelor care cred cu adevărat că adopția este un fel de-a fi părinți de calitate a doua. Acești prieteni și rude spun pe față ceea ce gândesc, făcând comentarii precum: „Ce păcat că nu ați putut avea un copil al vostru, ca toată lumea” sau „Dacă ați ști numai ce bucurie vă aduce sosirea pe lume a copilului vostru.” Ei pot chiar să pună părinții adoptivi pe un piedestal fals cu complimente nesincere de genul: „O, ce lucru minunat faceți, să creșteți copilul altcuiva.”

„Membrii familiei continuă să facă tot felul de comentarii care uneori chiar mă deranjează”, spune Marla.

Își aduce aminte ce junghi în inimă a simțit atunci când socrul ei l-a prezentat pe fiul ei unei cunoștințe spunând „*Acesta este nepotul meu. Este adoptat.*” Tot rudele sunt cele care îi spun Marlei lucruri precum: „*Mă întreb oare al cui comportament l-a moștenit*” sau „*Să vezi tu, o să rămâi însărcinată și vei avea un copil al tău.*”

Cel mai dureros comentariu a venit, spune Marla, atunci când era într-un magazin cu fiul ei, pe atunci în vârstă de un an:

„M-am întâlnit cu un domn cu care lucrasem în consiliul parohial (tată a cinci copii). M-a întrebat cum merge totul și i-am răspuns ceva de genul: 'Acum că a început să meargă nu-l mai pot ține!'. Răspunsul lui (spus râzând) a fost: 'Ei bine, cred că e puțin cam târziu să îl trimiți înapoi acum!'. Dacă aș fi putut scoate flăcări aș fi făcut-o!’

Judy spune că atunci când membrii familiei ei au aflat că a înfiat un copil din Brazilia, s-au arătat cu toții foarte îngrijorați de culoarea pielii copilului. Desigur că mesajul nerostit era „Va fi oare ca noi?” Ironia acestui fapt este, spune Judy, că avocatul ei specializat în adopții le oferea încontinuu ei și soțului ei genul de copii pe care credea că îl doresc cuplurile americane, adică blond și cu ochii albaștri, când de fapt ea și soțul ei erau bruneți, cu pielea măslinie, iar un astfel de copil ar fi părut chiar mai straniu în familia lor decât un copil tipic brazilian.

Când Scott avea aproape șase luni, Judy a aflat, spre marea ei surpriză, că era însărcinată. Fiul ei natural, Kevin, e doar cu 15 luni mai mic decât Scott. Abia atunci au început comentariile.

„Am remarcat câteva prejudecăți față de copiii adoptați, atunci când s-a născut Kevin”, își amintește Judy. „Oamenii făceau comentarii de genul: 'Vai, e așa bine să ai și copilul tău', sau 'Trebuie să fii așa fericită că ai dat naștere propriului tău copil'. De atunci, rudele mele se interesează despre nivelul de inteligență al fiului meu adoptiv, care este acum în vârstă de șase ani, dar nimeni nu mă întreabă de inteligența fiului meu natural.”

Unii prieteni sau rude, desigur, nu țin cont prea mult de statutul de adoptat al copiilor din cercul lor și își acceptă noii nepoți și nepoate fără ezitare. „Părinții mei se gândesc la copiii mei ca la ai lor, ca la orice alți nepoți”, spune o mamă adoptivă.

Dar istoria multor părinți adoptivi – care include probleme legate de infertilitate, incertitudinea procesului de adopție, tulburarea intimității cauzată de observarea la domiciliu, precum și comentariile înțepătoare ale celorlalți – poate submina simțul încrederii în capacitatea lor de părinți. Unii pot reacționa la toate acestea simțindu-se mai puțin capabili de a avea grijă de copiii lor, chiar la mult timp după sosirea acestora. Simțul „drepturilor” pe care le au – sentimentul că ei merită să fie părinți – poate fi compromis. Atunci când părinții sunt demoralizați în felul acesta, anxietatea crescândă poate crea acasă un mediu care compromite dezvoltarea simțului încrederii la copil. Din fericire,

acest lucru nu se întâmplă în cele mai multe familii adoptive. De fapt, cele mai multe familii depășesc cu ușurință obstacolele cu care se confruntă.

Câteva cuvinte despre legături

Plecând de la a da credibilitate impresiei generale, deși nerostite, că părinții adoptivi nu sunt niște „părinți adevărați”, s-a deschis un nou subiect de studii științifice care a apărut în deceniul trecut: studiul „legăturilor”. Conform experților în psihologie populară, legătura dintre părinte și copil începe în timpul sarcinii, se intensifică atunci când mama vede pe ecograf imaginea fătului ei și se cimentează pe măsură ce fătul “trage cu urechea” la vocile mamei și tatălui său.

Un catalog de produse on-line pentru părinții din mediul urban, cu educație superioară și în poziții profesionale bune, încearcă să câștige bani din această noțiune populară că o relație bună începe cu legătura intrauterină. Pentru cincizeci și nouă de dolari plus taxele de expediere, părinții care așteaptă un copil pot primi un dispozitiv care se montează în jurul taliei femeii însărcinate, se atașează unui microfon și, se presupune, permite mamei, tatălui sau fratelui să vorbească direct într-un dispozitiv care amplifică vocea în interiorul pântecului. În acest fel, spune textul din catalog, fătul poate auzi mai bine și, teoretic, legăturile se stabilesc mai bine.

Dar după cum vom vedea, adevăratul atașament față de prima persoană care îi oferă îngrijire, tipul de legătură care durează o viață, nu apare încă din uter sau în primele momente după naștere. Este ceva ce se formează încet, în săptămâni, luni, sau chiar ani de interacțiune bazată pe iubire și poate apărea la fel de bine între un părinte și un copil care nu sunt legați biologic, precum și între un părinte și un copil care sunt legați biologic.

Ceea ce caută doctorii și cercetătorii în relațiile de atașament nu este același lucru cu ceea ce se întâmplă pe durata instalării fenomenului de “bonding”, o noțiune care a fost la modă la sfârșitul anilor 1970, după studiile a doi doctori pediatri din Cleveland, Marshall Klaus și John Kennel. Legătura, se spune, se stabilește în primele ore, sau cel mult zile, după naștere, când atât mama, cât și nou-născutul sunt programați biologic să intre în contact. Conform punctului de vedere popular al legăturii, hormonii mamei sunt programați să o determine să se îndrăgostească de copil, iar copilul este alert și gata să răspundă imediat ce se naște. Atașamentul, pe de altă parte, este o relație emoțională care

se dezvoltă treptat, după săptămâni și luni de contact zilnic, conversație, îngrijire și dezmierdare.

Noțiunea de „oră de legătură” are beneficii, dar și unele neajunsuri. Din punct de vedere al beneficiilor, a forțat multe spitale să permită noilor familii să petreacă timp împreună în camera de recuperare imediat după naștere și să permită sistemul de „cazare” în salonul maternității. Până relativ recent, cele mai multe spitale trimiteau repede copilul în camera sugărilor imediat ce era născut, cântărit și măsurat.

Din punct de vedere al minusurilor, „ora de legătură” a făcut ca părinții care nu își puteau îmbrățișa copiii în camera de recuperare – fie din cauză că mama sau copilul erau prea bolnavi sau pentru că micuțul era dat spre adopție – să simtă că au pierdut ceva ce nu mai pot recupera niciodată. Neputând să petreacă acel timp împreună, cred niște proaspeți părinți, vor avea întotdeauna probleme în relațiile cu copiii lor.

Cert este că, în timp ce multe animale inferioare prezintă, într-adevăr, o legătură biologică în timpul perioadelor critice imediat după naștere, dovezile științifice pentru astfel de legături la oameni sunt destul de nerelevante. Stabilirea legăturilor, sau „întipărirea” la animale explică experimente precum cel al faimosului ‘Tată Gâscan’ – Konrad Lorentz, etolog austriac (student în comportamentul animalelor) care a dezvoltat un fel de relație maternă cu un cârd de pui de găscă deoarece el a fost primul obiect pe care ele l-au văzut după ce au ieșit din găoace. „Tatăl-gâscan” a cucerit, în parte, publicul și imaginația profesioniștilor, deoarece experimentul a prezentat un rezultat vizual extrem de vesel: un lung șir de găște zgomotoase urmându-l pe savantul cu păr grizonat oriunde, vizibil convinse că el era mama lor.

Dar puii de om nu sunt găște. Ei nu ies din uter legați sau atașați de părinții lor naturali și nici nu se uită în jur și strigă „mama” primei persoane pe care o zăresc. Asta nu înseamnă că trebuie să negăm capacitățile solid demonstrate ale nou-născuților. În ultimii cincisprezece ani, cercetătorii au descoperit percepții și sensibilități ale sugărilor în vârstă de doar câteva ore sau zile, care erau necunoscute înainte. Jean MacFarlane de la Universitatea California din Berkeley, de exemplu, a arătat cum sugarii în vârstă de trei zile erau capabili să facă diferența între laptele propriei lor mame și cel al altei femei care alăptează. Ea a așezat copiii pe spate și le-a dat tamponi îmbibate cu lapte de la propria mamă și de la o alta, câte unul de fiecare parte a căpșoarelor lor. De cele mai multe ori întorceau capul către tamponul îmbibat în laptele propriei lor mame.

Dar recunoașterea nu este neapărat atașament. Copiii sunt dotați la naștere cu anumite aptitudini de a răspunde și sisteme de semnalizare, dar numai după o îndelungată folosire a acestora apare adevăratul atașament. Aceste capacități – plânsul, zâmbetul, gânguritul, suptul, eructația, întoarcerea capului – promovează interacțiuni strânse între îngrijitor și copil și, în cele din urmă, vor conduce înspre o legătură afectivă reciprocă.

Cuvintele cheie sunt „în cele din urmă”. Un copil are nevoie de săptămâni în șir pentru a-și forma un atașament afectiv solid față de oricine.

Atașamentul: legătura esențială

Iată cum funcționează procesul. Atunci când un nou-născut plânge, mama sau tatăl îl hrănesc sau îl schimbă ori îl iau în brațe. Când un nou-născut zâmbește, mama sau tatăl zâmbesc îi zâmbesc și ei. Când un nou născut gângurește, mama sau tatăl îi vorbesc și ei, folosind multe dintre pauzele, expresiile feței, sau schimbări ale inflexiunilor vocii care sunt folosite în conversațiile normale.

Orice mamă sau tată – în fapt orice adult care petrece un timp scurt cu un nou-născut – se va purta în cele mai multe dintre cazuri la fel. După câteva săptămâni, părintele și copilul au regizat coregrafia unui mic dans, o sincronizare a răspunsurilor unuia către celălalt. Acest dans poate fi executat cu orice îngrijitor care răspunde cu sensibilitate indicațiilor micului copil.

Mai târziu, după vârsta de patru-șase luni, copilul pare să o prefere pe mama lui (sau altă persoană specială care îl îngrijește) oricărui altcuiva, în special atunci când este stresat. Aceasta este cheia noțiunii noastre de atașament: atunci când este supărat, copilul caută ca sursă de alinare persoana atașamentului său. Iar pentru copiii care au fost adoptați în prima lună de viață, „mama” este definită nu ca femeia a cărei voce a fost auzită în pântece, ci ca femeia care reacționează la orice, schimbă scutece, hrănește și gătește – mama adoptivă.

Trebuie să ținem cont că „mamă” este cuvântul folosit pentru orice figură importantă a atașamentului. Sugarii sunt în stare să se atașeze de mai multe figuri – mama, tata, doica, bunica, sora, fratele – dar aceste legături de atașament nu se formează de obicei cu aceeași intensitate și nici nu servesc acelorași scopuri pentru copil.

Copiii la această vârstă preferă clar membrii familiei în defavoarea prietenilor sau rudelor necunoscute atât de bine.

„Era de ca și când așa ne fusese scris”, spune Jeanne despre primele luni petrecute cu fetița ei adoptivă. „Este ca și cum Dumnezeu ne-a avut în gând atunci când s-a născut ea.”

Fetița lui Jeanne, Sarah, era un sugară „atașat sigur”, tipul descris pentru întâia oară de reputatul psihiatru englez John Bowlby în 1969. Conform lui Bowlby, atașamentele sigure dezvoltate la începutul vieții anticipează sănătatea afectivă de mai târziu a individului. După același indiciu, atașamentele nesigure de la începutul vieții pot prevesti dificultăți mai târziu, cum ar fi probleme în formarea relațiilor, tulburări de personalitate, sentimente de nesiguranță sau o părere nu foarte bună despre sine.

Bowlby descrie un sugară „atașat sigur” drept unul care „își folosește mama drept bază, este conștient de locul unde se află aceasta și schimbă priviri cu ea [în timp ce explorează un mediu nou]. Din când în când, el se întoarce către ea și se bucură de contactul cu ea. Când ea se reîntoarce după o scurtă absență, el o întâmpină cu căldură”.

Un experiment controversat folosit pentru a măsura cât de puternic sunt atașați mama și sugarul a fost realizat de una dintre protejatele lui Bowlby, psihologul Mary Ainsworth de la Universitatea Virginia. Ea și colegii ei au elaborat un scenariu de laborator de douăzeci de minute care implica perechi mame-sugari, scenariu denumit “situația necunoscută”. Mai întâi mama și sugarul sunt singuri într-o cameră, observați printr-o oglindă cu o singură față. Apoi o femeie necunoscută intră în încăperea și conversează cu mama. Mama pleacă și străina încearcă să se joace cu copilul. Mama se întoarce, străina pleacă, mama pleacă. Copilul rămâne singur pentru un timp, străina se întoarce, iar în cele din urmă mama se întoarce și străina pleacă definitiv.

Felul în care copilul își întâmpină mama în timpul reuniunilor, în special ultima dintre acestea, demonstrează cât de puternic sau cât de puțin sunt atașate cele două ființe. Cei mai mulți dintre copii, cam 75% în experimentele de început ale lui Ainsworth, demonstrează un „atașament sigur”. De obicei, ei continuă să se joace și să exploreze cât timp părintele nu se află în cameră, fie singuri sau în prezența persoanei străine, dar când mama se întoarce ei inițiază un contact cu ea. În timpul ultimei întâlniri, sugarii cu atașament sigur își privesc mama, îi “vorbesc”, sau, dacă au fost supărați pe durata absenței ei, caută contactul și alinarea ei.

Ainsworth a identificat, de asemenea, două forme de atașament nesigur: „atașamentul evitant” și „atașamentul rezistent”. Atașamentul evitant reflectă unele probleme existente între părinți și copii. Sugarul pare să își ignore mama, chiar și atunci când aceasta este în cameră și nu o folosește drept bază de explorare. Copilul abia observă când mama pleacă și cu greu remarcă întoarcerea ei. Poate fi liniștit la fel de ușor de un străin ca și de propriul părinte.

Atașamentul rezistent, pe de altă parte, este manifestat atunci când sugarul este supărat sau anxios, chiar și atunci când mama se află în cameră și are dificultăți în a o folosi drept bază sigură pentru explorare. În decursul ultimei reuniuni, copilul manifestă două tipuri conflictuale de răspuns, aproape simultan: caută contactul cu ea, se agață de ea și totuși pare că nu își găsește liniștea în brațele mamei; într-adevăr, copilul pare că este supărat pe ea. Acest tip de atașament nesigur reflectă nu numai dificultatea, dar și ambivalența în relația părinte-copil. Pare să fie categoria predispusă celor mai multe probleme mai târziu.

O relație sigură cu mama – sau cu o altă figură importantă a atașamentului – permite copilului să depășească perioadele de stres. Având această persoană disponibilă ca bază sigură, un copil stresat, la fel ca și copilul din situația necunoscută, poate fi totuși independent, liber să exploreze și să se joace, sigur că îngrijitorul său este aproape și disponibil drept sursă de protecție, alinare și încredere. Asta se traduce, în timp, într-o mai mare sociabilitate, maturitate și abilitate de a forma relații intime.

„Situația necunoscută” a fost criticată că nu reușește să măsoare ceea ce și-a propus. Unii critici spun că reacția copilului la această situație experimentală este mai mult o reflectare a temperamentului său, a abilității sale înnăscute de a se comporta în situații noi, și nu neapărat a relației dintre părinte-copil.

Dar locul important pe care îl ocupă acest instrument de cercetare în psihologie ne dezvăluie un lucru: consensul profesional asupra faptului că relația de început cu mama rămâne foarte importantă mult timp după depășirea vârstei de sugar.

Comportamentul manifestat în timpul „situației necunoscute” a fost înregistrat la copiii adoptați și comparat cu comportamentul copiilor neadoptati. În ceea ce privește calitatea atașamentului, perechile mamă adoptivă-sugar tind să fie la fel ca și perechile naturale. Singurele diferențe care s-au observat au survenit la sugarii adoptați după vârsta de șase luni. Deoarece acești copii și-au format deja un atașament față de părinții naturali

sau asistenței maternale în grija cărora s-au aflat, ei vin la părinții adoptivi după ce relația anterioară a fost distrusă, ceea ce duce, de cele mai multe ori, la un sentiment al pierderii și la o dezorganizare afectivă sau comportamentală.

Atunci când copiii sunt deja atașați de mama care i-a născut sau de o asistentă maternală, este posibil ca ei să vină în casa adoptivă suferind deja după legătura primară. Și, deoarece ei nu se pot exprima în cuvinte, supărarea lor poate părea o problema ca toate celelalte, de cele mai multe ori fizică, fapt care produce părinților adoptivi o mare anxietate.

Justin Call, un psihiatru de la Universitatea California din Irvine, a descris o hartă a sușurilor și coborâșurilor datorate problemelor de adaptare ale unui copil adoptat în momentul mutării acestuia într-un nou cămin (tabelul 2). Semnele de suferință apar într-o mai mare sau mai mică măsură în momentele de vulnerabilitate, dar și semnele însele sunt diferite în funcție de vârsta pe care o are sugarul. În primele șase luni de viață, suferința se manifestă în tulburări ale somnului sau tulburări ale alimentației – refuzul de a mânca, scuipatul, diareea cronică, tulburări ale somnului pe perioade lungi – sau iritabilitate, plâns fără niciun motiv aparent, ori, în cele mai extreme cazuri, o dezvoltare anormală.

În următoarele șase luni, suferința apare în feluri mult mai sofisticate. Copilul poate prezenta un comportament cercetător, ca și când și-ar căuta îngrijitorul anterior; plâns necontrolat, retragere, lipsă de interes pentru joacă și hrană, comportament de agățare; lipsă de vitalitate; îmbolnăviri frecvente și accidente; pierdere în greutate; sau chiar expresii faciale și ale corpului care indică tristețe.

Tabelul 2 - Reacții față de noul cămin

De la naștere la patru săptămâni	Suferința este puțin vizibilă; nou-născuții au ca scop principal să li se îndeplinească cerințele trupesti, nu sunt atenți la mediul înconjurător.
De la patru la douăsprezece săptămâni	Suferința este mult mai vizibilă, sugarii pot răspunde la noi stimuli ai mediului

De la douăsprezece la douăzeci și patru de săptămâni	<p>înconjurător, nu îi pot înlătura când devin copleșitori.</p> <p>Suferință puțin vizibilă, copiii pot răspunde unor stimuli mult mai complecși, îi pot modifica după nevoie, se adaptează mai bine schimbărilor de dietă și de mediu.</p>
De la șase la douăsprezece luni	<p>Suferința este puternic vizibilă; copiii jelesc pierderea primilor îngrijitori, față de care atașamentul este intens la această vârstă.</p>

Dar în cazul oricărei posibile probleme care poate apărea în timpul adaptării la noile lor cămine adoptive, ne grăbim să punctăm că micuții tind să fie incredibil de flexibili. Dacă nu ar fi, atunci practic orice copil adoptat dintr-o țară străină, mai mult, orice copil adoptat după un serviciu temporar de asistență maternală, ar fi un copil supus unui risc considerabil. Dar, de fapt, probele sugerează că marea majoritate a acestor copii se adaptează aproape normal.

Pentru că multe dintre adopțiile sugărilor nu sunt finalizate legal timp de cel puțin șase luni – și uneori chiar pentru mai mult timp – familiile adoptive întâmpină o barieră în plus în fața sarcinii de a se apropia de și de a stabili legături cu bebelușii lor. Unii părinți adoptivi, deși destul de puțini, păstrează o distanță afectivă până când adopția este finalizată, astfel încât să nu fie răniți în cazul în care ceva este în neregulă. Filmul recent „*Familia următoare*” și un segment al show-ului de televiziune „L.A. Law” au popularizat această noțiune că mamele care nasc se răzgândesc de cele mai multe ori și își vor copii înapoi. Atunci când părinții nu se implică emoțional, pot crea acasă un mediu care subminează dezvoltarea încrederii copilului lor.

Capriciile temperamentului

Ascultați cum vorbesc oamenii despre copiii lor: „Este un copil dificil” sau „Vrea să fie numai ca ea” sau „Întotdeauna a fost o dulceață” sau „Nu are niciodată probleme cu somnul”. Aceste comentarii dezvăluie credința generală că micuții vin la noi cu personalitățile deja formate, arătându-ne cum va fi fiecare dintre ei, mai târziu, ca adult. Psihologii numesc această personalitate înăscută „temperament”. Psihologii de la New York University, Alexander Thomas și Stella Chess, doi renumiți cercetători, au descoperit nouă dimensiuni ale temperamentului sugarului: nivelul de activitate; caracterul regulat al somnului, al eliminării excrementelor, răspunsul la stimuli noi (apropiere sau evitare), adaptabilitate, intensitatea reacției, urme ale receptivității, calitatea dispoziției (plăcută sau neplăcută); măsura în care le poate fi distrasă atenția și anvergura sau menținerea atenției.

Cercetătorii încadrează în anumite categorii temperamentul copilului deoarece acesta poate spune atât de multe lucruri despre relația părinte-copil. Dacă, temperamental, nou-născutul se potrivește cu personalitățile și modul de viață al părinților și răspunde așteptărilor lor, atașamentul dintre părinți și copil are șanse să funcționează bine, dar dacă aceștia nu sunt foarte “potrivți”, atunci și atașamentul lasă de dorit.

Frank Mills și Elaine Conners sunt doi avocați solicitați și ambițioși, ușor iritabili și care întârzie întotdeauna cu câte o jumătate de oră. Elaine a rămas însărcinată la aproape 40 de ani, atunci când atinsese apogeul carierei sale de avocat. Băiețelul ei, Jared Conners Mills, s-a dovedit a fi un bebeluș „dificil”. Jared avea ore neregulate de mâncat și somn, reacții puternice și probleme în a se adapta la schimbări sau la oameni noi. Ceea ce le trebuie mai mult decât orice copiilor ca Jared este un mediu calm, un orar previzibil, liniște și răbdare în îngrijire – lucruri pe care Frank și Elaine nu erau pur și simplu capabili să le ofere. Crescând, Jared a devenit din ce în ce mai solicitant, iar Frank și Elaine erau din ce în ce mai dezamăgiți de fiul lor atât de iritabil și uneori chiar respingător.

În mod cert, chiar și în familii naturale, precum cea a lui Jared, nepotrivirile între părinți și copii se întâmplă pur și simplu. În măsura în care temperamentul se moștenește în familie, lipsa unei legături biologice poate face ca un copil adoptat să fie oarecum diferit față de părinții săi. Părinții tăcuți, rezervați pot avea un copil activ, agitat, cu care nu pot relaționa. Părinții afectuoși, puși pe joacă se pot trezi cu un copil necomunicativ, căruia nu

îi place să fie strâns în brațe. Când potrivirea este limitată, atașamentul poate fi foarte dificil.

„Este atât de agitat, plânge foarte mult, nu doarme bine noaptea”, spune o pacientă a noastră despre băiețelul adoptat la vârsta de douăsprezece luni. „Nu îți poți imagina cât de obosită sunt din această cauză. Mă așteptam să fie mai ușor de îngrijit, așa cum este copilul surorii mele.”

În familiile adoptive, poate fi și mai dificil de suportat situația atunci când nu prea există potrivire între părinți și copil. Când un „copil dificil” este adus acasă în familia naturală, există întotdeauna alinarea că vine bunica în vizită și îi spune mamei „si tu ai avut colici când te-am adus acasă de la spital, dar în trei luni de zile ai scăpat de ele.” În familiile adoptive, astfel de asigurări date nu sunt mai relevante decât comentariile făcute de o prietenă aflată în vizită. Remarci de genul „copiii mei au fost tot așa” sunt folositoare, dar nu au același efect ca cele ce se referă la anumite moșteniri de familie. Nu poartă greutatea eredității, impresia că natura bună sau dificilă a unui copil este parte a ceea ce a trecut peste generații.

Ceea ce complica tabloul temperamentului unui adoptat sunt problemele asociate cu faptul că acesta este produsul unei sarcini supuse unui stres maxim. Mediul intrauterin pentru mulți dintre copiii adoptați se poate să fi fost unul în care mama naturală a fumat, a băut sau a consumat droguri în mod frecvent, nu s-a îngrijit înainte de a rămâne gravidă, sau era ea însăși un copil în creștere – oricare dintre cele enumerate mai sus poate afecta în mod advers dezvoltarea fizică și neurologică a unui făt.

În plus, oricare ar fi trăsăturile de personalitate ale părinților biologici care au condus la sarcină de la bun început – impulsivitate, imaturitate, o slabă judecată – pot chiar ele să aibă o componentă genetică care poate fi transmisă copilului. Deși cercetările nu au indicat nicio vulnerabilitate crescută pentru adoptați pe perioada primului an de viață, această moștenire genetică și prenatală poate ajuta la explicarea problemelor crescute în reglarea psihologică care survine mai târziu în copilărie – o agresivitate crescândă, comportament de ripostă, impulsivitate, hiperactivitate.

Interacțiunile dintre copil și părinte din primele zile ale vieții pot, de asemenea, să contribuie la conturarea temperamentului copilului. Dacă un părinte este relaxat și calm, chiar și un copil nervos poate fi domolit, iar anumite trăsături innăscute care pot face un „copil dificil” pot fi atenuate.

Un mod diferit de construire a familiei

Oare cât de diferită este o familie adoptivă față de una naturală? Când apar diferențele? Și cât de importante sunt acestea? Se dovedește că felul în care părinții răspund acestor întrebări ne ajută să stabilim cât de confortabil se simt atât părinții, cât și copiii în legătură cu adopția.

În urmă cu douăzeci și cinci de ani, sociologul canadian H. David Kirk a constatat că, practic, există două tipuri de familii adoptive: cele care se simt din toate punctele de vedere *identice* cu familiile naturale și cele care recunosc și acceptă diferențele dintre propriile lor familii și cele naturale. El denumea cele două stiluri „respingerea diferențelor” și „recunoașterea diferențelor”. Noi am adăugat un al treilea tip, „accentuarea diferențelor”, pentru a descrie familia care nu numai că recunoaște diferențele inerente ale adopției, dar le și pune în evidență și pune pe seama lor multe dintre evenimentele normale care se petrec în familie.

Este ușor de văzut din alegerea terminologiei lui Kirk că strategia pe care el o consideră ca fiind cea mai constructivă este aceea care admite și acceptă diferențele dintre familiile adoptive și cele naturale. Astfel procedează mulți alți experți în adopție – incluzându-ne și pe noi înșine. „Adopția din America s-a bazat pe idealul Romei antice de imitare a naturii”, scria avocatul Sanford N. Katz din Boston. „Practica populară de a întreține o anumită diferențiere de vârstă între cei care adoptă și cei care sunt adoptați, potrivirea culorii pielii, a părului și ochilor, a structurii corpului, a naționalității și chiar și a religiei derivă din acest vechi principiu roman”.

Dar adopția unui copil nu este același lucru cu nașterea unui copil, iar faptul că o familie pretinde că „este ca oricare alta” poate dăuna din toate punctele de vedere.

Pacienta noastră Carole manifesta efectul distructiv al stilului de ”respingere a diferențelor” al părinților adoptivi. Am întâlnit-o pe Carole pe vremea când traversa o puternică depresie după ce participase la o întâlnire a unui grup de sprijin pentru părinți adoptivi – deși este un mister cum a ajuns ea la întâlnire, de vreme ce Carole nu s-a definit niciodată ca fiind un părinte adoptiv. După aproape nouă ani de încercări de a avea un copil – dintre care patru ani de teste și tratamente de infertilitate – Carole adoptase o fetiță în vârstă de nouă luni, pe care a numit-o Jennifer. La început, ea a refuzat să admită

că fetița ei era adoptată. A spus câtorva dintre cei mai apropiați prieteni, dar când vorbea cu cunoștințele avea grijă să le lase impresia că Jennifer era copilul ei biologic.

Acest subterfugiu putea fi pus pe seama legendei familiei în care crescuse Carole: mitul matriarhatului. Bunica lui Carole fusese extrem de apropiată de străbunica ei, mama fusese extrem de apropiată de bunica ei și Carole era extrem de apropiată de mama și bunica ei. Carole se așteptase dintotdeauna să aibă o fetiță a ei care să urmeze această tradiție de familie.

„Ce vor spune mama și bunica mea?” se întreba Carole când s-a confruntat cu problema infertilității sale. „Le-am dezamăgit. Nu voi fi niciodată în stare să duc mai departe această linie maternală dacă nu pot să am propriul meu copil.”

Pentru că maternitatea era atât de importantă în familia Carolei, acceptarea propriei sale infertilități a fost o mare lovitură pentru ego-ul ei. S-a simțit mai puțin potrivită, se privea ca și când propriul trup o trădase, se considera defectă. Nu a putut niciodată să își accepte infertilitatea și, ca urmare, nu a înțeles niciodată statutul ei de mamă adoptivă. Credea că dacă pretinde că Jennifer este copilul ei natural, asta ar îmbunătăți lucrurile – și chiar le-ar putea convinge pe mama și bunica ei să accepte copilul mai ușor.

Însă cazul lui Carole este neobișnuit. Cei mai mulți dintre părinții adoptivi se adaptează foarte bine maternității, în multe cazuri mult mai bine chiar decât părinții naturali – probabil și pentru că s-au confruntat cu atâtea tragedii de-a lungul vieții. Ei ies dintr-o stare de acută privațiune – respectiv imposibilitatea procreării în urma infertilității. Sosirea unui copil vine ca o alinare pentru acest sentiment de privațiune.

Într-o familie adoptivă, noul copil este dorit cu disperare, iar părinții au remarcabile aptitudini cu care să îl încânte. Părinții adoptivi sunt de obicei mult mai maturi decât părinții naturali, mult mai stabili în mariajele lor (oricum, au trecut deja prin destule momente grele), mult mai stabili financiar și mult mai rezistenți la stres.

În 1982, psihologul Janet L. Hoopes de la Colegiul Bryn Mawr a publicat un studiu pe termen lung care compara stilurile de îngrijire părintească și dinamicile de familie la cincizeci și patru de familii, jumătate dintre ele adoptive și jumătate nu. Măsurând relaționarea părinte-copil, acceptarea copilului, laudele la adresa lui, afecțiunea și căldura, precum și îndemânarea în creșterea lui, cercetătorul a constatat că mamele

adoptive au ocupat primul loc, în fața oricărui alt grup de părinți, inclusiv tații adoptivi, mamele naturale sau tații naturali.

Acestea sunt veștile bune. Cele rele probabil că reprezintă inevitabilul revers al acestei imense recunoștințe față de copilul adoptat: mamele adoptive sunt mult mai protectoare, mai anxioase, mult mai dispuse să cultive dependența și mai puțin dispuse la egalitarism (care să permită mai multe puncte de vedere) în creșterea copiilor lor.

Cu toate acestea, părinții care s-au dovedit cei mai competenți în investigația făcută de Hoopes au fost cei adoptivi. Ca și grup, a constatat ea, aceștia interveneau cel mai puțin, controlau cel mai puțin și erau mai puțin autoritari decât părinții naturali. Iar în perioada de sugar și în anii preșcolari ai copiilor, perioade de mare stres în cele mai multe dintre căsnici, cuplurile adoptive erau mai puțin predispuse decât erau proaspeții părinți naturali să aibă conflicte în relațiile lor maritale. Aceasta se putea datora, pe de-o parte, faptului că părinții adoptivi fuseseră căsătoriți mult timp înainte de apariția copiilor lor – o medie de 10,5 ani, în comparație cu numai 2,5 ani pentru părinții naturali.

Lucrarea clasică a lui David Kirk despre adopție, „*Shared Fate*” (Destin comun), oferă un punct de vedere care poate explica de ce legătura dintre copilul adoptiv și părintele adoptiv poate fi atât de puternică. Din punctul de vedere al lui Kirk, cu toții au suferit o grea pierdere: părinții, prin pierderea abilității de a putea concepe propriii lor copii, copiii – prin pierderea părinților care i-au născut. Când părinții adoptivi înțeleg natura asemănătoare a pierderilor lor, spune Kirk, ei se pot apropia mult mai mult de copil și pot fi capabili să îl crească într-o manieră plină de sensibilitate și înțelegere.

„Părinții își amintesc de propriile privațiuni și dureri, pe care le-au depășit, dar care nu li s-au șters din memorie, iar toate acestea pot oferi un instrument pentru a ține deschise canalele de comunicare”, scrie Kirk. „Prin astfel de mijloace, ei pot fi capabili să înțeleagă ocaziile când copilul caută informații și suport”.

Viața de familie este temelia pe care se dezvoltă personalitatea, este fundamentul pentru adaptarea ulterioară la adopție. Acum, că am analizat această bază, putem porni pe drumul dezvoltării odată cu copilul în creștere. Curând el va începe să înțeleagă un lucru de bază despre propria lui viață: că este adoptat.

Capitolul II

COPILUL MIC ȘI DE VÂRSTĂ PREȘCOLARĂ

De la 1 la 5 ani

Prima amintire pe care o am despre adopția mea este înainte de a începe grădinița. Eram în dormitorul bunicii mele, la etaj, uitându-mă pe geam, la casa vecinilor. Acolo locuia o fetiță mai mare ca mine cu un an. Mama a venit în spatele meu și, privind pe fereastră, mi-a spus: „O vezi pe Barbara? Au trebuit să o ia. Dar noi te-am ales pe tine pentru ca ești specială.”

Specială. Această etichetă m-a urmărit. Ce făcusem de eram așa specială? Dacă nu aș mai fi fost specială, aș fi fost trimisă înapoi? Dar unde este acest „înapoi”? Nu mă simt specială – nu mă simt în niciun fel mai bună decât alți copii. De fapt, de cele mai multe ori mă simt mai rău. De ce mama mea nu m-a păstrat și pe mine, așa cum au făcut mamele celorlalți copii? Ce e în neregulă cu mine de a trebuit să mă abandoneze?

– Kate, 29 de ani,
adoptată la vârsta de patru zile

Vârsta primilor pași își are începuturile în așa-zisa “primă adolescență” – un termen a cărui acuratețe poate fi confirmată de orice părinte care are un copil de până la doi ani, vârstă considerată dificilă și numită „Terrible Twos”. Cuvintele favorite ale unui copilăș care învață să meargă sunt „nu” și „e al meu”; conceptul favorit al unui preșcolar este „pot să le rezolv de unul singur”. Copilul dezvoltă acum un simț mai puternic al sinelui, o independență crescândă, o autonomie care îi va permite să devină o ființă umană suficientă sieși.

În această perioadă de adaptare la mersul vertical, în mare între unu și trei ani, copiii sunt ocupați să cucerească cu febrilitate teritoriul și să dețină controlul asupra lor și a lumii. Fizic, controlul real începe în această etapă – controlul asupra funcțiilor intestinului și vezicii, controlul asupra mișcărilor prin mers și alergat, controlul asupra creșterii, abilitatea de a se hrăni ei înșiși, controlul asupra părinților prin ‘nu’-urile lor, prin istericalele lor și prin abilitatea lor de a fugi când sunt cu adevărat nemulțumiți.

În perioada preșcolară, între trei și cinci ani, un copil se pregătește pentru etapa următoare: să iasă în lume și să-i afle toate tainele. El începe să-și dezvolte abilitatea de a explora, de a iniția proiecte și de a pune întrebări despre tot ceea ce vede. Deja stăpânește abilitățile care îl vor ajuta – legarea șireturilor, scoaterea hainei, mersul pe tricicletă. Toate aceste abilități îl ajută pe măsură ce continuă să se separe de părinți, fiind gata să se avânte în afara siguranței căminului în necunoscutul sălbatic și excitant de dincolo de ușa de la intrare.

Și, pe măsură ce scoate capul în lumea necunoscută, începe să se confrunte cu realitatea propriei adopții.

Dezvoltarea „sinelui verbal”

Până la primii pași, copiii nu știu cu precizie cine sunt. Arată-i unui copil imaginea lui în oglindă și va crede că este un alt copil. Cunoaștem acest fapt grație muncii cercetătorilor psihologi care au elaborat un mod ingenios de a demonstra ce crede copilul că vede – prin a pune un punct portocaliu pe năsul lui.

În aceste studii, atunci când micuților li s-a arătat imaginea lor în oglindă și au remarcat punctul portocaliu, au încercat să atingă nasul din oglindă. Însă, pe la vârsta de optsprezece luni, s-a întâmplat ceva. Când copilașilor li s-au arătat reflecțiile năsurilor lor portocalii, au încercat să își atingă propriile nasuri. Au învățat că micuții din oglinzi sunt propriile lor reflecții și că, dacă năsurile copiilor din oglindă sunt portocalii, propriile lor năsucuri sunt, de asemenea, portocalii.

La această vârstă, între cincisprezece până la optsprezece luni, copilașii încep să dezvolte ceea ce Daniel Stern de la Universitatea Cornell numește „simțul verbal al sinelui”. Pe măsură ce copilul începe să vorbească, el este capabil „să obiectiveze sinele, să fie auto-reflexiv, să înțeleagă”. Cuvintele aduc cu ele abilitatea de a gândi despre sine la un nivel nou, mai reprezentativ, o abilitate care devine elaborată pe măsură ce se dezvoltă.

Simțul verbal al sinelui este unul de care devenim cel mai ușor conștienți pentru că este reprezentat prin limbajul nostru și alte sisteme simbolice. Dar, deși este componenta sinelui pusă cel mai ușor în evidență, componentele inițiale ale sinelui care se dezvoltă la începutul copilăriei (*sinele emergent, sinele esențial și sinele subiectiv*) continuă să existe și să influențeze ceea ce suntem.

Un mod de a măsura dezvoltarea simțului de sine al copilului mic este de a analiza modul cum își alege el cuvintele. În decursul celui de-al doilea an al vieții se înregistrează o schimbare radicală în folosirea pronumelor personale „eu”, „a mea/al meu”, „mie”, și „pe mine”. Un copil de paisprezece luni poate urca pe un scaun și abia poate spune „sus”. Unul în vârstă de douăzeci de luni va adăuga pronumele personal „Eu sus”. Oamenii de știință de la Universitatea Harvard au numărat, de fapt, folosirea pronumelor de către copii și au remarcat o creștere semnificativă în folosirea cuvintelor „mie/pe mine” de la vârsta de aproximativ nouăsprezece luni.

Mai târziu, noțiunea de sine devine și mai rafinată. La vârsta de trei ani, un copil se poate defini pe el însuși în primul rând prin activitățile sale. Întrebați un copil mic cine e și vă va răspunde: „dorm într-un pătuț”, „Eu copilul mamei”, sau „mă duc la creșă”. În câțiva ani, aceste definiții ale sinelui vor deveni mult mai abstracte, incorporând calități care sunt înăscute și unice fiecărui individ. O descriere oferită de un copil de cinci ani poate fi de genul „Sunt fericit” sau „Sunt deștept”.

Devenind o persoană

Pe măsură ce copilul își dezvoltă simțul sinelui, cea mai importantă sarcină psihologică a sa este să facă distincția între acel sine și toți ceilalți. Scopul final este să devină autonom – sau, cum spun doctorii, de „să se individualizeze”.

Nu este o sarcină ușoară. Pentru a deveni o persoană independentă, copilul trebuie să realizeze că o parte din lume există și fără el. Pentru a fi un „eu”, trebuie să fie mai întâi un „non-eu”. Și, după cum am văzut în capitolul anterior, această realizare nu survine până la jumătatea primului an de viață. Până atunci, sugarul consideră granița dintre el și restul lumii total „poroasă”; nu există nicio diferență între el și mama lui, între propriul lui corp și cel al tatălui, între necesitățile lui și necesitățile oricui ar putea să îndeplinească aceste nevoi.

Treptat, deci, această graniță se dezvoltă. Unii cercetători spun că procesul începe chiar de la vârsta de cinci luni, atunci când copiii mai întâi recunosc că ei și mamele lor sunt două persoane distincte – un fel de a doua experiență a nașterii. Treptat, între cinci și

cincisprezece luni, copilașii își afirmă independența și dorința de a explora și de a experimenta. Dar, pentru un scurt timp, între circa cincisprezece și douăzeci și două de luni, chiar și copiii aparent independenți par să regreseze, devenind mult mai lipicioși și dependenți pentru o vreme. Ne-am aștepta ca ceea ce se petrece în mintea copilului să fie ceva de genul „Chiar vreau să ies singur?” sau „Va fi mama aici întotdeauna, chiar și după ce devin un copil pe deplin independent?”

Erik Erikson considera această perioadă ca fiind critică pentru dezvoltarea simțului de sine al unui copil. El o împarte în două faze. Faza „autonomiei versus rușine și îndoială”, care durează de la vârsta de un an și jumătate până la vârsta de trei ani, presupune o concentrare psihologică pentru stabilirea independenței. Faza „inițiativă versus vină”, de la trei la șase ani, se concentrează pe o sarcină asociată, dezvoltarea abilităților necesare pentru îngrijirea de sine.

În analiza lui Erikson, copiilor trebuie să li se permită să facă ceea ce sunt capabili să facă, fără a avea prea multe sau prea puține pretenții de la ei, pentru a li se dezvolta astfel un simț al competenței, independenței și al respectului de sine – ingredientele necesare autonomiei. Iar preșcolarii trebuie să li se ofere o înțelegere clară a regulilor și a așteptărilor pentru a putea dezvolta libertatea care survine atunci când există limite rezonabile. Aceste reguli pot ajuta copiii mici să internalizeze un simț al răului și al binelui, iar în acel context ei își pot permite să fie entuziaști, automotivați și aventuroși.

Este ușor să vedem, în etapa „inițiativă versus vină”, cum, pentru un copil, aceste două probleme pot veni în conflict. Imaginați-vi-l pe micuțul Miles, în vârstă de patru ani, venind acasă de la grădiniță cu un desen pe care mama sa îl laudă exagerat. La sfârșitul săptămânii următoare, el se hotărăște să se trezească devreme și să facă ceva de unul singur care sigur îi va plăcea mamei. El desenează același desen din nou – de data aceasta pe peretele camerei lui. Acum, deși mama nu are cuvinte de laudă, ci numai comentarii tăioase de genul: „Ce-i cu tine? Nu știi că nu trebuie să scrii pe pereți?”, Miles rămâne doar cu un sentiment de vină, nu cu cel al unei realizări și este pedepsit pentru că nu a ascultat o regulă despre care nici nu știa că există.

Vina în cantități mici este în regulă, spune Erikson; de fapt, este chiar necesară. Simțul vinii este cel care ajută copilul să-și recapete controlul de sine asupra acțiunilor viitoare. Dar prea multa critică din partea părinților poate sufoca simțul de inițiativă al copilului și îl poate împovăra cu o vină imensă. Este nevoie de anumite reguli clare pentru

autoexprimare – reguli pe care mulți preșcolari și copii de grădiniță le expun încă de timpuriu și destul de des, dar pe care mulți părinți nu reușesc să le expună explicit.

Devenind un gânditor

Printre abilitățile importante ale vieții dezvoltate între etapa primilor pași și anii preșcolari se numără și abilitatea de a gândi simbolic. Odată cu apariția limbajului și a altor forme de simbolistică – gestică, desenul, imagistica mentală – copii încep să evadeze din unghiul lor limitat de perspectivă asupra lumii reprezentându-și mental oamenii, obiectele și evenimentele din jurul lor. Această capacitate le permite copiilor să se gândească la lumea lor fără să trebuiască să acționeze asupra ei cu simțurile lor. Pentru copilul nou-născut, mama este ceva ce poate fi simțit, văzut, auzit și gustat, pe când pentru copilul mai mare ea este cineva care poate fi reprezentat prin limbaj, desen, joacă simbolică, sau ca un tablou intern mental.

Multe dintre cunoștințele actuale pe care le deținem cu privire la dezvoltarea rațiunii, sau a cogniției provin din cercetarea amănunțită a lui Jean Piaget, psiholog, biolog și filozof de origine elvețiană. Începând din 1920, Piaget a petrecut zeci de ani observând și testând abilitățile de gândire ale celor trei copii ai săi și ale altor copii din comunitate. În baza acestor observații a elaborat o teorie complicată a dezvoltării cognitive. Generații succesive de cercetători ai dezvoltării au perfecționat teoriile lui Piaget. În orice caz, cunoștințele noastre actuale despre gândirea copiilor mici se datorează într-o mare măsură intuițiilor acestui om remarcabil.

După cum spunea Piaget, copilul între doi și cinci ani este un gânditor „preoperațional”. Acest lucru înseamnă ca micuțul este capabil să facă salturile cauză-efect dar să nu poată să execute operațiile mentale cerute de logica adevărată. Abilitatea de gândire a preșcolarului este constrânsă de egocentrismul lui, de convingerea lui supremă că lumea gravitează în jurul lui și a necesităților lui.

Recent am văzut o fetiță în vârstă de patru ani, Lorie, care trecea printr-o puternică criză de anxietate din pricina unei despărțiri. În timpul terapiei s-a aflat ca Lorie

fusese anterior destul de supărată pe mama ei pentru că o pedepsea. În mintea ei, spunea Lorie, se gândise la lucruri „teribile” despre mama ei și își dorea să fi fost moartă. Ca o coincidență, mama lui Lorie s-a îmbolnăvit dintr-o dată și a trebuit să fie internată pentru câteva săptămâni. Lorie a început să creadă că ea a îmbolnăvit-o pe mama ei prin gândurile ei teribile. În efortul ei de a repara ceea ce făcuse și pentru a evita posibilitatea abandonului, Lorie nu îi mai permitea mamei să iasă din raza ei vizuală.

Gândirea preoperațională este un mod cunoscut oricărei persoane care a petrecut ceva timp cu un copil mic. Salturile de logică ale unui copil sună de obicei rațional, dar la o examinare mai atentă nu e așa. Modul de gândire al lui Winnie, ursulețul iubit din cărțile pentru copii ale lui A.A. Milne este un exemplu perfect de gândire preoperațională.

Iată un exemplu: Pooh aude un bâzâit puternic venind din vârful unui stejar mare din pădure și încearcă să vadă ce poate însemna sunetul.

„Bâzâitul acela înseamnă ceva. Nu auzi un bâzâit ca acesta așa, doar bâzâind și atât, fără să însemne ceva. Dacă există un bâzâit, există cineva care bâzâie și singurul motiv pe care îl cunosc ca să bâzâi ar fi că ești o albină.”

După care se gândește mai mult timp și spune: „Și singurul motiv ca să fii o albină pe care îl cunosc eu este să faci miere”. După care se ridică și spune: „Iar singurul motiv pentru care se face mierea este pentru ca eu să o pot mânca”. Așa că începu să se cațere în copac.

Un preșcolar nu este numai un gânditor egocentric, ci este de obicei destul de literal. Actorul Fred Gwynne s-a folosit într-un mod isteț de această literalitate în cărțile lui pentru copii, „*Un elan de ciocolată la cină*” (*O prăjitură cu ciocolata pentru cină*)* și „*Regele care plouă*” (*Regele care a domnit*).** Greșelile din titlu ne dau un indiciu despre cum sunt cărțile. Când eroina de cinci ani a lui Gwynne spune: „Tata spune că ar trebui să existe mai multe piscine pentru mașini” *** perplexitatea ei este ilustrată cu un desen al unui grup de automobile în costume de baie tolănite pe marginea unei piscine.

Copiii mici nu înțeleg metaforele, sau jocurile de cuvinte, calambururile, sau chiar omonimele (două cuvinte care sună la fel, dar care înseamnă lucruri diferite, precum moose-elan sau mousse-cremă pentru prăjituri). Interpretările lor literale pot avea consecințe caraghioase sau mai puțin hazlii asupra copiilor cărora li se spun lucruri importante.

Deoarece copiii de cinci ani *par* atât de raționali, părinții cred că ei chiar au auzit și au înțeles explicațiile lor despre ce s-a întâmplat cu bunica când a murit, sau despre cum se nasc copiii, sau despre faptul că ei sunt adoptați. Dar nu este întotdeauna cazul.

Mellisa, în vârstă de trei ani și jumătate, era teribil de stresată când a trebuit să se ducă la casa bunicii ei, o vizită pe care o în mod normal o aștepta cu mare bucurie. S-a dovedit ca Melissa tocmai o auzise pe mama ei spunând cuiva că bunica își vopsise recent părul și se temea să o vadă pe iubita ei bunică cu părul mort. ****

La fel, pe când Matthew era un copil sfios de patru ani, a scotocit într-o zi prin casă căutând ceva. S-a uitat în spatele scaunelor, în coșurile de gunoi, în bibliotecă. Într-un final mama îl întreabă ce face. „Mă uit după mintea lui tati”, spuse Matthew. Cu o noapte înainte, părinții lui Matthew se certaseră iar Matthew își formase ciudata părere atunci când a auzit-o pe mama lui exclamând: „Cred că ți-ai pierdut mințile!”

La sfârșitul vârstei preșcolare, copilul începe să se deprindă din ce în ce mai mult cu semnele și simbolurile care caracterizează un stil de gândire mult mai matur. Semnele sunt reprezentări care sunt recunoscute de oricine într-o societate, precum literele alfabetului sau notele unui text muzical. Simbolurile sunt imagini mentale ale construcției individuale proprii. Ele au un înțeles privat, nu neapărat unul împărțit cu altcineva.

Funcționarea simbolică se remarcă atunci când Samantha, în vârstă de patru ani, și Emily se joacă de-a „fii frumoasă”. O eșarfă aurie pusă în jurul capului Samanthei reprezintă o coroană, o altă eșarfă în jurul gâtului este o trenă de regină, iar un băț din spatele curții este sceptrul. Samantha este prințesa, iar Emily – purtând o veche jachetă neagră de catifea – este prințul. Cu recuzita atent plasată, fetele au creat o reprezentare a unui palat și a grădinilor lui abundente. Când mama Samanthei este luată la o plimbare în împrejurimi, tot ceea ce vede este o curte ticsită cu jucării! Acest tip de joc imaginar este o treaptă importantă în dezvoltarea gândirii simbolice, precursorul logicii adevărate.

N.T.: * în limba engleză „moose” (elan, ren) și „mousse” (cremă de prăjituri) se pronunță la fel.

** în limba engleză verbul “a ploua” (to rain) are aceeași pronunție ca verbul “a domni” (to reign) – sunt omofone.

***Textul original este: “Daddy says there should be more car pools”. În limba engleză „car pool” înseamnă un sistem prin care de mașinile sunt folosite în comun de mai mulți utilizatori, din motive de economie. În același timp, cuvântul “pool” are ca sens de bază “bazin, piscină”, iar de aici rezultă jocul de cuvinte.

**** În limba engleză “to die” (a muri) se pronunță la fel cu “to dye” (a vopsi ceva).

Sunt adoptat – repetând mecanic povestea adopției

Pentru că abilitățile de gândire ale unui copil sunt rudimentare, el are, în general, probleme în înțelegerea implicațiilor reale ale statutului său de adoptat. Sfatul celor mai mulți experți în adopție este să se înceapă a li se vorbi copiilor despre faptul că sunt adoptați încă de când încep să meargă de-a bușilea, dinainte de a-și dezvolta propriile idei despre adopție. Cei mai mulți părinți urmează cu conștiinciozitate acest sfat. Dar cercetările noastre sugerează că cei mai mulți copii nu au nici cea mai vagă idee despre ce discută mama și tata.

„Tatăl meu este dentist, mama este învățătoare, iar eu sunt adoptat”, spune un băiețel de cinci ani.

„Toată lumea este adoptată, nu-i așa?”, va spune o fetiță de patru ani.

O tânără femeie își amintește exact seara când a început confuzia sa auditivă despre ceea ce înseamnă „adopție”.

„Mă fățâiam prin casă în uniforma de cercetaș a surorii mele mai mari (cred că aveam trei sau patru ani). Ziceam că sunt o fată mare ca și Kimberly, sora mea (mai mare cu cinci ani), care începuse să se supere pe mine pentru că îi purtam neprețuita uniformă. Refuzam să o dezbrac, chiar dacă venise ora de baie. Episodului i-au urmat cuvinte aspre din partea mamei care m-a aruncat – cu uniformă cu tot – în cadă. După ceartă și după baie, mi-o amintesc pe mama cum mă ștergea cu prosopul. Apoi mi-a spus că „m-a scăpat”. Toata copilăria mea am cugetat la interpretarea mea greșită a cuvântului „adoptată” (*adopted*) în loc de „scăpată” (*dropped*).

Cuvintele sunt adesea auzite și repetate, dar înțelesul lor pentru acești copii este, evident, vag.

Molly credea că a fi adoptat înseamnă a fi născut și viceversa. Când avea cinci ani, jocul ei favorit era să se târască pe sub fusta mamei ei, să iasă înapoi și să strige „Acum sunt adoptată”.

Dar deși nu înțeleg exact cuvintele pe care le folosesc, cei mai mulți dintre micuții adoptați își iubesc povestea adopției lor. Cum poate să nu iubească un copil o poveste care îi este spusă mereu și mereu, în timp ce se ghemuiește în brațele părintelui care îi vorbește cu dragoste, despre cel mai important personaj din lume – despre propria lui persoană? Acest lucru determină mulți copii să dezvolte sentimente calde și benefice

despre faptul de a fi fost adoptați. Totuși, indiferent de câte ori se repetă istoria, de oricâte ori este spusă cu dragoste, probabil că înțelesul nu este pe deplin asimilat.

Părinții lui Heather îi citeau întotdeauna la culcare dintr-o carte, dar de cele mai multe ori Heather voia, în loc de carte, să i se „spună povestea” – despre ziua în care Heather a fost adoptată. Povestea era întotdeauna aceeași: cum părinții fuseseră la creșa noilor născuți și cum au ales-o pe Heather dintre toți copiii de acolo pentru a fi copilul lor special. În fiecare seară Heather îi ruga pe părinții ei să îi „spună povestea” și în fiecare seară povestea era aceeași.

Când Heather a împlinit patru ani, cățelușa familiei a adus pe lume – cu Heather și părinții ei alături, privind fascinați – un număr de șapte cățeluși. În aceeași seară, la ora de culcare, Heather a întrerupt povestea adopției cu o întrebare.

„Eu vin din burtica ta, nu-i așa?”, a întrebat Heather. Mama s-a uitat la copila care-i stătea în poală și, cu blândețe, i-a spus: „Nu. Nu-ți amintești când ți-am spus că o altă doamnă extraordinară te-a născut? După aceea te-am adoptat noi, așa cum alte familii vor adopta cățelușii lui Daisy.” Heather a tăcut, și-a supt degețelul mare intens și a dat din cap. Părea abătută. „Asta nu mi-ai spus-o niciodată”, a declarat ea, solemnă.

Părinții au fost surprinși de felul în care o explicație aproape corectă, sau chiar o întoarcere inofensivă a frazei este răsucită în mintea confuză a unui copil de cinci ani, care nu are niciun context în care să plaseze povestea nașterii ei.

În mod similar, Jenna credea ca „adoptat” este totuna cu „născut”. Ca mulți alți părinți adoptivi, și părinții Jennei erau stingheriți atunci când venea vorba de momentul nașterii „copilului ales”, așa că pur și simplu au evitat să o spună. De aceea, atunci când Jenna avea patru ani, a răspuns întrebărilor noastre în felul următor:

- Intervievator: Spune-mi, ce înseamnă să fii adoptat? Ce este adopția?
- Jenna: Este ca atunci când ești mic și vii acasă de la spital.
- Intervievator: Spune-mi mai multe despre asta. Ce se întâmplă exact în adopție?
- Jenna: Doctorul scoate copilul din mămică și după aceea ei îl duc pe bebe acasă.
- I: Cine duce copilul acasă?

- J: Mama și tata. Mai întâi mama îl împinge pe bebe afară din ea și apoi îl ia acasă... și tata îl ia acasă.
- I: Și cum se numește asta?
- J: Ce m-ați întrebat... adopție.

Andrew, în vârstă de patru ani, credea că toata lumea a fost adoptată. Conversația sa cu un interviewer a decurs cam așa:

- Interviewator: Vreau să te întreb despre adopție. Ai mai auzit cuvântul ăsta înainte?
- Andrew: Desigur. Sunt adoptat.
- I: Și ce înseamnă asta? Ce înseamnă adopția?
- A: Ei bine, mama mi-a spus că eu, când eram copil, am ieșit dintr-o altă doamnă... ea m-a făcut. După ce am fost născut, mama și tatăl meu au venit și m-au luat și m-au adus acasă.
- I: Deci întâi ai ieșit dintr-o doamnă și ai plecat acasă cu o alta, cu mămica ta... și desigur și cu tăticul tău.
- A: Mda, așa se întâmpla.
- I: Mai este vreun fel în care adulții pot deveni părinți, în afară de a adopta un copil?
- A: Ce vrei să spui?
- I: Cum devin adulții părinți? Cum devin ei mămică și tătic?
- A: Își iau un copil... îl adoptă.
- I: Nu mai există niciun alt mod de a deveni mămică sau tătic?
- A: (face semn din cap că nu).
- I: Toți copiii ajung în familiile lor după ce sunt adoptați?
- A: Mda. Așa fac toți.

Când a fost întrebat dacă asta înseamnă că toți copiii sunt adoptați, Andrew a dat din cap că da.

Atunci când copiii nu înțeleg toate detaliile despre ce înseamnă să fi adoptat, își pot folosi imaginația bogată pentru a-și completa nelămuririle. Asta s-a întâmplat cu Scott,

care a fost adoptat din Columbia la vârsta de două luni. Când Scott avea aproape cinci ani, părinții lui au început să intervieveze doici pentru a o înlocui pe cea adusă din Columbia odată cu venirea lui Scott în casa lor. „Scott a spus că dorește pe cineva din Columbia”, își amintește mama lui. Ea l-a luat ca pe un semn de bun augur. Dar la scurt timp după aceea, Scott i-a spus să nu spună nimănui de unde era.

„Imaginându-mi că era o criză a adopției și întrebându-mă cum să procedez, am reușit să îl întreb, calmă, ce voia să le spun oamenilor”, a povestit mama lui. „Replica lui a fost: 'Spune-le că sunt extraterestru'”.

Unele detalii inocente despre povestea adopției pot fi, de asemenea, mistificate de către tinerii adoptați și pot deveni sursa temerilor și insecurităților lor. Susannei, acum în vârstă de patruzeci și patru de ani, i s-a spus în fragedă copilărie că părinții ei adoptivi au venit la orfelinatul catolic și s-au plimbat printre rândurile de pătuțuri până când micuța Susanna s-a ridicat din pătuț în piciorușe, le-a zâmbit și și-a întins brațele înspre ei. Avea nouă luni, abandonată fiind de către mama ei necăsătorită, și astfel noii ei părinți ei au luat-o acasă.

„Îmi amintesc însă că mă întrebam, copil fiind, ce s-ar fi întâmplat dacă aș fi fost smiorcăită în aceea zi sau dacă aș fi făcut pe mine și dacă nu aș fi zâmbit străinilor”, ne scrie ea nouă. „Ar mai fi ales ei acel copil zâmbăreț din capătul șirului?”

Uneori, în mod surprinzător, neînțelegerile și confuziile micilor copii adoptați pot continua să se resimtă până târziu, în anii maturității. Susanna, de exemplu, spune că povestea adopției ei încă o urmărește de câte ori se duce într-un magazin de animale de casă și privește pe cineva cum alege un câțel.

Legătura adoptivă

În relația cu părinții lor, copiii adoptați continuă să arate foarte mult ca și copiii neadoptați în această perioadă de dezvoltare. Propriile noastre studii confirmă acest lucru. Acum câțiva ani, studenta noastră la doctorat, Leslie Singer a folosit experimentul „Situția necunoscută” (descriș în capitolul precedent) pe un grup de copilași cu vârste cuprinse între treisprezece și optsprezece luni. Ceea ce a aflat era clar: copiii adoptați, priviți ca un grup, erau, practic, la fel de sigur atașați de mamele lor ca și cei neadoptați.

Însă o diferență a fost remarcată și a condus la ceea ce oamenii de știință din domeniul social numesc “semnificație statistică”. Aceasta a apărut atunci când Singer a comparat perechile naturale cu un subgrup de perechi adoptive: perechi în care mama și copilul erau din rase diferite. Chiar și în aceste cazuri speciale, Singer a crezut că diferențele ar putea fi un produs al situației experimentale în sine. Pentru a testa acest lucru, a continuat cercetarea de laborator cu un studiu mai naturalist care urmărea perechile mamă-copil în propriile lor case. Bănuiala ei a fost confirmată. Acasă, a descoperit ea, mamele adoptive (fie că aveau aceeași rasă cu copiii sau nu) erau la fel de afectuoase, la fel de receptive la nevoile lor, la fel de cooperante în modalitățile de joacă, pe cât erau și mamele naturale.

Un studiu mai recent al unei alte absolvente sprijină și mai mult aceste rezultate. Loreen Huffman a rugat mame ale unor copii de patru ani, adoptați, de aceeași rasă, dar și de rase diferite, să evalueze copiii lor în funcție de o gamă variată de comportamente asociate gradului de siguranță al atașamentului. Toți copiii fuseseră dați spre adopție în primele cincisprezece luni de viață, majoritatea chiar din primele trei luni. Huffman a descoperit că majoritatea mamelor adoptive își considerau copiii ca fiind foarte sigur atașați, indiferent că erau de aceeași rasă sau de rase diferite. Importanța atașamentului în adaptarea copiilor mici a fost accentuată de constatarea că evaluările mamelor privind securitatea și atașamentul copiilor au fost cel mai fidel element de anticipare a adaptării comportamentale și afective în rândul copiilor preșcolari. Atunci când copiii simt o legătură afectivă cu persoanele care se ocupă de îngrijirea lor, fie că sunt părinți naturali, adoptivi sau asistenți maternali, ei sunt mai capabili să depășească bine momentele de tensiune și greutățile copilăriei.

Familia Klein este un exemplu viu al modului în care părinții interacționează cu copiii lor mici, fie că aceștia sunt adoptați sau nu. După opt ani de încercări disperate de a concepe un copil, familia Klein a adoptat-o pe Victoria, nou-născută, iar apoi dna. Klein a rămas însărcinată. Jessica s-a născut când Victoria avea zece luni. Dar, deși Victoria o invidia pe mai tânăra sa surioară pentru inteligența ei, pentru felul în care arăta și pentru popularitatea ei, niciodată nu a invidiat-o pentru statutul ei de fiică biologică. Asta s-a datorat felului nepărtinitor în care familia Klein a tratat ambele fetițe.

Când avea doisprezece ani, Victoria și-a amintit: „chiar și atunci când aveam trei sau patru ani, nu m-am gândit niciodată că mama sau tata ne tratează în mod diferit. Eu eram Viki și ea era Jess.”

Cazuri speciale: adopțiile târzii

Atunci când un copil este adoptat *în timpul* vârstei preșcolare, se pot înregistra probleme speciale în stabilirea legăturii părinte-copil. Acestea pot apărea mai ales la copiii născuți în străinătate, mulți dintre aceștia fiind adoptați în fragedă copilărie sau la vârstă preșcolară. Spre deosebire de sugar, un copil mic are memorie și este capabil să își amintească de relații importante din trecut, pe care le poate jeli luni în șir. Ba mai mult, copilul abia începe să își formeze vocabularul în limba natală și, dintr-o dată se pomenește într-o casă unde oamenii vorbesc o limbă neînțeleasă de el.

Un copil adoptat din străinătate în această etapă a vieții își plâng nu numai pierderea familiei sale originare ci și, într-un fel, pierderea limbii materne – sau, așa cum spunea unul dintre pacienții născuți în Coreea, „limba mamei mele”.

„O, Doamne, câtă bătaie de cap le-am dat”, spune Alfonso, pacientul nostru în vârstă de zece ani, amintindu-și de primii doi ani petrecuți cu familia adoptivă. Într-adevăr, după cum își aduc aminte și părinții lui, Alfonso și-a petrecut doi ani, între patru și sase ani, într-o prelungă isterie, o stare de chinuri teribile care nu s-a sfârșit decât atunci când Alfonso a început clasa întâi și l-a întâlnit pe cel mai bun prieten pe care îl adora.

Alfonso locuise cu mama lui, o servitoare indiană din Honduras, până la vârsta de doi ani, când mama lui și-a pierdut slujba și l-a dus pe fiul său la un orfelinat catolic. A trăit la orfelinat timp de un an și jumătate iar apoi a fost adoptat. Până când s-a mutat în Statele Unite, vorbea deja un amestec de spaniolă și indiană, niciuna dintre ele foarte bine.

Când măicuțele i-au spus lui Alfonso, pe atunci în vârstă de trei ani și jumătate, că era pe cale să fie adoptat, „am crezut că asta însemna să mă întorc la mami cât de curând și să părăsesc orfelinatul”. În schimb, el a ajuns în casa unui cuplu american pe care nu îl cunoștea. „Am fost obraznic cu ei”, își aduce aminte Alfonso. „Cred că nu voiam să învăț engleza numai pentru că am văzut cât de mult își doreau ei asta.”

Copiii nou adoptați care au amintiri din perioada de plasament pe termen lung se vor adapta mai bine căminelor adoptive, am remarcat noi, dacă se îndeplinesc câteva

condiții: dacă părinții adoptivi sunt sensibili și nu au ei înșiși probleme psihologice, dacă copilul este sănătos și dacă mediul înconjurător este relativ lipsit de neînțelegeri. Este, de asemenea, important pentru agenții să pună la dispoziția părinților informații detaliate cu privire la programul și obiceiurile anterioare ale copiilor, vocabularul acestuia (ce cuvinte sunt folosite pentru a descrie mersul la toaletă, de exemplu), precum și numele persoanelor care au fost importante pentru copil.

Pentru copiii mici și preșcolari, adaptarea este mai ușoară dacă li se dă șansa de a vorbi despre trecutul lor într-un fel deschis și lipsit de apărare, fără a li fi teamă că ar putea să-și trădeze primii părinți sau pe cei actuali. Pacientei noastre Sheila nu i s-a dat această șansă. Plasată în asistență maternală la vârsta de doi ani și adoptată de familia de asistență maternală șase ani mai târziu, Sheilei nu i s-a spus niciodată că a fost adoptată. Părinții ei au crezut că, dacă ea este tratată ca un copil natural, nu va afla niciodată altceva. Dar ea a reținut vagi amintiri ale fragedei ei copilării care au continuat să-i creeze confuzie până când a împlinit cincisprezece ani și a descoperit, din întâmplare, ca fusese adoptată.

„Îmi amintesc de frații mei (naturali) mai mari care mă împingeau într-un căruț. Când am întrebat-o pe mama mea adoptivă despre asta, mi-a spus că îmi imaginam lucruri, că un astfel de lucru nu se întâmplase niciodată”, spune Sheila, acum în vârstă de treizeci și patru de ani.

Ea își amintea, de fapt, cum a fost adusă în noua ei casă, o amintire care probabil că a fost teribil de confuză pentru un copil a cărui mama insista că ea nu avusese niciodată o alta viață.

„Îmi aduc aminte când am fost pusă în pătuț prima oară. Îmi amintesc cum am fost adusă în noua mea casă. M-am uitat la sora mea (pe atunci în vârstă de trei ani) și ea s-a uitat la mine. Spune că își aduce aminte că purtam o rochiță maronie asortată cu pantofiori maro. Nu m-a plăcut. Cred că era geloasă. Mă zgâria pe față tot timpul... Mama mea cea nouă mi-a făcut baie și tata m-a dus în dormitor. Era un pat dublu în dormitor pe care eu și sora mea îl împărțeam. Îmi aduc aminte cum am fost pusă în pat și cum mă gândeam că nu era nimic ca asta în întreaga lume. Mai târziu am aflat că am trăit într-o colibă cu părinții mei naturali și că am dormit într-un sertar vechi de haine.”

Pentru a menține mitul ca Sheila era copilul lor natural, părinții ei adoptivi au trebuit să întreprindă tot felul de manevre. Dar fără să țină seama cât de puțin reale erau explicațiile lor pentru unele fapte confuze, Sheila le-a acceptat ca atare. De exemplu, sora

adoptată a Sheilei este cu opt luni mai mare; mama lor le-a spus simplu ca Sheila a fost născută prematur.

„Nu am crezut-o niciodată, pur și simplu nu am provocat-o niciodată”, spune Sheila. Și numele ei de familie era diferit de cel al familiei adoptive. „Când îi întrebam de ce numele meu de familie este diferit, ei îmi spuneau că nu este numele de familie, ci numele meu mijlociu”, spune ea. „Eu știu că suna oarecum bizar, dar am mers după cum mi s-a dictat. Părinții mei mi-au spus să îmi folosesc numele de familie biologic și numele lor de familie pe toate hârtiile de la școală. Cred că mă pregăteau pentru atunci când voi fi adoptată și când aș fi putut renunța la numele mijlociu.”

„Într-o zi acel lucru chiar s-a întâmplat. Îmi amintesc că mama a primit un telefon și, după ce a închis, ne-a strigat în bucătărie pe mine și pe sora mea. Ne-a spus să nu mai folosim numele mijlocii deloc, ci doar prenumele și numele de familie.”

La aceea vreme, Sheila avea opt ani, sora ei avea nouă. Când copiii sunt plasați mult mai târziu, între doi și trei ani, aceste jocuri și adevăruri spuse pe jumătate sunt greu de șters din memorie. Acești copii au amintiri și pot suferi sincer după primele persoanele care i-au îngrijit, de care erau atașați. Unii dintre acești copii au, de asemenea, o istorie de viață, care face și mai dificilă adaptarea lor, în special când aceasta include abuz fizic sau sexual, deficiențe nutriționale sau boli infecțioase cronice.

Pacientul nostru Oswald a fost luat de la asistenții maternali atunci când avea doi ani. Asistenții maternali, care era de albi, făcuseră cu 3 zile mai înainte cerere pentru a-l adopta pe Oswald, fiul unei femei „neglijente” de culoare, care nu a putut avea grijă de el. Departamentul de servicii sociale a răspuns cererii prin luarea lui Oswald din familia de albi și plasarea lui într-o familie de culoare, care de asemenea voia să îl adopte.

Responsabilii de caz evident s-au gândit că adopția inter-rasială nu ar fi în interesul superior al lui Oswald. Dar, fără a pune la îndoială bunele intenții ale familiei de culoare, noi am considerat că separarea lui Oswald de asistenții maternali, indiferent de culoarea pielii acestora, nu a fost în interesul superior al lui Oswald.

Când l-am întâlnit prima oară pe Oswald în casa familiei de culoare, el era ghemuit într-un colț, complet tăcut, cu mucozități transparente atârându-i din nas. Simptomele sale erau tipice reacției față de separare a unui copil de 2 ani. Oswald era în doliu după familia de asistenți maternali.

Capitolul III

ANII DE MIJLOC AI COPILĂRIEI COPILUL DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ

Între 6 și 12 ani

„Mama mea adoptivă obișnuia să mă tachineze de-a lungul întregii mele copilării. Credea că doar se joacă, dar la cinci sau șase sau opt ani, a luat-o în serios. Îmi spunea că dacă nu mă comport frumos, mă trimite înapoi. Îmi spunea că ea și tatăl meu avuseseră de ales între mine și un cimpanzeu, și făcuseră alegerea greșită.” Kate

Copilul de vârstă școlară devine în cele din urmă un cetățean al lumii. El are acum relații emoționale importante cu oamenii din afara familiei, cu prieteni, cu profesori, cu antrenori. Universul lui nu se mai termină și nu mai începe cu mama și cu tata. La acest nivel, copilul își dezvoltă acum propriul intelect, stăpânind abilități de deducție și imaginație, construindu-și capacitatea necesară pentru gândirea logică.

Relațiile cu cei ca el devin importante, de asemenea, iar copilul vrea mai mult decât orice să se conformeze, să facă parte din grup. Dacă nu este ca ceilalți copii, poate deveni subiectul tachiărilor ori, în cele din urmă, se simte respingător sau ciudat.

Dezvoltarea fizică joacă un rol important în acești ani. Între cinci și șapte ani, creierul suportă o maturizare semnificativă, care pregătește fundamentul apariției unei gândiri mult mai sofisticate. Mușchii care controlează coordonarea motrică se maturizează, de asemenea. Acest lucru permite copiilor să patineze pe gheață, să meargă cu rolele, să joace baseball, să cânte la un instrument muzical – toate aptitudinile care sprijină un simț pozitiv al sinelui.

În plus, începând cu vârsta de șapte ani la fete și nouă ani la băieți, copiii încep să producă hormoni sexuali într-o cantitate ce crește constant. Odată ce acești hormoni încep să fie produși, începe dezvoltarea sexuală, de la creșterea sânilor până la începutul masturbării frecvente. Iar dezvoltarea sexuală este întotdeauna însoțită de schimbările propriei imagini. O fată cu sâni în formare dintr-o dată se va rușina cu trupul ei și de cele mai multe ori i se pare că sâni ei sunt prea mari, prea mici, prea nesimetrice, prea într-un

anumit fel. Un băiat care are sentimente frecvente, neexplicate de agresiune sau fantezii sexuale dezvoltă, de asemenea, o nouă imagine despre sine – una care poate include sentimente precum vina, rușinea și nevoia de intimitate.

Anii de mijloc copilăriei reprezintă de cele mai multe ori perioada în care statutul de adoptat este pentru întâia oară perceput ca o problemă. Aceasta se întâmplă când copilul începe să reflecteze asupra a ceea ce înseamnă să fii adoptat – ceea ce adesea conduce la sentimente de confuzie, sau la sentimentul propriei ciudățenii sau a propriei diferențe. Iar acest sentiment apare atunci când copilul, datorită capacității sale crescânde de a dezvolta o gândire logică, începe să realizeze că există și reversul medaliei pentru povestea lui de adopție – că pentru a fi „ales”, a trebuit mai întâi să fie dat la o parte.

Simțul sinelui

Între șase și doisprezece ani, căutarea sinelui continuă să devină din ce în ce mai intensă și mai aprofundată. Acum apar două teme: imaginea despre sine, cunoașterea cognitivă a propriei persoane ca ființă unică și respectul de sine, măsura în care el apreciază acea unicitate. Imaginea despre sine se referă la cum se văd copiii pe ei înșiși, respectul de sine la cât de mult le place ceea ce văd.

Imaginea despre sine este o funcție cognitivă și de aceea este strâns legat de capacitățile cognitive mature ale copilului. Un mod simplu de a demonstra sofisticarea cognitivă emergentă a copilului este de a-l ruga să se descrie pe el însuși. Este exact ceea ce John Broughtman, un psiholog de la Teachers College, Universitatea Columbia, a făcut într-un experiment menit să măsoare cum gândesc oamenii despre ei înșiși. El a intervievat indivizi începând cu anii preșcolari și terminând cu adolescența târzie și le-a pus întrebări de genul „Ce este sinele?”

Din răspunsurile primite, Broughtman a distins între două niveluri de conștiință de sine la copiii cu vârstă școlară. Copiii mai mici de opt ani au oferit definiții concrete care s-au axat pe gen, dimensiune, înfățișare, proprietăți și activități fizice. Bobby, în vârstă de cinci ani, de exemplu, se poate distinge pe sine de prietenul sau Alan pentru ca el are păr blond și o bicicletă nouă, în timp ce Alan are păr castaniu și o bicicletă veche cu roți adiacente.

Copiii mai mari de opt ani, a descoperit Broughtman, încep să facă distincție între minte și trup; între ceea ce au gândit și ceea ce au făcut; între proprietăți și personalitate. Imaginile despre sine ale altor copii mai mari au fost mai puțin concrete, reflectând mai multe gânduri despre sine. „Nu știu să citesc prea bine”, spune John, un băiețel de zece ani, cu dizabilități specifice de învățare; „dar copiii mă plac pentru că joc baseball într-adevăr foarte bine, glumesc tot timpul și-i fac să râdă”. În general, între opt și doisprezece ani, copiii devin mult mai conștienți de caracteristicile personale ale altora și le folosesc drept standarde pentru a se evalua pe ei înșiși.

Studiul lui Broughtman pune în lumină un aspect pe care l-am observat în propria noastră activitate clinică: faptul că sub anumite aspecte relevante, copiii aflați în perioada de mijloc a copilăriei sunt ceva mai diferiți decât copiii aflați la sfârșitul acesteia. În ceea ce privește imaginea de sine, dezvoltarea fizică, interesul manifestat față de sexul opus și față de propria persoană în contextul lumii înconjurătoare, la vârsta de zece ani (puțin mai devreme pentru fete, poate mai târziu pentru băieți) reprezintă o importantă linie de demarcație. Am hotărât să studiem anii de școală, între șase și doisprezece ani, într-un singur capitol pentru a rămâne fideli modelului eriksonian de dezvoltare a copilului. Dar trebuie să recunoaștem că această abordare are limitele ei.

Statutul de adoptat poate complica dezvoltarea propriei imagini și a respectului de sine, în special atunci când cei adoptați nu arată la fel ca părinții lor. Această lipsă a asemănării fizice este un factor comun în cele mai multe adopții interrasiale și internaționale. Conștiința rasială care apare în anii preșcolari devine mult mai rafinată în primii ani de școală elementară, iar tânărul copil poate avea probleme în propria acceptare a sinelui. Privindu-se în oglindă în fiecare zi și văzând niște trăsături, diferite de cele ale membrilor familiei, copilul poate fi derutat, în special copiii mai mici de opt ani, care tind să se definească pe sine în termeni concreți.

James, în vârstă de șase ani, este un copil negru care a fost adoptat ca sugar de un cuplu de albi. De un an de zile a început să fie preocupat de aspectul său fizic. Când a început să meargă la grădiniță, a remarcat că ceilalți copii negri din clasă au părinți negri, și că părinții albi aveau copii tot albi.

„Eu sunt alb sau negru?”, și-a întreat James mama într-o zi. „Ce te face să întrebi asta?”, i-a replicat ea. „Ei bine”, spuse James, „copiii negri au pielea neagră și părinții negri, dar eu am pielea neagră și părinții albi.”

Mama lui James i-a reamintit că el a fost adoptat. Părinții care l-au născut erau negri, i-a spus ea, chiar dacă ea și tatăl său adoptiv sunt albi.

„Eu știu asta”, i-a spus el. „Dar încă nu știu dacă eu trebuie să fiu alb sau negru.”

Pe măsură ce copiii adoptați înaintează în vârstă și cugetă mai mult la propria lor înfățișare și la modul în care se descriu, ei conștientizează mai mult faptul că sunt adoptați și faptul că statutul familiei unice este o parte a autodefinirii lor în curs de formare.

„Știu că sunt adoptată, este parte din ceea ce sunt”, spune Elizabeth, în vârstă de nouă ani. „Când oamenii se interesează de mine și vor să știe despre mine, unul dintre lucrurile care îmi vin în minte este acela că sunt adoptată... Uneori le spun, uneori nu.”

Pentru unii copii, a fi adoptat este o parte a propriilor personalități pe care unii doresc să o uite cât mai repede. Conner, de exemplu, s-a enervat foarte mult în ultimii trei ani. Copil extrem de deștept, în vârstă de șapte ani, Conner a început să înțeleagă sensul statutului său de adoptat mult mai devreme decât mulți alți copii. Dar nu a fost în stare să încorporeze acest sens în propria-i imagine a sinelui într-o manieră pozitivă.

„Urăsc faptul că sunt adoptat”, spune Conner. „Mă face să mă simt diferit și urăsc asta. Vreau doar să fiu și eu ca toți ceilalți... Vreau ca părinții mei să fie părinții mei adevărați. A fi adoptat este ca și când ai fi pedepsit.”

Totuși, pentru alți copii, adopția oferă un sentiment de confort; pentru ei, adopția înseamnă siguranță. Acest lucru este în special valabil pentru copii precum Alicia, care la vârsta de zece ani a fost adoptată, după ce a petrecut cinci ani în sistemul de asistență maternală.

„Mă gândesc la mine acum ca fiind adoptată”, a spus ea chiar înainte ca adopția să fie finalizată. „E mult mai bine decât atunci când gândești despre tine că ești un copil crescut de cineva. A fi adoptat e pentru totdeauna, înseamnă că părinții te vor iubi și nu te vor trimite înapoi, sau nu te vor răni, așa cum s-a întâmplat cu mine înainte... Acum sunt adoptată și asta mă face să mă simt bine.”

Respectul de sine și simțul puterii

Pe măsură ce simțul de sine se dezvoltă, componentele de evaluare intră, de asemenea, în scenă: simțul respectului de sine. Ce simte un copil despre el însuși are de-a face foarte mult cu modul în care se adaptează emoțional.

Importanța respectului de sine în dezvoltarea psihologică a fost subiectul multor cercetări. Într-un studiu clasic al psihologului Stanley Coopersmith, s-a constatat că băieții de vârstă școlară și cu o bună părere despre sine sunt mult mai independenți, mai creativi, mai dornici de afirmare, doritori să socializeze, populari, încrezători, și nonconformiști față de băieții cu un respect de sine scăzut. Dar ceea ce este și mai important este că psihologul Coopersmith a putut să alcătuiască o listă a factorilor *materni* care se pare că au contribuit la dezvoltarea respectului de sine al băieților pe care i-a studiat. Mamele de băieți cu un respect de sine bine conturat, după cum spune Coopersmith:

- sunt mult mai tolerante și afectuoase față de copiii lor;
- sunt interesate de activitățile și prietenii copiilor lor;
- sunt în general mult mai atente cu copiii lor;
- impun clar limite ale comportamentului, aplicând reguli într-o manieră fermă și definitivă;
- își pedepsesc copiii mai degrabă negându-le privilegiile decât folosind pedeapsa fizică sau lipsa de afecțiune;
- le permit copiilor o exprimare individuală mai mare, incluzând și opiniile lor în planurile familiei și alegerea propriei ore de culcare.

După cum spune Erik Erikson, imaginea despre sine a copilului pe perioada anilor de școală se dezvoltă în mare măsură prin lupta dintre, după cum spune el, „sânguință” și „inferioritate”. Pentru un copil între șase și doisprezece ani, să aibă un sentiment sănătos despre sine înseamnă să își dezvolte un sentiment de putere – ideea că el este capabil să facă lucruri care au impact asupra mediului și anturajului lor.

În anumite culturi, „sânguința” poate include îndeletniciri precum vânătoarea, pescuitul și confecționarea de vestimente. Pentru un copil din America de Nord, a fi sânguincios înseamnă de obicei mersul la școală și deprinderea cititului, scrisului, socotitului sau utilizarea calculatorului. Dar include și abilități care nu țin neapărat de școală: frecventarea cluburilor micilor cercetași pentru a învăța despre campare și curse de mașini, înscrierea într-o echipă de fotbal, sau participarea la Liga Juniorilor de baseball, ore suplimentare de gimnastica, pian sau karate. Cu cât un copil din orice cultură poate spune „pot să o fac” sau „înțeleg”, cu atât mai multă încredere în sine capătă. În același

mod, cu cât experimentează eșecul sau observă că realizările sale sunt minimalizate sau ignorate, cu atât dezvoltă un sentiment al inferiorității.

Așa cum copiii de școală doresc să câștige control și autoritate în sport și în relațiile sociale, la fel ei încearcă să integreze în imaginile emergente despre sine ideea propriei lor adopții. Într-o familie adoptivă, lupta dintre sârguință și inferioritate poate fi o perioadă la fel de tulburătoare și confuză atât pentru părinți, cât și pentru copii. Pentru prima oară, ei pot remarca schimbări importante în adaptarea copilului la adopție. Pe măsură ce copiii cresc și merg la școală, în general sentimentele lor inițiale despre statutul de adoptat devin ambivalente.

Acest tipar se vede clar la pacientul nostru Brian, în vârstă de nouă ani. După spusele mamei lui, Brian părusse întotdeauna fericit că fusese adoptat. În anii preșcolari, el întreba despre povestea adopției lui la nesfârșit, cerând: „Spune-mi despre mine”. Cam pe la vârsta de șapte ani, însă, atitudinea lui s-a schimbat total. Nu mai întreba deloc despre adopția lui, iar cărțile despre adopție – cândva favoritele lui – au fost dintr-o dată ascunse. Când mama lui a încercat să vorbească despre adopție cu el, Brian a schimbat repede subiectul.

„Se pare că a trecut printr-o schimbare”, spune mama lui. „Nu mai e copilul fericit de altădată. De câte ori vorbim despre subiectul adopției, pare a fi supărat, chiar furios câteodată. Încep să cred că i s-a întâmplat ceva. Poate că avea probleme emoționale. Mă întreb, de asemenea, dacă nu cumva am greșit ceva. Am abordat acest subiect prea mult și prea devreme? L-am forțat, oare, să se confrunte cu el înainte de a fi pregătit? Eram, oare, la fel de confuză și nefericită ca și el?”

Ca mulți alți părinți, mama lui Brian a atribuit schimbările fiului ei unei probleme fie a lui, fie a ei. Ceea ce nu a realizat ea, totuși, este că aceste schimbări sunt foarte comune și aproape normale. Cu câțiva ani în urmă, noi și colegile noastre Leslie Singer și Anne Braff Brodzinsky am cerut copiilor adoptați cu vârste cuprinse între șase și doisprezece ani să compare adaptarea copiilor adoptați cu a celor neadoptați. Întrebările noastre erau formulate astfel încât să măsoare competența intelectuală și academică, popularitatea, adaptarea emoțională, imaginea despre sine și respectul față de sine.

Interesant, copiii adoptați la cea mai fragedă vârstă au evaluat copiii adoptați ca fiind în mod semnificativ superiori celor neadoptați. În alte cuvinte, ei credeau că cei adoptați sunt mai deștepti, mai fericiți, mai populari și mult mai încrezători decât copiii

care nu erau adoptați. În jurul vârstei de opt ani, totuși, această perspectivă s-a schimbat. Deși păstrau multe sentimente pozitive despre adopție, copiii mai mari începeau acum să recunoască și să experimenteze unele dintre cele mai dificile și confuze aspecte ale adopției – multe dintre ele fiind legate de un sentiment al pierderii și al propriilor diferențe. Acestea includ experiențe comune precum tristețea sau furia ocazională, precum și o nesiguranță crescândă în legătură cu propria persoană. Schimbarea treptată pe care am observat-o în atitudinea unui copil adoptat față de adopție – care are un impact direct asupra imaginii despre sine și asupra respectului de sine – apare ca parte a unui vast proces asociat cu dezvoltarea lui intelectuală.

Dezvoltarea gândirii logice

Anii de mijloc ai copilăriei se remarcă printr-o dezvoltare intelectuală semnificativă. Începând cu vârsta de șase ani, copiii intră în ceea ce Jean Piaget numea perioada *operațiilor concrete*. Acesta este perioada când copiii își dezvoltă aptitudinile conceptuale care le permit să înțeleagă lumea într-o manieră logică. Stadiul se numește „concret” deoarece gândirea copilului este încă legată de lucrurile pe care le observă, de obiectele tangibile și de evenimente. Totuși, spre deosebire de tânăr și adult, copilul este încă incapabil să înțeleagă și să folosească efectiv principiile abstracte.

Natura acestei schimbări cognitive este ilustrată într-un experiment care a devenit celebru grație lui Piaget și colaboratorului său, Barbel Inhelder. Ei le-au prezentat unor copii preșcolari și copii de vârstă școlară trei cupe goale. Două erau de aceeași înălțime și lărgime, iar a treia era mai înaltă și mai îngustă decât celelalte două. Au umplut cele două cupe identice cu aceeași cantitate de lichid. Copiii au fost de acord că ambele cupe conțin aceeași cantitate de lichid.

În timp ce copiii priveau, cercetătorii au turnat lichidul dintr-o cupă în cupa cea îngustă. Desigur, nivelul lichidului s-a ridicat, deși cantitatea de lichid era neschimbată. Copiii au fost întrebați dacă cele două cupe umplute aveau aceeași cantitate de lichid în ele sau dacă una avea mai mult și cealaltă mai puțin.

Copiii de vârstă preșcolară, a căror gândire nu este logică, s-au ghidat după calitățile vaselor așa cum le-au perceput ei. Fie s-au concentrat pe înălțimea cupei înguste și mai înalte și au spus ca aceasta conține mai mult lichid pentru că „ajunge până aici sus”,

fie s-au concentrat pe cupa mai mică și mai largă și au spus că ea conține lichid mai mult pentru că „este mai grasă”. Copiii mai mari, însă, și-au dat imediat seama că cele două vase au aceeași cantitate de lichid. Datorită noii dezvoltări a gândirii logice, ei au fost capabili să înțeleagă că cele două dimensiuni ale cupelor se compensează una cu cealaltă – deoarece creșterea în înălțime a unei cupe a fost însoțită de scăderea în diametru. Această conștientizare, cunoscută drept „conservarea cantității de lichid” este una din aptitudinile logice care apar în această perioadă de dezvoltare.

Dezvoltarea gândirii logice are un efect profund în, practic, orice domeniu al vieții copilului. Ea favorizează mult mai eficient apariția aptitudinilor de soluționare a problemelor, sporește sensibilitatea copilului asupra perspectivelor celorlalți și deschide o nouă conștiință a sinelui și a lumii în general. Și pentru copilul adoptat, ajută la dezvoltarea unei înțelegeri mult mai realiste a adopției. Într-o serie de studii cu copii a căror vârstă varia de la preșcolari până la adolescenți, am cercetat modul în care copiii încep să înțeleagă sensul adopției și implicațiile acesteia în procesul de adaptare la adopție.

În jurul vârstei de șase sau șapte ani, copilul adoptat poate face diferența între adopție și naștere ca fiind moduri alternative de formare a unei familii. Cu alte cuvinte, el recunoaște că, deși toată lumea vine pe lume într-un singur mod – prin naștere – cei mai mulți copii devin membrii familiilor lor fiind născuți în aceea familie. El recunoaște, de asemenea, că a fi adoptat înseamnă că există două perechi de părinți – cei care l-au conceput și i-au dat naștere și cei care îl cresc.

Emma, în vârstă de șapte ani, subliniază această nou-descoperită conștiință a propriei adopții.

„Adopția înseamnă că apari din primii părinți și apoi pleci pentru a trăi cu părinții numărul doi”, spune ea. „Primii sunt cei care te-au făcut și ceilalți sunt părinții tăi pentru totdeauna. Ei trebuie să aibă grijă de tine și de toate celelalte.”

Deși această distincție timpurie dintre naștere și adopție este foarte importantă, ea reprezintă numai baza pentru o înțelegere mult mai semnificativă și amănunțită a adopției, înțelegere care va apărea în perioada de mijloc a copilăriei. Din cercetările noastre, am constatat că între opt și unsprezece ani, înțelegerea copiilor adoptați și aprecierea implicațiilor adopției devin foarte profunde. Împreună cu această dezvoltare a cunoașterii apare și un declin în atitudinea pozitivă despre adopție. Acum începem să observăm

apariția problemelor psihologice, comportamentale, școlare care sunt printre cele mai comune în rândul copiilor adoptați.

Copiii de școală elementară devin din ce în ce mai pricepuți în rezolvarea problemelor. Dezvoltarea gândirii logice, sensibilitatea crescândă față de punctele de vedere ale celorlalți, experiențele acumulate în timpul orelor de curs contribuie toate la acest proces. Copilul adoptat în timpul anilor de școală face pentru prima oară eforturi spontane pentru a analiza în mod serios condițiile privind momentul nașterii sale. El se gândește, de asemenea, pentru întâia oară, la opțiunile pe care mama sa naturală nu le-a luat în considerare.

„Dacă nu știa cum să fie mamă, atunci cineva trebuia să o învețe”, spune Carla, în vârstă de nouă ani. Trebuia să se duca la școală să învețe – și atunci nu s-ar fi întâmplat.”

„Dacă nu avea suficienți bani ca să mă țină”, întreabă Monica, în vârstă de opt ani, „atunci de ce nu și-a luat un serviciu?”

„Mă întreb adeseori de ce ea și primul meu tată nu s-au căsătorit”, spune Tom, în vârstă de unsprezece ani. „Probabil că împreună ar fi fost în stare să mă păstreze. Singură fiind, i-ar fi fost imposibil. Asta mă înfurie, că probabil primul meu tată pur și simplu a plecat și nu i-a păsat destul ca să mai încerce.”

Aceste soluții simple pentru probleme complexe despre părinții care i-au născut reprezintă eforturile copilului de a înțelege abandonul și de a rezolva sentimentul confuziei și al pierderii asociat adopției.

Modul în care apare la un copil *înțelegerea familiei* complică sentimentele acestuia despre statutul său de adoptat. Copiii mici – în general cei mai mici de șapte ani – definesc o familie în primul rând în termeni geografici: pentru copil, familia este formată din toți cei care locuiesc în casa lui. Legătura biologică nu este privită ca o cerință obligatorie pentru membrii unei familii. Astfel, copiii mici acceptă ușor asigurările pe care le reînnoiesc părinții lor adoptivi privind faptul că ei fac cu toții parte din aceeași familie și că vor rămâne așa pentru totdeauna.

Dar pe la vârsta de șapte sau opt ani, copilul începe să realizeze ca familiile sunt în general definite în funcție de relațiile lor de sânge. Văzând că nu sunt legați din punct de vedere biologic de părinții lor, dar că au părinți care i-au născut (și probabil și frați naturali) în altă parte, mulți copii adoptați încep să își exprime confuzia asupra statutului de membru al familiei.

„Este ciudat să faci parte din ceva despre care nu știi”, spune Trevor, de zece ani, care a fost adoptat din Coreea pe când era bebeluș. „Când a trebuit să facem arborele familiei la școală, eu nu am știut ce să fac. Mă întreb dacă ar fi trebuit să îi includ și pe părinții mei coreeni. În mod sigur semăn mai mult cu ei decât cu părinții mei de acum.”

Mai mult, această perioadă este caracterizată de dezvoltarea *reciprocității logice*. Reciprocitatea logica subliniază presupunerii precum: dacă Sally este mai înaltă decât Susan, atunci Susan trebuie să fie mai scundă decât Sally – de domeniul evidenței pentru un adult, poate, dar nu atât de evident pentru un copil mic. De exemplu Max, în vârstă de patru ani, cel mai mic dintre cei doi frați, este întrebat dacă are frați sau surori. „Da, am un frate”, răspunde el. Dar, dacă Max este întrebat: „Dar fratele tău are un frate?”, probabil că ar răspunde că nu. Abilitatea de a înțelege că acest concept al frăției implică o relație reciprocă – fiecare frate trebuie să aibă un frate – este un alt exemplu de tip de gândire logică ce nu apare până în anii de mijloc ai copilăriei.

Cât despre adopție, dezvoltarea reciprocității logice ajută la sensibilizarea copilului față de problema părăsirii. În cazul copiilor mai mici, părinții adoptivi le vorbesc despre adopție accentuând dorința lor de a avea un copil și de a-și clădi o familie. Copilul, după cum spune povestea, avea nevoie de un cămin, iar părinții adoptivi l-au ales pe el să facă parte din familia lor. Ceea ce nu se discută în mod frecvent este *de ce* avea nevoie copilul de un cămin. Însă, odată ce copiii au intrat în perioada gândirii logice, ei realizează că pentru a fi „aleși” trebuie mai întâi să fi venit de undeva – ceea ce înseamnă ca cineva i-a abandonat.

În acest timp, copiii încep să înțeleagă adopția nu doar ca o clădire a familiei, ci și ca pierdere a familiei. Această conștientizare anticipează multe dintre problemele de adaptare văzute la tinerii adoptați.

Doliu după familia pierdută

Pe măsură ce copilul de școală începe să înțeleagă implicațiile logice ale adopției, el începe să resimtă pierderea părinților săi și a familiei pe care nu a cunoscut-o niciodată. Chiar dacă a fost adoptat ca sugar, chiar dacă nu și-a întâlnit niciodată mama care l-a născut și nu are nicio amintire despre ea, totuși el trăiește – cel puțin într-o anumită măsură – un sentiment al pierderii, este îndurerat.

După cum am remarcat în capitolele precedente, nou-născuții și cei care abia învață să meargă adoptați după ce s-au atașat de primele persoane care se ocupau cu îngrijirea lor manifestă, într-adevăr, semne de îndurerare. Dar ideea că micuții adoptați în primele zile ale vieții, *cei care nu și-au cunoscut niciodată părinții naturali*, sunt totuși capabili să îi plângă a fost greu de acceptat pentru cei mai mulți oameni. Când am început pentru prima oară să vorbim despre acest lucru, la sfârșitul anilor '50, chiar și unii dintre colegii noștri experți s-au arătat sceptici. Cum poate un copil mic să plângă după cineva pe care nu l-a cunoscut? Și dacă toate aceste problemele izvorăsc din durere, de ce apar abia la șapte sau opt ani după momentul efectiv al pierderii? De ce nu este îndurerat copilul chiar de la bun început?

Răspunsul este foarte simplu. Spre deosebire de copiii dați în plasament mai târziu, copilul care a fost dat spre adopție în fragedă pruncie și care nu și-a cunoscut niciodată familia naturală nu poate plânge pierderea până nu își dezvoltă o reprezentare mentală internă a ceea ce a pierdut. Aceasta poate lua forma gândurilor, a imaginilor mentale și a închipuirilor despre părinții lui naturali și trecutul lui. Odată ce această reprezentare internă se dezvoltă, în jurul vârstei de șase sau șapte ani, baza pe care poate apărea sentimentul durerii este stabilită. În acest moment, copilul nu plânge după părintele original cunoscut, ci după *reprezentarea* sau *iluzia* părintelui natural.

Nu înseamnă însă că micuții care sunt adoptați *după* vârsta de sugari vor întârzia în dezvoltarea acestei stări de îndurerare până la vârsta de șase sau șapte ani. Acum este acceptată ideea că, odată ce copilul începe să formeze atașamente emoționale față de o anumită persoană, atașamente care de regulă apar între șase și opt luni de la naștere, separarea va produce un tipar comportamental caracteristic care seamănă cu durerea: semne de protest, disperare, eventual detașare. Cu cât copilul trăiește mai mult lângă cea dintâi figură a atașamentului său, cu atât este mai probabil ca el să manifeste semne de tulburări afective în cazul în care cei doi sunt forțați să se separe. Iar tulburarea sa va fi în general mult mai gravă și mai evidentă decât aceea asociată cu pierderea în cazul plasării timpurii spre adopție.

De exemplu, Curtis a fost luat din grija mamei sale pentru că aceasta îl neglija, îl lăsa adesea singur în timp ce era plecată la cumpărături sau în vizite. Deși fusese neglijat, Curtis era atașat de mama lui, iar plasarea sa în asistență maternală la vârsta de patru ani a fost traumatizantă pentru el. A început să facă noaptea în pat, deseori avea coșmaruri în

timpul nopții, plângea fără motiv și se manifesta cu agresiune față de copiii mai mici din familia asistenților maternali. Reacțiile lui Curtis erau de înțeles: relația cu mama sa atinsese un nivel suficient de dezvoltare și îi fusese satisfăcătoare, astfel încât separarea de ea să poată produce reacții de durere traumatizante.

Durerea pricinuită de adopție, încercată de copiii care au fost adoptați de foarte mici este de obicei, dar nu întotdeauna, mult mai subtilă decât cea a lui Curtis. În mod normal, copiii adoptați de timpuriu, în primele luni de viață, nu își exprimă șocul, puternica depresie, plânsul fără motiv sau furia intensă – manifestări asociate în mod obișnuit unei pierderi acute sau traumatizante declanșate de adopțiile târzii. De obicei ei își manifestă supărarea prin confuzie, supărare ocazională, retragere socială, sau izbucniri periodice de frustrare și mânie.

Apariția sentimentului de pierdere asociat adopției în anii de mijloc ai copilăriei are implicații importante în înțelegerea anumitor tendințe pe care le vedem în adaptarea copiilor adoptați – apariția bruscă a problemelor de comportament la copiii în vârstă de șase-șapte ani, care înainte erau destul de bine adaptați. Părinții și profesorii îi numesc pe acești copii „dificili”, „deranjați”, „tulburați”. Dar când investigăm, deseori aflăm că cei adoptați care prezintă probleme trec, pur și simplu, printr-o perioadă de durere.

„Nu puteam să mănânc, nu puteam nici măcar să stau în restaurant”, spunea Michelle, de opt ani, care a fost adoptată din Coreea când avea șase luni. Toți orientalii de acolo se uitau la noi de parcă eram o ciudățenie. Semănam mai degrabă cu ei decât cu mama și cu tata. Și apoi am început să mă întreb: e posibil ca ei să îmi cunoască familia (naturală)?”

Accesul de furie al lui Michelle din restaurantul chinezesc a fost diferit față de tot ceea ce simțise ea vreodată până atunci. Era primul semn, după estimările făcute de părinții ei, de dificultate în adaptarea ei la statutul de adoptat. Noi o considerăm ca o primă manifestare a doliului.

Profesioniștii din domeniul sănătății psihice cunosc de mult că atunci când suferim o pierdere grea, jelim. Etapele procesului de doliu au fost demarcate foarte clar: mai întâi șocul, apoi negarea, protestul, disperarea, și, în cele din urmă, recuperarea sau reintegrarea. Aceste „cinci stadii ale doliului” nu apar la fiecare individ în exact aceeași ordine și nici nu apar întotdeauna cu momente clare de început și de sfârșit. Dar cei mai mulți oameni care jolesc trec exact prin aceleași stadii într-un fel sau altul.

Totuși, există o gamă largă de variații în exprimarea supărării legate de adopție, chiar și în rândul adoptaților care au fost înfiați de foarte mici. Pentru unii copii, există doar o foarte vagă recunoaștere a durerii asociată cu adopția, pentru alții durerea este frecventă și tulburătoare. Iar felul în care ei se confruntă cu sentimentul pierderii este, de asemenea, foarte diferit în rândul acestor copii. Unii sunt destul de defensivi atunci când au de-a face cu pierderea pe care o presupune adopția, bazându-se pe strategii precum negarea sau evitarea confruntării cu propriile sentimente. Alții sunt mult mai deschiși și direcți, își dau imediat seama de varietatea sentimentelor pe care le trăiesc în legătură cu propria lor adopție și deseori caută ocazii să vorbească despre ele.

Un grup mai mic de adoptați este format din cei al căror sentiment al pierderii este mascat de o furie intensă și de un comportament de subminare. Aceștia sunt copii care, de cele mai multe ori, sunt trimiși la psihoterapie. De obicei își iau o mască de bravadă, gesturile lor spun „Nimic nu mă atinge”. Ei sunt arțăgoși, negativiști, foarte furioși și uneori îi amenință fizic pe cei care fac parte din viețile lor. Deși de obicei aceștia neagă faptul că au fost foarte afectați de propria lor adopție, în spatele platoșei dure se află un mic copil care a fost extrem de rănit de viață. Un exemplu tipic al acestei categorii este Evan, care la vârsta de unsprezece ani se plânge: „Nici măcar mama mea adevărată nu m-a vrut”. Copiii precum Evan se simt practic inutili și nu își pot imagina că cineva i-ar accepta pentru ceea ce sunt. Acești tineri se ascund sub masca furiei, a sfidării și a distanței afective. Ei sunt cei mai vulnerabili copii, în sufletul cărora se pătrunde cel mai greu.

Copiii din societatea noastră suferă, desigur, și alte pierderi, ca de exemplu pierderea unui părinte pricinuită de moarte sau divorț. Dar niciuna din aceste pierderi nu este ca pierderea produsă de adopție. Propria noastră experiență ne arată că din punctul de vedere al unui copil, adopția este de departe cea mai complicată pierdere.

După cum este descris în tabelul nr. 3, aceste trei parcursuri comune ale pierderilor suferite în copilărie – moartea, divorțul și adopția – prezintă asemănări, dar au, de asemenea, și deosebiri importante. Adopția este de la bun început pierderea cea mai mare – copilul adoptat de foarte mic care nu a avut nicio conexiune cu părinții naturali – și cel mai greu de acceptat ca fiind o pierdere permanentă – din moment ce copilul simte că refacerea relației cu părinții pierduți ar fi una dintre posibilitățile de îndreptare a situației. Toate acestea, combinate cu lipsa oricărei recunoașteri sociale a pierderii datorate

adopției, pot face din această perioadă a vieții tânărului adoptat una foarte dureroasă. Adesea, adoptatul nici măcar nu știe de ce se simte atât de trist și de furios; posibilitatea ca sentimentele sale să aibă vreo legătură cu durerea este prea abstractă pentru el și își trăiește toate emoțiile fără a fi capabil să le denumească.

Tabelul 3 – Pierderile copiilor: o comparație

Caracter universal

Divorț:	nu universal, dar comun
Moarte:	universală, deși nu întotdeauna moartea unui părinte
Adopție:	nu este comună, poate conduce la sentimente de izolare și sentimentul „diferenței”

Caracter permanent

Divorț:	cel puțin potențial reversibil, dacă părinții se recăsătoresc, părintele care nu deține custodia este des vizitat, fanteziile de reuniune sunt comune la copiii cu părinți divorțați
Moartea:	permanentă, ireversibilă
Adopție:	pare potențial reversibilă, din moment ce părinții naturali pot fi în viață; fanteziile de reuniune sunt comune în rândul copiilor adoptați

Relația cu părintele pierdut

Divorț:	o lungă istorie a unei relații de dinainte de divorț îi permite copilului să înmagazineze amintiri, ceea ce îl poate ajuta pe copil să își accepte pierderea
Moarte:	o lungă istorie a unei relații de dinainte de moarte îi permite copilului să înmagazineze amintiri, ceea ce îl poate ajuta pe copil să își accepte pierderea
Adopție:	absența unei istorii a relației cu părinții naturali, puține informații despre ei oferite de părinții adoptivi; de cele mai multe ori, părinții

pierduți apar ca niște fantome în viața psihică și emoțională a adoptatului, făcându-i foarte grea revenirea după pierdere

Circumstanțe voluntare versus circumstanțe involuntare

- Divorț: o decizie voluntară din partea a cel puțin unui părinte, provocând furie față de părinți, cât și vină și blamare de sine pentru copil;
- Moarte: involuntară, nu se poate da vina pe nimeni
- Adopție: o decizie voluntară din partea a cel puțin unui părinte, mânie nutrită față de părinți și vină și blamare de sine pentru copil

Proporțiile pierderii

- Divorț: pierderea parțială a unui părinte
- Moarte: pierderea permanentă a unui părinte
- Adopție: pierderea ambilor părinți și a familiei naturale; pierderea moștenirii culturale și genealogice; uneori pierderea simțului permanenței, a simțului relaționării cu familia adoptivă, a simțului sinelui și a statutului social

Recunoașterea socială a pierderii

- Divorț: pierdere rareori recunoscută, există câteva obiceiuri sau măsuri de sprijin pentru a ajuta copilul să depășească pierderea
- Moarte: universal recunoscută, există multe obiceiuri și măsuri de sprijin pentru a ajuta copilul să depășească pierderea
- Adopție: pierdere rareori recunoscută, există puține obiceiuri și măsuri de sprijin pentru a ajuta copilul să depășească pierderea

Imaginea idilică a familiei perfecte

Pentru un copil de vârstă școlară, un obiectiv extrem de important al dezvoltării este poziționarea lui în lumea din afara familiei. Între vârsta de nouă și doisprezece ani,

copilul se pregătește pentru a face pasul către independență, care este semnul distinctiv al adolescenței, și face acest lucru separându-se din punct de vedere psihic de familie. Semenii săi, profesori, antrenori, vedete rock, și idoli din lumea sportului sunt în competiție cu părinții pentru a capta atenția copilului. Acest proces aduce inevitabil copilul în conflict cu părinții lui. El încearcă să se sustragă controlului lor la o vârstă la care părinții cred – și mulți sunt de acord – că el încă are nevoie de sprijin considerabil, de structurare și îndrumare din partea familiei.

O consecință frecventă a acestui conflict părinte-copil este apariția a ceea ce Freud a denumit *imaginea idilică a familiei perfecte*. Este o experiență prin care trec mulți copii, adoptați sau nu. Dar pentru copiii adoptați rezolvarea ei este mai complicată, deoarece iluzia este, într-o mare măsură, reală.

Copiii biologici au adesea, la această vârstă, iluzii pe care le-au adoptat în secret. Acest lucru se întâmplă de obicei după o perioadă de conflict cu părinții lor; este modul unui copil de a face față ideii tulburătoare că își poate iubi și urî părinții în același timp. „Dacă acești obsedați de disciplină sunt atât de nesuferiți”, se gândește copilul, „atunci trebuie să fie niște impostori; părinții mei adevărați n-ar putea fi atât de cruzi.”

Adesea, copilul „se visează un fel de copil găsit, o progenitură a unei familii cu o poziție socială foarte diferită”, scria psihanalistul O. Fenichel în studiul său binecunoscut despre nevroză. „Aceasta poate fi ori o familie de vază și deosebit de privilegiată, ori una foarte săracă și de origine modestă”.

A doua jumătate a imaginii idilice a familiei perfecte este aceea că părinții „adevărați” ai copilului sunt mai buni decât cei cu care trăiește el. „Întregul efort de a-l înlocui pe tatăl adevărat cu unul superior”, scria Sigmund Freud, este numai o expresie a dorinței copilului care tânjește după zilele fericite, apuse, când tatăl i se părea cel mai nobil și mai puternic dintre bărbați, iar mama, cea mai dragă și mai încântătoare dintre femei. El îi întoarce spatele tatălui pe care îl știe astăzi în favoarea tatălui în care credea în zilele fragedei lui copilării, iar fantezia lui nu este altceva decât expresia regretului că acele zile fericite s-au dus”.

Iată cum funcționează imaginea idilică a familiei perfecte în mintea unui copil tipic crescut de părinți săi biologici. Atunci când se ceartă cu părinții lui, Jesse, în vârstă de zece ani, mai face un pas necesar, deși neplăcut, pe drumul care duce către independența lui psihică. După ceartă, se retrage în camera lui și se gândește: „Cum au putut fi atât de

meschini? Nu mă iubesc. Se presupune că părinții trebuie să-și iubească copiii, dar poate că nu sunt părinții mei adevărați. Părinții mei adevărați sunt undeva acolo, sunt poate membri ai unei familii regale, poate stele de cinema, în mod sigur mai drăguți decât aceștia doi. Poate sunt adoptat sau m-au furat cumva de la părinții mei adevărați. Într-o zi, părinții mei adevărați vor veni și mă vor salva și mă vor lua de lângă acești oameni oribili care mă pun să-mi fac temele și să termin de mâncat broccoli din farfurie.”

Pentru o vreme, incapabil să înțeleagă ambivalența, Jesse le va dărui toată dragostea lui acelor părinți imaginari și își va vărsa toată mânia pe mama și tatăl din bucătărie. În cele din urmă, totuși, el va fi îndeajuns de matur încât să tolereze ambivalența în relațiile sale. Atunci când se întâmplă acest lucru, sentimentele lui față de „ceilalți” părinți idealizați și față de oribili părinți „adevărați” vor începe să se amestece. Își va da seama treptat că părinții lui sunt oameni, uneori mai simpatici, alteori mai puțin.

Dar atunci când copilul este adoptat, este greu să se ajungă la această rezolvare. Există întotdeauna un cuplu mitic de „alți” părinți care pot rămâne cu calitățile neștirbite – permițând copilului să le atribuie părinților de zi cu zi numai defecte.

„Mi-i tot imaginez ca pe niște persoane importante”, spune Gwen, în vârstă de unsprezece ani, despre părinții ei naturali pe care nu îi cunoaște. „Obişnuiam să mă gândesc că poate tata a fost un fel de erou de război, că a plecat la război și a făcut ceva mareț, dar apoi a murit... și că mama a fost un manechin sau o actriță de filme frumoasă, dar care lucra tot timpul și nu putea avea grijă de mine... știu că nu este adevărat, dar așa îmi place mie să mă gândesc. Părinții mei de acum sunt drăguți, dar câteodată fac niște lucruri care mă supără foarte tare. Nu mă ascultă atunci când vreau să le spun și punctul meu de vedere. Îți spun să faci ceva și apoi încep să țipe la tine dacă nu ai făcut acel lucru imediat. Câteodată mă întreb dacă ceilalți părinți ai mei ar fi făcut așa ceva.”

Totuși, pentru mulți copii adoptați, imaginea idilică a familiei perfecte este adesea răsturnată. În 1977, Herbert Wieder, un psihiatru din New York City, a publicat mai multe articole care explicau complicațiile din viața imaginată a pacienților săi adoptați. Deoarece resimțiseră adopția ca pe o respingere inițială de către părinții lor biologici, urmată de salvarea venită din partea părinților adoptivi, copiii din eșantionul lui Wieder par să fi constatat că este prea amenințătoare păstrarea unor sentimente de mânie sau dezamăgire față de părinții lor adoptivi. Orice mânie purta cu ea amenințarea unui nou

abandon. Așa că pacienții lui Wieder au inversat imaginea idilică tradițională a familiei perfecte; pentru ei, toate defectele erau imaginate ca aparținând părinților naturali.

Propria noastră experiență indică faptul că fanteziile nu sunt întotdeauna așa cum te-ai aștepta. Balanța între calitățile și defectele atribuite părinților naturali diferă de la un copil adoptat la altul, și chiar la același copil diferă de la o perioadă la alta. Credem că fantezia predominantă, în special în rândul copiilor adoptați care își caută mai târziu părinții naturali, este pur și simplu o variație a temei tipic freudiene: părinții naturali care sunt de origine modestă, deși sunt extraordinar de buni și de afectuoși.

Ținta mâniei unui copil depinde în mare măsură de cum vede el abandonarea sa. Oare părinții lui naturali au fost prea nepăsători ca să încerce măcar să-l crească? Oare părinții lui adoptivi au fost prea egoiști pentru a lua în considerare posibilitatea de a-l lăsa acolo unde îi era locul?

Copiii care cred că au fost „abandonați” sau „respinși” sunt de obicei supărați pe părinții lor naturali.

„Îi urăsc pentru ce au făcut”, spune Megan, de zece ani. „Nu le-a pasat îndeajuns de mine încât să mă păstreze. M-au dat pur și simplu, de parcă eram vreo urâțenie sau așa ceva.”

„Le-aș trage un pumn sau i-aș îneca dacă aș putea”, spune Drew, în vârstă de șapte ani. „Niște nemernici... ei nu m-au vrut, iar mie nu-mi pasă pentru că sunt niște nemernici.” Copiii care cred că au fost „furați” sau „cumpărați” sunt de obicei supărați pe părinții adoptivi. „Cred că lor (părinților naturali) le este dor de mine și poate că mă caută”, spune Will, în vârstă de șapte ani. M-au pierdut când eram mic... Oamenii de la serviciul de adopții m-au luat de la ei și m-au dat lui mami și tati, pentru că ei nu puteau avea un copil. Sunt supărat că au făcut asta.”

„Nu este drept ca ei să mă fi cumpărat doar pentru că aveau mai mulți bani”, spune Erica, în vârstă de nouă ani. „Copiii ar trebui să fie cu părinții lor adevărați. Eu nu sunt o jucărie sau un lucru pe care te hotărăști să-l cumperi.”

Copiii care cred că au fost dați spre adopție pentru că este ceva în neregulă cu ei sunt de obicei supărați pe ei înșiși.

„Poate că plângeam prea mult sau nu mâncam cum trebuie, sau ceva...”, spune Melissa, în vârstă de opt ani. „Mă tot gândesc că am făcut ceva greșit... că a fost vina mea.”

Imaginea idilică a familiei perfecte, după Freud, trebuie rezolvată cândva în cursul adolescenței. Dar în cazul copiilor adoptați poate dura mai mult. Și, după cum am văzut, uneori se transformă în tiparul inversat, cu toate calitățile pozitive atribuite părinților adoptivi. Pentru acești copii, există de obicei mai puține conflicte deschise în familie, deși nu neapărat mai puțină durere în legătură cu faptul că sunt adoptați.

Căutarea începe – în închipuire

Suntem adesea întrebați „Ce procent din copiii adoptați își caută părinții naturali?” Și răspunsul nostru îi surprinde pe oameni. „Sută la sută.” Din experiența noastră, *toți* copiii adoptați se angajează într-un proces de căutare. Poate nu este chiar o căutare literală, dar este oricum o căutare semnificativă. Ea începe atunci când copilul întreabă pentru prima oară: „De ce s-a întâmplat asta? Cine sunt ei? Unde sunt acum?” Aceste întrebări pot fi puse în gura mare sau pot constitui o formă de căutare mult mai intimă – întrebări care sunt analizate numai în singurătatea gândurilor. Această cercetare universală începe în primii ani de școală, fiind determinată de gradul tot mai mare de conștientizare al copilului în legătură cu problemele adopției.

Deși trăită de *toți* copiii adoptați, căutarea mentală poate lua uneori turnuri neașteptate. De exemplu, Steven, în vârstă de șapte ani, părea că nu mai clipește, și tatăl său, doctor, era îngrijorat ca Steven avea probleme cu tiroida. Dar Steven ne-a spus că nu putea clipi pentru că, dacă ar fi făcut-o, ar fi pierdut-o din ochi pe mama lui trecând pe stradă sau apărând la televizor.

În acest moment, a fi adoptat devine un complex, o problemă plină de încărcătură emoțională pentru copilul adoptat. Este un moment în care se luptă pentru aflarea răspunsurilor – o căutare a motivelor care au stat la baza adopției, dar și o căutare a unui mod de a integra faptul de a fi adoptat în simțul de sine al copilului. Procesul este complicat prin faptul că, în timp ce copilul adoptat își dezvoltă cognitiv un nou tip de înțelegere a lumii, inclusiv a adopției, din punct de vedere emoțional și psihic el este încă un copil, încă dependent chiar de oamenii care pot fi extrem de răniți de explorările sale interioare.

Pacienta noastră Phoebe, în vârstă de șapte ani, exemplifică emoțiile contradictorii pe care le poate simți un copil adoptat. Phoebe a fost dată spre adopție familiei adoptive

la vârsta de doi ani și jumătate, deci încă are amintiri despre mama ei naturală, care a neglijat-o. Părinții adoptivi ai lui Phoebe au adus-o la noi pentru că suferea din cauza unor coșmaruri, avea probleme de separare și un apetit lacom. Notițele primei noastre conversații ne dezvăluie cât de ușor Phoebe trecea dintr-o extremă în alta în gândurile despre adopție.

„Sunt cu adevărat fericită acum pentru faptul că sunt adoptată”, a început ea, „pentru că am o familie care nu va renunța niciodată la mine – niciodată. Mi-au spus-o.”

Când am întrebat-o dacă se gândește vreodată la mama ei naturală, Phoebe s-a gândit o clipă înainte să ne răspundă.

„Într-un fel mă bucur și pentru ea”, ne-a spus ea într-un final. „Pentru că ea m-a făcut să fiu cine sunt, nimeni altcineva, eu și atât. Dacă nu m-ar fi făcut, nu aș fi fost eu.”

Aceste răspunsuri au demonstrat că Phoebe este o fetiță care gândește, cu o imagine foarte sănătoasă despre sine. Dar după un timp, alte emoții au ieșit la iveală. Phoebe a spus că era fericită pentru că nu mai locuia cu mama ei naturală pentru că aceasta călătorea foarte mult, dar în cele din urmă a recunoscut că „într-un fel” îi era dor și de ea.

„Mi-ar fi plăcut să călătoresc cu ea în Hawai. Ea călătorește în Hawai foarte mult.”

Am întrebat-o pe Phoebe dacă mai are și alte gânduri despre mama ei naturală. Răspunsul ei ne-a arătat o viață imaginară activă.

„Mă întreb oare unde este”, a spus ea. „Mi-ar plăcea să o sun și să îi spun: 'Eu sunt Phoebe, fiica ta.' Iar ea probabil ar spune: 'O, sunt atât de fericită să aud vești despre tine.' Dar nu vreau să mă duc pentru că probabil ar dori să mă păstreze, iar eu nu vreau să-mi părăsesc familia acum. Îmi place aici... dar cred ca mi-aș dori să o văd pe prima mea mamă, măcar un pic.”

Copiii de această vârstă se simt obligați să explice lumea în care trăiesc și cum a ajuns ea să existe. Dacă adopția face parte din lumea lor, se vor simți obligați să explice acest lucru. Pentru unii copii, este numai un exercițiu intelectual, care nu are o încărcătură emoțională mai mare decât dacă stai să te gândești la stelele de pe cer. Pentru unii copii, ea este totul. „Este marea întrebare a vieții mele”, spune Michael, în vârstă de nouă ani. „De ce m-a dat?”

Unii părinți adoptivi reacționează la interogatoriul copiilor lor în feluri care pot transforma întrebări inocente în secrete majore. Joe Soll, de cincizeci de ani, fondatorul

Cercului de Adopție cu sediul la New York, își amintește cum o întreba pe mama lui despre „mama lui adevărată”, pe când avea șapte ani.

„A devenit isterică”, spune Joe. „Pentru mine a fost suficient, și n-am mai întrebat-o niciodată acest lucru. Aveam creierul spălat în ceea ce privește adopția și am închis orice subiect pe această temă, de cele mai multe ori.” Și totuși el spune că își amintește cum s-a gândit la mama lui naturală și la faptul că este adoptat „în fiecare zi de la șapte ani încoace.”

Susanna, în vârstă de patruzeci și patru de ani, a avut o experiență similară. A întrebat despre mama care a născut-o numai o dată, de asemenea la vârsta de șapte ani.

„Mama mi-a spus că nu știa nimic despre 'femeia aceea' dar că acest lucru chiar nu conta, pentru că ea era mama mea și asta era tot ceea ce aveam nevoie să știu. Atunci a fost începutul vieții mele imaginare.”

În timpul copilariei, Susanna s-a gândit la cum trebuie să fi fost mama ei naturală.

„Mi-am imaginat că am fost concepută și născută într-un bordel”, spune ea, „sau că mama mea naturală era bătrânica aceea care locuia într-un pantof și avea atât de mulți copii, încât să-l dea de suflet pe ultimul era singurul lucru care îi mai rămăsese de făcut. Una din fanteziile mele preferate era că Loretta Young era mama care mă născuse și că și-ar fi ruinat cariera artistică dacă m-ar fi păstrat. La urma urmei, aveam pomeții proeminenți și arătam bine în găteluri.”

Durerea de a fi diferit

Anii de mijloc ai copilăriei reprezintă perioada în care copiii devin profund conștienți că sunt diferiți. Orice se poate califica drept „diferit” la un preadolescent cu conștiință de sine că are bretonul prea scurt, că are pistrii, că poartă aparat dentar, că nu poartă aparat dentar. Dacă adopția îi face să se simtă diferiți, acest lucru poate deveni o mare sursă de stres.

Tinerii pot nega faptul că se simt diferit din cauză că sunt adoptați, se pot înfuria din această cauză, sau chiar pot exagera acest fapt. Freddy a reacționat devenind clovnul clasei. La vârsta de doisprezece ani, Freddy era un copil foarte nostim, dar totuși atât de matur, încât uneori vorbea ca un băiat de liceu. Până și profesorii și părinții îi spuneau că „el dansează pe altă muzică”. Freddy ne-a povestit că el și-a cultivat trăsăturile ciudate în

mod deliberat. Deoarece părinții lui îl prezentau întotdeauna drept „fiul nostru adoptat Freddy”, se simțea deja diferit, iar el voia să poarte acest sentiment ca pe o insignă de onoare.

Nancy, de exemplu, nu putea suferi faptul că era diferită. Acum în vârstă de patruzeci și patru de ani, încă își amintește cum a fost forțată să se convertească la iudaism, religia părinților ei adoptivi, pe când avea opt ani – un ritual care i-a sporit sentimentele de neapartenență.

„Nu-mi plăcea faptul că fusesem adoptată”, spune ea. „Mă simțeam foarte diferită de toți ceilalți. Nu mă simțeam dorită.”

Invidia și gelozia devin emoții predominante în această perioadă. Chiar și pentru cei care nu sunt adoptați, o mare parte din dezvoltarea psihică a fost atribuită acțiunii combinate a invidiei și geloziei. Un cercetător de marcă al acestor emoții, psihiatrul Robert E. Anderson de la Colegiul de Medicină Albert Einstein, definește invidia drept conștientizarea dureroasă a lipsei unor avantaje în comparație cu o altă persoană, iar gelozia drept sentimentul că un avantaj pe care îl are în prezent o persoană este amenințat de un rival.

Din experiența noastră, invidia și gelozia sunt inevitabile la copiii adoptați și apar pentru prima oară în anii de mijloc ai copilăriei. Copiii adoptați pur și simplu nu pot fi ca cei care nu sunt adoptați, ceea ce duce la sentimente de invidie, de diminuare a respectului de sine, de rușine și, pentru unii, de paralizie emoțională și alienare socială. Vocile corespondenților noștri ilustrează cum invidia pătrunde peste tot.

„Mă simțeam diferit față de prietenii mei, mai degrabă 'neconectat', și-i invidiam pe cei care aveau familii biologice.”

„Întotdeauna am invidiat alte familii, care seamănă între ele.”

„Vreau să știu toate lucrurile pe care cei care nu sunt adoptați le iau în serios supărător de mult; mă simt ca și cum aș fi fost jefuit de ceva de o importanță vitală.”

Copiii de la școală pot fi nemiloși atunci când își zeflemisesc și își tachinează semenii care sunt diferiți prin ceva. Școala elementară este perioada în care sunt prietenii de pe terenul de joacă sunt clar stabilite și oricine altcineva din afara grupului poate fi făcut să sufere. De prea multe ori, acest lucru se întâmplă cu copii care devin proscrisi numai pentru că sunt adoptați.

„Câteodată, la școală, copiii mă tachinează pentru că sunt adoptată”, spune Becky, în vârstă de opt ani. „Uneori, când ne certăm, îmi spun: 'Tu nici nu știi măcar cine e mama ta!'”

„Pentru că eu sunt coreean și părinții mei nu, toată lumea știe că sunt adoptat”, spune Trevor, de zece ani. „Câteodată când mă mai cert cu cineva la școală, mă strigă: 'Ochi crăpați!', și râd pe seama mea pentru că sunt adoptat... și atunci nu știu ce să fac.”

Uneori zeflemeaua are intenții bune, dar reverberează în moduri deranjante pentru copiii adoptați. David, la doisprezece ani, făcea parte dintr-un grup de preadolescenți care se gratulau unul pe celălalt cu înjurături și jargoane menite să fie prietenoase. „Hei, Dave, fiu de cățea ce ești!”, sau „Noroc, bastardule”, spuneau băieții de pe terenul de joacă. Și, dintr-o dată, Dave a realizat că el nu știa al cui fiu era și că era, de fapt, bastard.

Copilul rezilient din punct de vedere psihic

Dacă adopția este atât de stresantă, atunci cum de nu au toți, sau cei mai mulți dintre copiii adoptați, probleme serioase? Există mai multe motive. Mai întâi, adopția nu este de obicei un factor acut de stres. Majoritatea părinților încep să vorbească despre adopție cu copiii lor când sunt în anii preșcolari. Până când copiii își dezvoltă sofisticarea cognitivă necesară pentru a o înțelege, ei deja au trăit ceva vreme cu acest statut mai degrabă unic. Au crescut obișnuiți cu el, chiar dacă nu l-au înțeles pe deplin. După cum vom explica mai târziu în acest capitol, copiii care sunt plasați mai târziu sunt mai expuși să resimtă supărarea profundă legată de adopție. La fel se întâmplă și cu copiii adoptați cărora nu li se spune despre adopție decât mult mai târziu decât se obișnuiește.

În al doilea rând, unele medii familiale par să cultive strategii eficiente de abordare a adopției. Sociologul H. David Kirk, acum pensionar, de la Universitatea Waterloo din Canada, a sugerat că părinții care sunt sinceri în recunoașterea diferențelor inerente din familiile adoptive sunt mult mai predispuși la crearea unui mediu care să ajute la domolirea fricii copilului și a vinii pe care o simte pentru căutarea unor răspunsuri privind originea lui. Pe acestea Kirk le numește familii „care recunosc diferențele”, spre deosebire de părinți „care resping diferențele”, care încearcă să minimalizeze problemele adopției și să pretindă că familiile adoptive sunt ca oricare alte familii. Familiile conștiente de diferențe sunt, după cum am văzut, cele în care copiii se adaptează mai ușor. Familiile care

evită să admită că existe diferențe, spune el, transmit mesajul – conștient sau inconștient – că adopția trebuie ținută secretă. Este mult mai probabil ca în aceste familii copiii să se confrunte cu unele probleme de adaptare.

Pacientul nostru Dennis a crescut într-un mediu pe care Kirk l-ar fi etichetat drept o familie „care recunoaște diferențele”.

„Când încercam să înțeleg de ce a trebuit să fiu adoptat”, spune el, „mă ajuta faptul că părinții mei, în special mama, m-au încurajat întotdeauna și mi-au spus că pot să îi întreb orice. Mă simțeam în siguranță, știind că orice aș gândi, orice aș întreba sau orice aș face, ca de exemplu să-mi caut mama naturală, ceea ce fac acum, mama m-ar accepta.”

Pe de altă parte, Gwen trăiește într-o familie care se potrivește descrierii făcute de Kirk despre „respingerea diferențelor”.

„Nu pot să le spun părinților mei exact ce simt față de faptul că sunt adoptată”, spune Gwen, în vârstă de unsprezece ani. „Ar fi jigniți. Mă fac să mă simt nerecunoscătoare dacă aduc vorba despre adopție și în mod special despre prima mea mamă. E foarte greu, pentru că mă supăr câteodată și asta nu prea le e pe plac.”

În cele din urmă, există copii care se nasc rezilienți. Ei au trăsături innăscute ale personalității care pur și simplu îi fac capabili să reziste mai bine factorilor de stres, incluzând și stresul adopției. Ei sunt calmi, gânditori, capabili să-și controleze comportamentul și emoțiile. Acești copii rezilienți psihic par mai puțin afectați de adopție decât adolescenții iritabili și impulsivi. Deși nu neagă anumite sentimente negative pe care le au în legătură cu faptul că sunt adoptați, copiii rezilienți psihic găsesc în general un mod mai sănătos de a se integra într-o imagine despre sine în general pozitivă.

„Chiar nu este nimic special în a fi adoptat”, spune Laurel, de unsprezece ani. „E doar ceva ce s-a întâmplat. M-am mai gândit la părinții mei naturali din când în când, dar nu așa de mult acum... Chiar nu e o mare scofală. Știu că pentru unii copii e, dar nu și pentru mine.”

Desigur, viața nu e întotdeauna roz chiar și pentru acest gen de copii. Mulți dintre copiii rezilienți pe care i-am cunoscut trec prin perioade frecvente de tristețe sau mânie în legătură cu problemele adopției. Ceea ce face ca un copil să fie rezilient sunt strategiile de abordare, împreună cu o imagine fundamental pozitivă despre sine și disponibilitatea sprijinului emoțional.

Paul este un copil rezilient. De la trei sau patru ani, avea o remarcabilă capacitate de a reflecta asupra propriului comportament, de a-și înțelege sentimentele și motivele acțiunilor lui. Era, de asemenea, și foarte încrezător în sine, și totuși realist în aprecierea abilităților sale. Când s-a apropiat de vârsta de șase ani, a început să înțeleagă că a fi adoptat înseamnă că odată, demult, el a avut o alta mamă care nu a putut să aibă grijă de el. După cum spunea mama lui Paul, acest gând îl întrista câteodată – dar nu pentru mult timp.

„Îmi aduc aminte când am aflat pentru prima oară de adopție – aveam aproape patru ani”, ne-a spus Paul când avea opt ani. „Îmi amintesc că mă gândeam că mama mea naturală m-a pus înăuntrul mamei mele și că asta era tot ceea ce înseamnă adopție. Totuși, când aveam cinci sau șase ani știam că am ajuns pe lume născut din prima mea mamă, nu din a doua. Era un sentiment amuzant să știu asta. Nu știam cine era. Eram trist deoarece nu o cunoșteam, și voiam să văd cum arată.”

„Câteodată mă întristez, dar nu mă doare prea tare. Când a murit bunica, am fost mult mai trist, cred că și din cauză că o știam dintotdeauna. Este cam greu să fiu foarte trist gândindu-mă la mama mea naturală dacă nu am cunoscut-o decât atunci când m-a născut.”

„Nu cred că adopția este ceva atât de rău. Chiar dacă nu îți cunoști părinții naturali, ai părinți noi care te iubesc, și asta este tot ceea ce contează.”

Un caz special: dizabilitățile de învățare

Copiii adoptați sunt de patru ori mai predispuși decât cei care nu sunt adoptați să fie diagnosticați cu dizabilități de învățare. Având în vedere că rata dizabilităților de învățare este cuprinsă aproximativ între 5 și 15 procente la populația de vârstă școlară, copiii adoptați pot fi expuși unui risc mai ridicat de a se confrunta cu tot felul de probleme la școală.

Dizabilitatea de învățare a devenit ceva ca un diagnostic atotcuprinzător pentru orice copil cu o inteligență normală care, totuși, are probleme la școală. O descriere mai

utilă se referă la tipul specific de dizabilitate de învățare cu care se confruntă un copil. Cele mai frecvente tipuri de dizabilități de învățare sunt prezentate în tabelul 4.

Tabelul 4 – Tipuri de dizabilități de învățare

Dislexia	Incapacitatea de a citi sau de a silabisii
Disgrafia	Dificultatea de a transpune ideii sau sunete în litere sau cuvinte scrise
Discalculia	Dificultăți în aritmetica de baza din cauza incapacității mentale de a lucra cu cifre
Diskinezia	Dificultăți de mișcare, coordonare slabă, stângăcie fizică
Disfazia	Dificultăți în vorbire sau în înțelegerea a ceea ce se spune
Tulburare hiperkinetică cu deficit de atenție (ADHD)	Energie și neastâmpăr neobișnuite, atenție de scurtă durată, impulsivitate, incapacitate de a duce munca la bun sfârșit

Pentru că multe dintre simptome sunt relativ subtile, dizabilitățile de învățare pot să nu fie recunoscute decât la mult timp după ce copilul merge la școală. Într-adevăr, școala este locul unde majoritatea acestor probleme devin într-adevăr probleme, în funcție de cât de pricepuți sunt copiii în îndeplinirea cu succes a sarcinilor școlare. Un copil cu disgrafie nu ar avea probleme dacă ar trăi într-o societate în care nu scrie nimeni!

Dar dizabilitățile de învățare par să fie asociate și cu unele probleme cognitive din afara clasei. Adolescenții cu dizabilități de învățare sunt de multe ori chinuți de o stimă de sine scăzută, au probleme în a face legături de tip cauză-efect în viața de zi cu zi și prezintă deficiențe în judecata socială, relațiile cu semenii, maturizare și în capacitatea de a-și exprima emoțiile.

Cauzele dizabilităților de învățare includ, probabil, atât factori biologici, cât și psihici. Unele dizabilități de învățare sunt moștenite, pe când altele sunt cauzate de o traumă a sistemului nervos central fie din perioada prenatală, din timpul travaliului și al nașterii, fie de după ce s-a născut copilul. Un al treilea grup de dificultăți de învățare este asociat cu dificultățile emoționale.

De ce sunt copiii adoptați expuși unui risc crescut de dizabilități de învățare? Un motiv este faptul că multe din trăsăturile personalității care însoțesc dizabilitățile de învățare – impulsivitatea, slabul discernământ, imaturitatea – sunt asociate, de asemenea, unei sarcini neplanificate și nedorite. Prin urmare, tinerele femei care își dau bebelușii spre adopție pot avea ele însele dizabilități de învățare, lucru care are o probabilitate mai mare decât la alte tinere femei – și pot transmite și copiilor lor o predispoziție genetică în acest sens.

În al doilea rând, natura sarcinii poate crește șansele ca un copil adoptat să aibă dizabilități de învățare. O sarcină neplanificată și nedorită este, în mod inevitabil, stresantă. Aceste tinere mame sunt adesea ele însele abia ieșite din perioada copilăriei, iar mediul intrauterin poate fi mai puțin optim dezvoltării neurologice. Tânăra mamă este predispusă să ignore și să nege sarcina până destul de târziu, ceea ce poate însemna că ea continuă să bea, să fumeze sau să mănânce necorespunzător în primul și chiar și în al doilea trimestru de sarcină. Acești factori prenatali măresc riscul ca sistemul nervos central să fie afectat, fapt care poate conduce la unele tipuri de dizabilități de învățare.

În al treilea rând, problemele emoționale pot apărea mult mai des la copiii adoptați care devin preocupați de adopția lor, iar acestea, la rândul lor, pot duce la probleme de învățare. În timpul anilor de școală elementară, unii copii adoptați sunt invadați de gânduri și emoții în legătură cu faptul că sunt adoptați. Acest lucru face dificilă concentrarea asupra a orice altceva, inclusiv asupra activității din timpul orelor de curs.

Prezența dizabilităților de învățare la un copil adoptat poate avea o profundă influență asupra adaptării lui. Faptul că are dizabilități de învățare poate accentua sentimentele copilului că este diferit. Este o altă formă de pierdere a statutului, așa cum este și adopția, și poate submina respectul de sine.

„De ce nu pot învăța și eu ca orice copil de la școală?”, spune John, în vârstă de nouă ani. „Asta mă face să mă simt stupid și diferit. Urăsc să fiu diferit; sunt întotdeauna diferit. Mai întâi pentru că am fost adoptat, și acum e și chestia asta.”

Cei cu dizabilități de învățare pot avea, de asemenea, mai multe probleme decât alți copii adoptați în înțelegerea fenomenului de adopție. Sunt mult mai predispuși să deformeze informațiile, inclusiv explicația motivelor pentru care au fost dați spre adopție.

Pentru că eticheta de persoană cu dizabilități de învățare îi marchează, ei pot crede că ei înșiși au determinat adopția.

„Mă simt ca și cum aș fi proastă sau așa ceva, ca și cum ceva e în neregulă cu mine”, spune Monique, în vârsta de zece ani. „Mă întreb dacă acesta este motivul pentru care m-a dat... Poate că nu voia un copil prost.”

Atunci când un copil adoptat are dizabilități de învățare, iar părinții adoptivi nu au, problemele pot erupe. Majoritatea părinților adoptivi aparțin categoriei sociale medii, dar cu niveluri de educație peste medie. În aceste familii se pune mare preț pe succesul școlar. Prezența unor dizabilități de învățare poate reprezenta o lovitură serioasă în speranțele și așteptările pe care le au părinții pentru copiii lor.

Cu câțiva ani în urmă, am văzut doi băieți care prezentau tulburarea hiperkinetică cu deficit de atenție (ADHD). Zachary avea opt ani, iar Ethan nouă. Fiecare dintre cei doi era un copil dificil – încăpățânat, impulsiv, neastâmpărat și înclinat spre accese de furie. Fiecare avea probleme într-unul sau mai multe domenii ale activității școlare. Și totuși, modurile în care familiile se purtau cu fiii lor nu puteau fi mai diferite.

„Când eram copil, și eu aveam același gen de probleme la școală, și fratele meu la fel”, a spus tatăl lui Zachary. „Înțeleg prin ce trece Zachary. Dar eu și fratele meu suntem doi oameni de succes, și știu că putem să îl ajutăm pe Zachary să învețe să facă față acestui lucru. Trebuie să-l ajutăm să treacă peste asta.”

Zachary nu era adoptat, și de obicei dizabilitățile de învățare se moștenesc din familie. Propriul său trecut l-a ajutat pe tatăl lui Zachary să înțeleagă foarte bine situația fiului său. Succesul lui și cel al fratelui lui i-au dat speranța că Zachary ar putea să treacă, până la urmă, peste acest handicap.

Pe de altă parte, Ethan era adoptat. În familia lui, ADHD era ceva bizar, neașteptat, complet străin.

„Este groaznic pentru mine să văd asta”, spunea tatăl lui Ethan. „Mă simt dezamăgit că am un fiu care nu va învăța niciodată bine la școală, de vreme ce succesul la școală a fost întotdeauna important pentru mine. Nu știu cum va fi viața lui Ethan, dar mă tem că nu-i va reuși nimic.”

Capitolul IV

ADOLESCENȚA

Între 13 și 19 ani

În adolescență, nu m-am simțit niciodată suficient de bună. Aceasta era ironia faptului că fusesem etichetată „specială”. Simțeam că nu voi putea niciodată să mă ridic la nivelul etichetei. Trăiam sub tiranie: „Dacă aș face lucrul acesta mai bine, aș fi iubită”.

Întrucât mă simțeam mai puțin întreagă, am căutat întotdeauna prieteni sau iubiri care să umple golurile respectului de sine și care să mă facă să mă simt bine cu mine însămi. Căutam mereu aprobarea și tânjeam după afecțiune în relațiile mele. Însă, având în vedere faptul că doar eu însămi mă pot, în ultimă instanță, accepta și plăcea, această încercare a mea de a obține aprobarea celorlalți a eșuat în a mă ajuta să mă simt mai bine pe termen lung și a făcut ca relațiile mele cu ceilalți să fie foarte dificile. (Kate)

În perioada cuprinsă între 13 și 19 ani au loc schimbări uriașe. Creșterea explozivă a adolescentului – care la mulți copii începe cu mult înainte de perioada adolescenței propriu-zise – înregistrează o rată mai rapidă decât în orice alt moment de după perioada prenatală. Modificările hormonale din perioada pubertății transformă contururile, structura și fanteziile copilului. Noua capacitate de a înțelege concepte abstracte are ca rezultat preocuparea adolescentului pentru valori, moralitate și pentru sine. Iar importanța accentuată a grupului constituit din persoane asemenea lor îi face pe adolescenți ființe intens sociale.

Sunt adolescenții într-o stare de agitație?

Ca o consecință a tuturor acestor schimbări, imaginea binecunoscută a adolescentului este o perioadă de agitație intensă, atât personală, cât și familială. Transformările fizice și emoționale din perioada pubertății îl fac pe adolescent, din acest punct de vedere, să simtă că a pierdut total controlul. Și, în această agonie și confuzie în care se află, le vorbește urât persoanelor pe care le cunoaște cel mai bine: părinții.

Înțelepciunea convențională susține că schimbările stărilor emoționale, inclusiv izbucnirile la adresa familiei, sunt tipice în perioada adolescenței. Eda Leshan, a cărei rubrică de sfaturi apare de ani de zile în revista „*Women's Day*”, este unul dintre numeroșii experți care afirmă că anii adolescenței sunt un iad pentru familie. În propria-i casă – spunea Leshan – ea și fiica ei n-au schimbat niciodată un cuvânt civilizată în intervalul de vârstă 13-15 ani al fiicei sale.

Dar în comunitatea de psihologi există numeroase controverse cu privire la cât de inevitabile sau cât de obișnuite sunt cu adevărat tulburările adolescenței. Deși teoreticieni psihanalisti precum Erik Erikson și Anna Freud au înțeles în mare măsură „criza” adolescenței, numeroși psihologi empirici nu au reușit să găsească dovezi convingătoare privind existența unor transformări psihice predominante în perioada adolescenței.

Din propria noastră experiență, clinică, dar și personală, am constatat că, deși tulburările emoționale sunt, fără niciun dubiu, o realitate pentru unii adolescenți, ele sunt departe de a fi universal valabile. Felul în care tinerii reacționează la schimbările care au loc la această vârstă – fizice, psihice și sociale – poate fi extrem de individualist.

Cercetări atente confirmă această opinie clinică. Un exemplu ar fi cel al lui Daniel Offer de la Universitatea din Chicago, care a intervievat șaptezeci și trei de adolescenți pentru studiul său despre adolescența normală. Majoritatea lor, a constatat el, au găsit o rezolvare pentru chestiunile importante pentru ei – legate de identitate, de relațiile cu părinții, de interacțiunea cu cei asemenea lor – având foarte puține răbufniri sau revolte. Schimbările din anii adolescenței au tins să fie treptate și lipsite de dramatism.

Transformările universale ale adolescenței

Pe de altă parte, schimbările fizice care au loc în perioada adolescenței sunt într-adevăr dramatice și universale. Ritmul de creștere a adolescenților este asemănător celui din primele șase luni de viață. La fete, „creșterea explozivă adolescentină” începe între nouă și unsprezece ani, atinge punctul culminant în jurul vârstei de doisprezece ani și jumătate și se încheie, în general, între cincisprezece și optsprezece ani. Băieții încep să se înalțe brusc între unsprezece și paisprezece ani, ating punctul culminant în jurul vârstei de

cincisprezece ani, iar creșterea se încheie de obicei înainte de douăzeci, douăzeci și unu de ani.

Corpul adolescenților nu suferă doar o alungire, ci își schimbă și forma și proporțiile. Formele fetelor devin mai pronunțate, iar trupul băieților mai musculos. Odată cu instalarea pubertății, se dezvoltă caracteristici sexuale secundare. Iar noile schimbări hormonale au adesea drept consecință modificări comportamentale: un interes mai mare pentru găsirea unui partener sexual, dezvoltarea fanteziilor sexuale și începutul experimentării sexuale. De asemenea, masa musculară crescută poate crea anxietăți în momentele de conflict cu părinții, care au loc adesea la adolescenți; puterea lor fizică absolută în relația cu părinții, care fuseseră cândva atotputernici, îi poate cu adevărat speria.

În jurul vârstei de 12-13 ani începe o nouă fază a dezvoltării cognitive. Jean Piaget a numit acest stil de gândire „operații formale”. Spre deosebire de „operațiile concrete”, care sunt tipice în cazul copiilor mai mici, „operațiile formale” sunt foarte abstracte. Gândirea abstractă îi permite unui adolescent să se concentreze pe chestiuni de moralitate, filozofie și întrebări ezoterice de genul “care este sensul vieții?”.

Tinerii de această vârstă au tendința să facă mai multe judecăți morale abstracte decât făceau cu câțiva ani în urmă. Pentru copiii de vârste mai mici, noțiunile de „bine” și „rău” sunt definite prin prisma comportamentului care este sau care nu este pedepsit. În prima parte a adolescenței, „bine” înseamnă orice comportament care este acceptat sau care respectă ordinea socială. Însă spre sfârșitul adolescenței, tinerii încep să definească binele și răul independent de valorile de grup sau de cele sociale. Aceasta este ceea ce se numește „moralitate postconvențională”, care include un set abstract și personal de principii precum dreptate, egalitate și onoare.

Codul etic, care devine atât de important în perioada adolescenței, explică, cel puțin parțial, de ce mișcările pentru pace și democrație din toată lumea au fost, în mod tradițional, conduse de studenți. La nicio altă vârstă oamenii nu sunt atât de dispuși să se sacrifice pentru un scop mai înalt decât în timpul adolescenței.

Psihiatrul Eugene Pumpian-Mindlin numește adolescența o perioadă a „omnipotenței” – o perioadă în care totul pare posibil. Conform spuselor sale, tinerii sunt convinși că „pot face orice, pot rezolva orice problemă din lume, dacă li se dă ocazia, iar

dacă nu li se dă, o vor crea ei. Nicio ocupație nu le este inaccesibilă, nicio sarcină nu li se pare că le-ar depăși puterile. Nimic nu este imposibil.”

Este interesant de observat faptul că valorile pe care adolescenții le adoptă în mod caracteristic sunt asemănătoare valorilor cu care au fost crescuți. Deși imaginea populară a „prăpastiei dintre generații” exprimă tendința adolescenților de a respinge toate valorile părinților, considerându-le superficiale și materialiste, cercetările au arătat că majoritatea tinerilor îmbrățișează de fapt aceleași valori ca și părinții lor.

Mai ies la iveală și chestiuni de identitate, incluzând nu doar întrebări de tipul “Cine sunt?”, ci și de genul “Cine sunt eu în relația cu alte persoane?”. Acest lucru presupune o explorare a identității rasiale sau etnice a tânărului. Acesta se întrebă ce înseamnă să fii negru, evreu, hispanic sau irlandez și cum poate face să-i dea un sens acelei identități în viața de zi cu zi. Aceste aspecte pot deveni destul de complicate pentru un adolescent care este adoptat, mai ales dacă este crescut într-o familie interracială.

Cei mai mulți adolescenți luptă pentru obținerea independenței și a autonomiei. Ei încep să iasă de sub controlul autorității, în general, și al părinților, în special. Din nou, sarcina dezvoltării personale este complicată pentru un adolescent adoptat, întrucât atât de multe dintre deciziile cruciale din viața sa – dacă să fie dat spre adopție, care familie să-l adopte, dacă ar trebui să aibă acces la informațiile referitoare la părinții naturali – au fost luate de altcineva.

Relațiile cu cei asemenea lor devin foarte importante acum. Adolescenții încep să facă și confesiuni prietenilor, nu doar se “joacă” cu ei, așa cum făceau în fragedă copilărie. Relațiile individuale devin mai intime și, în același timp, „găștile” și „grupurile” capătă o nouă semnificație. În timpul adolescenței, este important să ții pasul, să nu ai trăsături care te izoleze de semenii. Această nevoie disperată de a se conforma poate crea probleme speciale unui adolescent adoptat, care s-ar putea simți diferit de ceilalți pentru că nu știe foarte multe despre propriul trecut. Iar dacă trăiește într-o comunitate în care doar câțiva dintre adolescenți sunt adoptați, atunci faptul că este adoptat va fi un motiv în plus să se simtă „ciudat”.

„E o senzație stranie să fii diferit, să nu fii ca toată lumea”, spune Jason, în vârstă de treisprezece ani. „Nu e ca și cum ai fi un atlet sau o vedetă rock – atunci ar fi un avantaj să fii diferit. Însă când ești adoptat e ca și cum cineva nu te-a vrut”.

Acest lucru nu înseamnă că adolescența este, pentru cei adoptați sau pentru cei care nu sunt adoptați, doar o luptă interminabilă. În timp ce unii adulți își amintesc de anii adolescenței ca fiind cei mai răi ani din viața lor, alții îi consideră cei mai buni: perioada posibilității nelimitate, a introspecției fără de sfârșit, a prietenilor intense.

Cum arăt?

Anii adolescenței reprezintă perioada când copiii pot sta în fața oglinzii ore în șir uitându-se la un coș sau la cum le stă părul. Adolescenții cred că le este urmărit fiecare gest; egocentrismul la această vârstă este uluitor. Dacă fiecare dintre acești copii este privit, oare s-au întrebat ei vreodată din cine le este format publicul?

Petrecând ore întregi dichisindu-se și fățându-se în fața oglinzii, adolescenții tind să se bazeze pe trăsăturile fizice ca elemente cheie ale identității. Însă, în această etapă, multe dintre aceste repere familiare se schimbă chiar în fața ochilor lor. În această perioadă de creștere explozivă, adolescentul poate câștiga în înălțime cincisprezece până la douăzeci de centimetri într-un singur an de explozie; schimbările hormonale ale pubertății pot afecta radical constituția fizică a fetei sau a băiatului, structura pielii și a părului. Alături de nevoia intensă a adolescentului de a se conforma sau măcar de a fi acceptat de cei asemenea lui, transformările fizice neașteptate care au loc în perioada adolescenței pot fi într-adevăr derutante.

Atunci când un copil adoptat crește și trece printr-o serie de schimbări în adolescență, începe să se gândească tot mai mult la felul în care arată și poate fi tulburat de faptul că nu pare să se încadreze, fizic vorbind, în familia respectivă. Așa s-a întâmplat cu Elliot, de cincisprezece ani, pe care îl deranjau de fiecare dată oamenii care spuneau că seamănă leit cu tatăl său – observații pe care el le-a simțit mereu ca fiind neadevărate.

Oamenii îi spun atât de des lui Elliot „semeni atât de mult cu tatăl tău”, încât el nu se simte în largul său. El știe că asemănarea cu tatăl său este pur și simplu o chestiune de noroc chior. Într-adevăr, comentariile frecvente privind faptul că seamănă cu tatăl său l-au făcut să se simtă și mai diferit decât restul familiei și nu viceversa. Dacă ar fi într-adevăr un membru al familiei cu drepturi depline, de ce s-ar simți obligați atâția oameni să sublinieze asemănarea aparentă?

Elliot a fost dintotdeauna înalt, pe când ceilalți membri ai familiei sunt scunzi. Pe măsură ce înaintează în vârstă, crește și în înălțime. Și cu cât crește mai mult, cu atât se simte mai nelalocul lui în familie. Înălțimea sa îl face să se simtă literalmente „ca musca-n lapte”. Pe măsură ce crește, comentariile nevinovate referitoare la asemănarea cu tatăl său i se par din ce în ce mai forțate și mai puțin adevărate.

Numeroși adolescenți adoptați reacționează destul de diferit la comentariile privind eventuala asemănare a lor cu membrii familiei. Russ, de exemplu, a fost întotdeauna mândru de faptul că, judecând după trăsăturile fizice, culoarea părului și constituția corporală, arăta de parcă s-ar fi născut în familia adoptivă. Dar, pe când avea șaptesprezece ani, a făcut o afirmație care arăta clar că se simțea ca un intrus, oricum ar fi părut că stău lucrurile.

„Este important să semeni cu părinții tăi” a spus Russ. „Majoritatea oamenilor iau lucrul acesta de bun, nici măcar nu se gândesc la el. Dar eu a trebuit să mă gândesc”.

Russ era conștient de faptul că integrarea în familia adoptivă era un lucru pe care el nu-l lua de bun.

Elana se situează la polul opus față de Russ – aspectul ei fizic era chiar diferit față de cel al părinților. Când am întâlnit-o pe Elana pentru prima oară, la cincisprezece ani, am fost frapați de frumusețea ei. Avea un chip de păpușă, alb și pistruiat, cu părul roșcat, des și ochii albaștri ca safirul. Prin comparație cu părinții ei, care aveau părul negru și pielea măslinie, ieșea inevitabil în evidență. Elana a întâmpinat întotdeauna dificultăți în a simți că face parte din această familie de evrei sefarzi. Frumusețea ei divină era adesea remarcată de oameni complet necunoscuți. Încă de când era mică, lumea făcea comentarii de genul “Cum pot fi aceștia părinții tăi? Nu semeni deloc cu ei”.

Părinții Elanei o adorau, iar bunica ei nu făcea un secret din faptul că Elana era preferata ei. Însă complimentele bizare și ambigue pe care i le făceau prietenii și rudele păreau să creeze o barieră între Elana și restul lumii. Oamenii obișnuiau să-i spună mamei ei – care pierduse cinci sarcini înainte de a o adopta pe Elana – lucruri de genul: “Ce norocoasă ești pentru că nu a trebuit să mai treci prin neplăcerile sarcinii și prin chinurile nașterii. Iată că ai acest copil incredibil de frumos fără să fi dus tot greu!”.

Diferența uriașă dintre trăsăturile Elanei și cele ale părinților ei au făcut-o să creadă că ea nu aparținea lumii lor intelectuale, onorabile și bine organizate.

„Nu sunt nevoită să vă ascult. Nu sunteți adevărații mei părinți!”, striga ea atunci când încălca vreo regulă de-a casei. „Sunt doar un copil, vreau doar să mă distrez”.

Elana considera că lumea se împarte în „cei care muncesc” și „cei care se joacă”. Părinții erau dintre cei care muncesc, iar mama ei naturală și, prin urmare, și ea erau dintre cei care se joacă.

Știa că mama ei naturală era coafeză și că o concepuse pe Elana după o aventură de o noapte. Cu aceste informații precare, Elana plăsmuise o întreagă poveste: mama sa, gândea ea, era genul căreia îi plăcea să se distreze și care nu acorda atenție regulilor și teoriilor. Mama ei era exact opusul oricărui membru din familia adoptivă a Elanei.

Și Victoria, de cincisprezece ani, vrea să-și găsească mama naturală pentru a putea stabili o legătură fizică. Însă ea este interesată să stabilească o legătură cu eul ei fizic mai degrabă în viitor decât aici și acum.

„Aș vrea să-mi văd mama naturală”, spune ea, „ca să știu cum voi arăta când voi fi mai mare”.

Sora mai mică a Victoriei este copilul biologic al părinților lor și seamănă leit cu mama fetelor. Acest lucru accentuează sentimentele Victoriei că ea nu seamănă cu niciunul dintre membrii familiei.

„Jessica poate ști cum va arăta în viitor dacă se uită la poze mai vechi de-ale mamei”, spune Victoria. „Aș vrea să am și eu un asemenea sentiment”.

De vreme ce tinerii acordă atâta atenție felului în care arată, adolescența poate fi o perioadă deosebit de tulburătoare pentru un copil adoptat de o familie de altă rasă. Pentru copiii cu tenul închis crescuți de părinți cu pielea deschisă la culoare sau pentru copiii orientali crescuți de părinți caucazieni, diferențele fizice evidente, care îi diferențiază de restul familiei, pot naște confuzie.

„Când mergem pe stradă, toată lumea știe că sunt adoptat”, spune Josh, un băiat de paisprezece ani, originar din Coreea, crescut de o familie de albi.

Copiii adoptați în afara rasei lor nu sunt diferiți doar fizic, ci și din punct de vedere cultural. Întrucât adolescența este perioada în care identitatea culturală, etnică sau rasială are o importanță majoră, conflictul dintre particularitățile etnice ale copilului și cele ale familiei poate fi o altă sursă de neplăcere. Chestiunile legate de identitate pot deveni confuze pentru adolescenții care arată într-un fel și sunt crescuți în alt fel.

Familia care l-a crescut pe Josh, spre exemplu, era o familie de evrei, iar când Josh a împlinit treisprezece ani părinții lui au vrut să-i organizeze ceremonia de *bar mitzva*. Însă întreg procesul a fost o agonie pentru băiat, el fiind singurul, în toată congregația, care avea trăsături orientale.

„Nici măcar nu sunt cu adevărat evreu”, le spunea el părinților. „Pentru mine, a mă afla acolo și a recita din Tora este ca și cum aș minți pe toată lumea”.

Însă nu orice adopție din afara rasei dă naștere la astfel de conflicte. Cele mai sănătoase integrări au loc, de obicei, în rândul copiilor ale căror familii au reușit să redefinească însuși sensul vieții. Când oamenii adoptă copii de o altă rasă ori de o altă cultură, ei încetează să mai fie doar o familie de albi sau doar o familie de negri. Ei devin o familie multirasială, multiculturală și multiethnică. Diferențele dintre membrii familiei ar trebui sărbătorite ca o parte esențială a condiției umane, iar cultura de origine a copilului adoptat trebuie adusă în familie în moduri semnificative, prin celebrarea sărbătorilor specifice, prin călătorii în țara de origine și prin stabilirea de contacte cu alți copii care au același trecut.

Însă integrarea unui copil adoptat în afara rasei sale nu poate fi determinat doar de gradul în care părinții reușesc să înglobeze trecutul copilului în viața de familie. Într-adevăr, cunoaștem multe cazuri în care, în cadrul aceleiași familii, doi frați adoptați, aflați în aceeași situație, își rezolvă căutarea identității rasiale în moduri total diferite.

În familia Hartman, de exemplu, atât Stevie cât și John se născuseră în Brazilia și fuseseră adoptați la naștere de părinți albi. Însă o vacanță în Brazilia, când băieții aveau cincisprezece, respectiv treisprezece ani, l-a făcut pe Stevie să devină irascibil și retras, în vreme ce lui John i-a oferit noțiunea trecutului său cultural, ceea ce i-a dat un sentiment de siguranță. Diferența putea fi pusă mai degrabă pe seama personalităților diferite ale băieților decât a spuselor sau faptelor părinților lor.

Familia Whittier s-a aflat într-o situație similară. Domnul și doamna Whittier erau o familie de albi, cu o situație materială bună, care adoptaseră doi copii de rase mixte la o vârstă foarte mică. Ambii copii erau născuți din mame albe și tați negri; până la vârsta adolescenței ambii aveau în mod evident trăsături de negri. Însă copilul mai mare, Daniel, întâmpina dificultăți în soluționarea crizei de identitate rasială, în vreme ce sora lui, Samantha, se simțea bine în pielea ei, deși părinții erau albi.

„Arăt ca un negru, dar nu pot nici măcar dansa”, se plânge Daniel, care are acum optsprezece ani. „Nu mă interesează muzica rap și nu-mi place să umblu prin localuri”. Daniel a acceptat valorile părinților săi și spune că la școală copiii negri îl consideră “un Oreo – negru pe dinafară și alb pe dinăuntru”.

Deși preocupările și valorile lui Daniel sunt mai mult caracteristice albilor decât negrilor, el nu a fost acceptat în totalitate de către copiii albi de la școală, mai ales de când a început să iasă cu fete. Fetele albe pe care le invită în oraș par prietenoase și interesate, însă Daniel are senzația clară că părinții acestora n-ar fi încântați dacă fetele lor s-ar întâlni cu el. Recent, el a făcut un compromis ieșind în oraș cu fete asiatice și împrietenindu-se cu băieți asiatici. „Ei sunt ceilalți ciudați din școală”, explică Daniel.

Samantha, care are șaisprezece ani, a crescut în aceeași familie cu Daniel, a trăit în aceeași comunitate, a mers la aceeași școală și totuși nu are nicio confuzie cu privire la identitatea ei rasială. Se asociază în primul rând cu copii negri, iar Daniel o invidiază pentru percepția ei clară despre sine ca negresă.

„Samanthei îi e ușor să se integreze, mie nu”, spune Daniel. „Ea are o grămadă de oameni cu care să iasă în oraș, eu nu. Ea se simte neagră, eu nu”.

În mod evident, identitatea rasială într-o familie care adoptă copii din afara rasei lor este privită în moduri diferite de către diferite persoane – chiar și în cadrul aceleiași familii. Nu toate aspectele care privesc adaptarea unui copil adoptat pot fi puse pe seama lucrurilor ce pot fi controlate de părinți.

Rezolvarea crizei de identitate

Expresia „criză de identitate” a fost făcută cunoscută de către psihanalistul Erik Erikson, care a descris-o ca fiind perioada din timpul adolescenței când copiii încep să se întrebe “Cine sunt eu?”. Această întrebare nu înseamnă doar “Cine sunt eu acum?”, ci și “Cine voi deveni?”.

Noțiunea de identitate nu este atât de simplă pe cât lasă să se înțeleagă adepții lui Erikson. Majoritatea dintre noi nu dobândim niciodată o Identitate (cu majusculă) uniformă, ci doar ajungem să ne privim ca reprezentând diferite “euri” în contexte variate. Am putea avea o identitate profesională, una sexuală, una religioasă, o identitate care are

de-a face cu angajamentele interpersonale sau cu valorile de bază sau cu alte aspecte ale vieții noastre.

Pentru a dobândi o identitate, o persoană trebuie să combine aceste aspecte diferite ale eului în diferite momente ale vieții sale. Pentru copilul adoptat, mai există și un alt element. Sinele ca membru al familiei este o componentă importantă a identității, însă copilul adoptat are două familii: cea pe care o cunoaște și cea pe care nu o cunoaște. A pune întrebarea “Cine sunt eu cu adevărat?” înseamnă a pune o întrebare la care, adesea, nu există un răspuns potrivit, întrucât copilul adoptat a fost îndepărtat de oamenii și de informațiile care l-ar fi putut ajuta să dea un astfel de răspuns.

„Criza de identitate” care începe în adolescență poate fi rezolvată pe patru căi, conform spuselor unor psihologi precum James Marto de la Universitatea Simon Fraser. Ideal este ca orice individ să se confrunte cu problema propriei identități, să exploreze alternativele și, într-un final, să se dedice unui anumit set de valori. Se poate întâmpla însă ca această confruntare să fie incompletă, explorarea alternativelor să fie făcută cu o umbră de îndoială, iar angajamentul amânat sau nereușit. Aceste modalități diferite de a face față crizei de identitate se încadrează în patru categorii:

1) **DOBÂNDIREA IDENTITĂȚII** are loc atunci când o persoană trece în mod conștient printr-o criză și încearcă să o rezolve prin căutarea unor roluri alternative. Această persoană se întreabă “În ce cred eu?” și apoi experimentează diferite valori și ideologii, după care este gata să se dedice unei anumite identități și unui anumit set de valori.

2) **AMÂNAREA DOBÂNDIRII IDENTITĂȚII**

Persoana aflată în această situație se confruntă și ea cu întrebări de genul: “În ce cred eu?”. Însă, din diverse motive, nu a luat încă o hotărâre și nu și-a ales calea pe care să o urmeze. Starea de amânare nu este o soluție pe termen lung, întrucât a rămâne într-o stare de criză este, în sine, un lucru destabilizator și incomod. Până la urmă, persoana din această situație va merge mai departe, fie spre o difuziune a identității (explicată mai jos), fie, cu mai mult succes, spre dobândirea identității.

3) **FIXAREA PREMATURĂ A IDENTITĂȚII**

Persoana pare să fi dobândit o identitate solidă, de vreme ce s-a dedicat unui set de valori, unei cariere sau unui rol în viață. Însă acest angajament este prematur, înainte ca persoana să fi avut ocazia să experimenteze câteva alternative. O adevărată „criză de

identitate” nu a fost niciodată recunoscută sau înfruntată; persoana și-a asumat o identitate la fel de ușor cum și-ar lua un costum de-a gata dintr-un magazin. Exemplul clasic de fixare prematură a identității este cel al tânărului care intră în afacerea familiei nu pentru că și-a dorit acest lucru, ci pentru că așa au presupus alții că va face.

4) DIFUZIUNEA IDENTITĂȚII

În acest caz, persoana nu numai că evită să se confrunte cu o criză de identitate sau să caute alternative (așa cum se întâmplă în cazul fixării premature a identității), dar este incapabilă să se dedice unei identități anume cum ar fi o carieră, o orientare sexuală sau un set de valori morale. Nu găsește nimic suficient de interesant încât să merite efortul sau să-i rețină atenția măcar pentru o perioadă. Difuziunea de identitate are loc deoarece tânărului îi lipsește fie un sistem de sprijin care să-i permită să pună întrebările care îl tulbură, fie o figură părintească suficient de interesantă cu care să se identifice. Copilul traversează perioada adolescenței nesigur de ceea ce vrea, refuzând să analizeze opțiunile, incapabil să se identifice cu o figură care să-l inspire pentru că niciuna nu este disponibilă.

Dobândirea identității poate avea loc în diferite etape și în diferite aspecte ale formării identității. Este posibil ca o persoană să fi dobândit o identitate morală, de exemplu, dar să fie în stare de amânare în ceea ce privește identitatea profesională și în stare de difuziune referitor la identitatea sexuală. Acesta este un proces dinamic care evoluează încontinuu – de la evaluare la rezolvare, de la distrugere la reevaluare – de-a lungul adolescenței și chiar și la maturitate.

Tinerii adoptați nu sunt diferiți de ceilalți în ceea ce privește tiparele de formare a identității. Dar, atunci când adolescenții adoptați își pun întrebarea “Cine sunt eu?”, ei își pun de fapt o întrebare formată din două părți. Ei trebuie să descopere nu doar cine sunt, ci și cine sunt în relație cu adopția.

În rândul tinerilor adoptați, cei care dobândesc o identitate tind să fie cei ai căror familii le permit să vorbească despre adopție și îi ajută să decidă în ce fel se încadrează statutul lor de adoptați în percepția generală a imaginii de sine.

Pacientul nostru, Russ, acum în vârstă de douăzeci și doi de ani și în ultimul an la facultate, a pus întrebări referitoare la originile sale încă de când era în școala generală. Părinții săi, tatăl contabil și mama secretară, i-au răspuns întotdeauna deschis la întrebări, ba chiar au fost cu Russ în orașul din care provenea, vizitând până și spitalul unde acesta

se născuse. Spre sfârșitul adolescenței, Russ a făcut terapie pentru a încerca să înțeleagă ce însemna pentru el faptul că fusese adoptat.

„Este ciudat”, spunea Russ recent, „însă după toți acești ani în care am pus și mi-am pus întrebări, nu mă mai interesează să caut răspunsuri. Bănuiesc că acum sunt mulțumit de faptul că înțeleg destul de bine ce înseamnă pentru mine faptul că am fost adoptat”.

Totuși, faptul că Russ a dobândit o identitate nu înseamnă că este un tânăr static și rigid. Deocamdată, el a găsit niște răspunsuri relativ stabile la întrebările legate de adopția sa. Însă curiozitatea lui rămâne trează și probabil va erupe din nou la un moment dat. Poate mai târziu, spune el, după ce-și va fi construit o carieră și-și va fi întemeiat o familie, va încerca să-și găsească părinții naturali.

Mulți alți tineri adoptați, mai ales cei pe care îi întâlnim în activitățile noastre, trăiesc un sentiment continuu de incertitudine legat de ce înseamnă să fii adoptat. În mod caracteristic, acest lucru se întâmplă fie pentru că părinții nu au fost suficienți de deschiși cu ei, fie – cazul mai des întâlnit – pentru că informațiile de care au nevoie ca să găsească răspuns la unele întrebări nu le sunt ușor disponibile. Acești tineri continuă să-și caute originile, fie cu gândul, fie prin acțiunile lor. Ei sunt într-o stare de amânare.

Kristin, o adolescentă de șaptesprezece ani care a fost adoptată de la o vârstă fragedă, este exemplul tipic de adolescent aflat într-o stare de amânare. Ea și-a format o imagine idilică activă și oarecum contradictorie cu privire la părinții ei naturali. Totul a început când avea unsprezece ani și era adesea tachinată de colegi pe seama faptului că nu știa cine erau părinții ei adevărați.

„Petrec mult timp analizând toate posibilitățile, gândindu-mă la ce s-a întâmplat, la cum era ea și de ce a luat această decizie”, spune Kristin.

În imaginația lui Kristin, mama ei naturală este uneori minunată și incredibil de bogată, părinții adoptivi fiind cei care o țin departe de viața de lux care i se cuvine. Alteori, însă, își imaginează situația opusă: mama ei naturală este o femeie ușoară, lipsită de valoare și promiscuă, iar părinții adoptivi sunt cei care au salvat-o de la o existență caracterizată de depravare și lipsuri materiale.

Kristin nu este un caz neobișnuit, nici chiar în ceea ce privește extremele către care o poartă închipuirile ei. Ea reprezintă tipul de adolescent aflat într-o stare de amânare a identității.

„Cel mai dificil lucru legat de faptul că am fost adoptată este că nu am nicio informație reală”, spune ea. „Mai găsesc resturi de informații pe alocuri, dar nimic care să mi se pară real. Adesea mă simt goală pe dinăuntru”.

Asemenea multor tineri aflați în starea de amânare a dobândirii identității, Kristin înfruntă în mod direct această chestiune care o tulbură. Ea s-a alăturat unui grup de sprijin pentru adolescenți, vorbește cu părinții ei despre ce înseamnă să fii adoptat și a cerut mai multe informații de la oficiul pentru adopții. Și chiar dacă nu a reușit încă să lege toate aceste informații în ceva semnificativ, ea continuă să caute răspunsuri.

„Trebuie să înțeleg”, spune Kristin. „Altfel cum aș putea să știu cu adevărat cine sunt?”

Pe de altă parte, Gregory, în vârstă de nouăsprezece ani, este un alt tânăr adoptat aflat în starea de amânare a identității, însă situația lui este complet diferită de cea a lui Kristin. Gregory, care este negru, a fost adoptat de o familie de negri la vârsta de șapte ani. În ultimii doi ani schimbase două asistente maternale, iar înainte locuise cu părinții biologici, o mamă care era dependentă de droguri și un tată care abuza de el fizic.

„A fi adoptat nu este ca atunci când te naști în familia respectivă”, spune Gregory. „Pur și simplu nu simți că aparții cu adevărat acelei familii. Cu cât te gândești mai mult la acest lucru, cu atât devine mai derutant. Caut încă o explicație care să mă ajute să înțeleg de ce s-au întâmplat toate aceste lucruri. Nu o găsesc. Este foarte frustrant. Mă enervez adesea din această cauză. Uneori acestea sunt momentele în care intru în bucluc.”

Asemenea multor adolescenți aflați în stare de amânare, Gregory continuă să caute răspunsuri la întrebarea „de ce?”: de ce a abuzat tatăl lui de el, de ce a fost abandonat și de ce a fost trimis să locuiască cu această familie nouă și încă străină lui.

Un alt grup semnificativ de adolescenți adoptați este format din cei care își aleg prematur o identitate. Atunci când sunt întrebați, acești tineri adesea neagă că adopția înseamnă ceva pentru ei. “Te gândești des la faptul că ai fost adoptat?”, ar putea întreba un prieten sau “Te întrebi unde este și ce face mama ta naturală?”, “Nu, nu prea”, ar putea răspunde ei. Însă dacă li se pun mai multe întrebări, adesea se dovedește că acești tineri au preferat să accepte atitudinile părinților lor față de adopție decât să investigheze pe cont propriu chestiuni legate de acest subiect. Ei trăiesc în familii în care se discută relativ rar despre adopție, mesajul de substrat fiind că acesta nu este un subiect de conversație adecvat. Mulți dintre acești adolescenți consideră că a fi prea curios în legătură

cu adopția înseamnă a-și trăda părinții sau cred că acest lucru ar distruge armonia familială și așa fragilă. Așa că nu deschid subiectul, iar dacă se gândesc la el se simt vinovați. Ei trăiesc un puternic sentiment al apartenenței la familia respectivă și se dedică înainte de vreme unei identități care le blochează orice sentiment legat de faptul că au fost adoptați.

Mulți tineri care aleg prematur o identitate se adaptează destul de bine în anii adolescenței. Însă, adesea, așa cum vom vedea în capitolele următoare, reperatele maturității independente – căsătoria, maternitatea, moartea părinților adoptivi – le zguduie din temelii întreaga structură interioară.

Joe Soll, cel care pleda cauza copiilor adoptați în capitolul anterior, părea un adolescent echilibrat din punct de vedere psihologic, deși își alesese prematur identitatea. Problemele sale legate de percepția de sine s-au ivit într-un mod fizic, aproape metaforic: pur și simplu a încetat să mai crească. La începutul liceului, Joe avea doar 1,40 m înălțime și o greutate de doar 31,5 kg. Părinții l-au dus la un centru medical universitar pentru a fi consultat de un endocrinolog.

„Specialistul le-a spus ca aveam potențialul necesar de creștere, dar dădeam impresia că mă preocupa ceva”, își amintește Joe. “Știu ce mă preocupa... Consumam multă energie negând și reprimând suferința legată de adopția mea.”

Când Joe a plecat, într-un final, la facultate, unde nu mai era sub influența părinților, el a înflorit – la propriu și la figurat. În perioada studenției, Joe a crescut cu aproape 34 cm.

Copiii adoptați își asumă prematur o identitate ca răspuns la presiunea subtilă – și uneori nu foarte subtilă – din partea familiei de a-i face să accepte punctul lor de vedere fără a pune întrebări. Acestor tineri le e teamă să exploreze, sau se simt vinovați pentru curiozitatea lor.

„Nu aș fi putut face nimic în această privință; este un subiect încheiat”, spune Frankie, în vârstă de șaisprezece ani, în legătură cu adopția sa. „N-aș face decât să creez o situație neplăcută. Duc o viață bună, părinții mei mi-au oferit o viață bună. De ce să mă las purtat de gânduri în trecut, riscând astfel să distrug totul?”

Pentru Frankie, gândul la trecut este o perspectivă înspăimântătoare. După părerea lui, este mult mai bine să-și concentreze atenția asupra vieții bune pe care o trăiește acum decât să se gândească la viața pe care ar fi putut să o trăiască sau la motivele pentru care a fost abandonat.

Difuziunea identității în rândul tinerilor adoptați este, probabil, alături de starea de amânare a identității, cel mai specific tipar pe care îl întâlnim în practica la clinică, pentru că un adolescent aflat în această stare este, în mod evident, un adolescent cu probleme. Persoana cu o identitate difuză pare confuză și lipsită de echilibru și nu știe încotro se îndreaptă. Este nerealistă în legătură cu direcția din care vine și cea în care se îndreaptă și nu știe în ce crede sau cine este.

Robert, de exemplu, a fost un elev bun în școala generală, însă la vârsta de paisprezece ani a început să se simtă tot mai stingher în ceea ce privește locul său în familie. Asemenea multor adolescenți, Robert a început să pună sub semnul întrebării valorile părinților săi. El gândea că sunt prea materialști, prea preocupați de ce cred cei din jur. Ca și alți adolescenți, Robert a ajuns să le respingă regulile și restricțiile. Dar, spre deosebire de mulți adolescenți, a început să se întrebe dacă el chiar aparține unei familii atât de „superficiale”. La urma urmei, gândea el, fusese adoptat la o vârstă fragedă; aceasta nu era familia lui „adevărată”.

„Vreau doar să fiu pe cont propriu”, spune el. Acum în vârstă de optsprezece ani, Robert a renunțat la facultate în timpul primului semestru și a respins tot ceea ce era important pentru familia lui adoptivă. Cu toate acestea, nu se arată deloc interesat să-și găsească părinții biologici. Spune că vrea să fie muzician, însă și-a fixat acest scop după doar opt luni de lecții de chitară. Nu este în stare să-și facă un plan de acțiune, să se gândească la ce opțiuni are, să spună în ce crede el și nu în ce nu crede pentru că sunt crezurile părinților săi. Când i se propun metode alternative, Robert devine irascibil; când i se cere să se dedice unui anumit lucru, nu poate să o facă. Robert este un caz clasic de identitate difuză.

În perioada crizei de identitate din adolescență, a fi adoptat poate presupune o suferință suplimentară: sentimentul de a fi pierdut nu doar părinții biologici, ci și o parte din tine. Experții în adopție au numit acest fenomen „confuzie genealogică”, sentimentul că ai fost separat în mod forțat de moștenirea ta, de trecutul religios, de cultura și rasa ta. Dacă acești copii adoptați sunt – sau se simt – diferiți de familiile lor în ceea ce privește oricare dintre aceste identități de grup, confuzia genealogică poate deveni aproape copleșitoare.

Kimberly a fost crescută într-o familie înstărită, însă la vârsta de treisprezece ani a început să fugă de acasă pentru a sta cu prietenii în zona defavorizată a orașului. Evita

fetele inteligente și rafinate cu care se împrietenise în copilărie, preferând să-și petreacă timpul cu copii care erau pe punctul de a fi exmatriculați din liceu.

„Mă simt mult mai în largul meu cu oameni ca ei”, îi spunea ea mamei sale. „Sunt de părere că-mi seamănă mai mult.”

„Dezorientarea” lui Kimberly era o consecință a incertitudinii ei cu privire la proveniența combinației ei unice de talente, abilități și perspective. „Oare eu semăn cu familia mea biologică sau cu familia mea adoptivă?”, se întreba ea. Caracteristicile familiei adoptive erau văzute și trăite zilnic, pe când trăsăturile părinților naturali erau total necunoscute. De aceea era Kimberly atât de confuză.

Deși adolescenții au început să atingă stadiul cognitiv al operațiilor formale despre care vorbea Piaget, întrebările pe care le pune tânărul adoptat aflat într-o stare de dezorientare sunt atât de elementare, încât mulți dintre ei regresează la un stil cognitiv mai concret atunci când încearcă să le înfrunte. Chestiunile devin albe sau negre; copiii adoptați au impresia că partea lor „bună” provine de la o familie, iar partea „rea” de la cealaltă, singura întrebare pe care și-o pun fiind care parte îi reprezintă cu adevărat. Cunoscând cât de tipicari și specifici pot fi mulți dintre tinerii adoptați aflați în această situație, chiar și cei mai complicați, am rugat-o pe mama lui Kimberly să ne spună povestea adopției lui Kimberly.

„Mama ta nu era căsătorită când te-a născut”, începea povestea pe care Kimberly o tot auzise începând cu vârsta de cinci ani”. „Era prea săracă pentru a putea avea grijă de tine”. Dacă mama ei era săracă, se gândea Kimberly, atunci și ea este săracă. La șaisprezece ani, ea și-a schimbat total statutul socio-economic, măritându-se cu un tânăr care provenea dintr-o familie de muncitori necalificați și care renunțase la școală.

Imaginea idilică a familiei perfecte continuă

După cum s-a văzut în capitolul anterior, majoritatea copiilor își rezolvă problema „imaginii idilice a familiei perfecte” până la vârsta de 10-12 ani. Până la începutul adolescenței, ei ajung să accepte faptul că părinții lor pot avea două laturi: ei pot fi deopotrivă susținători și autoritari, buni și răi.

Însă, adesea, pentru copiii adoptați, problema imaginii idilice a familiei perfecte este soluționată abia în perioada adolescenței. De multe ori, se prelungeste până la vârsta

maturității. Această situație se explică prin faptul că existența unei alte perechi de părinți, părinții biologici, alături de cei adoptivi, face ca problema imaginii idilice a familiei perfecte să fie mai greu de soluționat. În timp ce adolescentul încearcă din răspuțeri să scape de regulile și restricțiile familiei adoptive, părinții adoptivi devin ținte ușoare, iar părinții biologici devin din ce în ce mai idealizați.

Când se întâmplă așa, este tot mai dificil să reunești cele două tipuri de sentimente contradictorii pe care un copil le are față de părinții săi. Imaginea idilică pe care și-a format-o despre familia sa nu este chiar așa cum i se pare; de fapt, are două perechi de părinți diferiți, poate chiar opuși. Incapabil să-și accepte sentimentele ambivalente față de persoanele pe care le iubește și de care depinde, adolescentul adoptat păstrează o imagine neunitară despre familia sa – și, prin extensie, despre el însuși.

„Pur și simplu nu mă simt legată de părinții mei, iar ei nu mă înțeleg”, spune Denise, în vârstă de paisprezece ani, unul dintre cei trei copii adoptați ai familiei. „Uneori am impresia că le face plăcere să mă rănească; par să se străduiască din răspuțeri să facă asta”.

Denise este un copil tulburat, irascibil și care opune rezistență, însă își învinuiește părinții adoptivi pentru majoritatea problemelor sale. Părinții ei naturali, spune ea, sunt un cu totul alt subiect; își imaginează că ei ar înțeleg-o.

“Legătura de sânge ar face o diferență. Ei ar putea pur și simplu să știe de ce am nevoie dacă ar fi cu mine, spre deosebire de părinții mei adoptivi. În viziunea pe care o are Denise despre viața ei, părinții ei adoptivi sunt persoanele non-grata, iar părinții biologici, potențialii salvatori.

Pe măsură ce se maturizează și acumulează experiență de viață, adolescenții ajung, în cele din urmă, să înțeleagă că ambivalența este un lucru obișnuit și acceptabil. În acest stadiu, ei pot accepta faptul că, uneori, îi urăsc chiar pe părinții pe care îi iubesc. Însă până ajung în acest punct – și cei mai mulți ajung, în cele din urmă – viața lângă un adolescent poate fi precum o cursă de senzație cu un montagne russe.

Exprimarea sexuală și „sămânța rea”

Sexul poate fi un subiect delicat pentru orice adolescent, dar mai ales pentru unul adoptat. Adolescenții adoptați ai căror mame erau adolescente când i-au avut ar putea simți că istoria se repetă în propriul lor comportament sexual. Mamele adoptive care au suferit din cauza infertilității lor ar putea deveni geloase pe fertilitatea crescândă a fiicelor. Tații adoptivi care simt fiori de atracție față de ficele lor pot deveni confuzi când subiectul tabu al incestului care, în mod obisnuit, reprimă asemenea sentimente, nu are nicio relevanță. Sexualitatea tot mai evidentă a adolescentului adoptat poate crea complicații pentru întreaga familie.

Unii părinți adoptivi pot căuta în copiii lor adolescenți semne ale experimentării sexuale ca dovadă că „sămânța rea” plantată de tinerii lor părinți biologici a dat, într-un final, roade. Acest lucru este mai probabil să se întâmple dacă părinții adoptivi știu că acest copil este rezultatul promiscuității, al unui viol sau incest.

Selma, acum în vârstă de cincizeci și șapte de ani, își amintește de comportamentul surprinzător al mamei ei când era în clasa a noua. Acum, privind în urmă, ea își dă seama că, într-un fel, totul putea fi pus pe seama temerii mamei ei că „sămânța rea” a Selmei s-ar putea întoarce într-o zi să-i terorizeze pe toți.

Selma și colegile ei de clasă se pregăteau pentru o plimbare cu o căruță încărcată cu fân. Ea îl întrebase pe Bobby Henderson, un băiat simpatic nou-venit în școală, dacă i-ar plăcea să o însoțească la plimbare, iar el acceptase.

„Eram atât de entuziasmată”, își amintește Selma, încă emoționată la amintirea acelei perioade, „toate fetele mă invidiau”.

Însă mama i-a spus că nu putea merge la plimbare cu clasa. „Doar fetele rele merg la plimbare într-o căruță cu fân” – o afirmație complet derutantă, de vreme ce toată clasa participa la acest eveniment sponsorizat de școală. „Va trebui să-l suni pe acest baiat și să-i spui că nu poți merge”.

Abia după patruzeci de ani a înțeles Selma de ce mama ei fusese atât de supărată cu privire la prima ei dragoste inocentă. Când părinții ei adoptivi au murit, Selma a căutat să-și obțină certificatul de naștere. Numele de familie al tatălui ei biologic s-a dovedit a fi chiar Henderson – același nume de familie pe care îl avea băiatul cu care a vrut să meargă în acea plimbare în căruța cu fân.

O pacientă de-a noastră, adolescentă, Sally, era victima propriului sentiment că adăpostește o „sămânța rea” – și una chiar cunoscută. La vârsta de șaisprezece ani a început să întrețină relații sexuale cu unii dintre băieții din gașca ei și încerca să seducă pe oricine – pe profesori, pe fratele mai mic, pe psihiatrul ei.

Părinții lui Sally erau îngrijorați din cauza copiilor cu care fiica lor își petrecea timpul, copii cărora le plăcea să bea și să se drogheze, precum și din cauza notelor ei proaste. Pe lângă toate acestea, fata le făcea viața un calvar membrilor familiei. O intimidă verbal și uneori chiar fizic pe mama ei, care era o persoană plâpândă și pașnică, și avea o atitudine batjocoritoare față de fratele ei în vârstă de treisprezece ani, care fusese de asemenea adoptat, dar care, intelectual vorbind, nu-i semăna nici pe departe.

După câteva vizite, am descoperit că, în mare parte, comportamentul lui Sally putea fi pus pe seama faptului că își crease o iluzie deosebit de intensă că mama ei naturală era Marilyn Monroe. Această convingere a ei se născuse undeva în perioada liceului, când Sally și-o alesese pe Marilyn Monroe ca subiect pentru un proiect de clasă. Din acel moment, ea a început să colecționeze cărți despre Marilyn, postere, fotografii și a început să se îmbrace și să se comporte așa cum presupunea ea că făcuse Marilyn.

Însă Sally era o fată inteligentă, și știa că acest lucru era imposibil; ea se născuse în 1974, la doisprezece ani după moartea lui Marilyn. În momentele ei de rațiune, alegea să creadă că mama ei doar semăna cu Marilyn Monroe, așa cum credea și despre ea, și că încă aștepta liniștită, undeva în Delaware, să fie găsită.

Alte forme de comportament sexual care pot avea legătură cu adopția pot fi și mai problematice. Unii tineri sfidează tabuul incestului întrucât nu sunt înrudiți biologic cu familia lor adoptivă. Unele tinere rămân intenționat însărcinate pentru a repara greșelile pe care ele cred că le-au comis mamele lor naturale. Altele se situează la extrema cealaltă, evitând orice experimentare sexuală sănătoasă pentru că ele știu atât de bine unde le-a dus pe mamele lor această experimentare.

- Când John avea nouăsprezece ani, el și-a anunțat familia că vrea să se căsătorească cu sora lui, în vârstă de șaisprezece ani. „Amândoi am fost adoptați, așadar în realitate nu suntem frate și soră”, gândea el.

- Când Jill avea cincisprezece ani, a rămas însărcinată în mod deliberat. Aceeași vârstă avea și mama ei naturală când a născut-o. „Vreau să fac pentru copilul meu ceea ce mama mea naturală nu a vrut să facă pentru mine”, explica ea.

- „Eram virgină când m-am căsătorit”, își amintește Susanna, acum în vârstă de patruzeci și patru de ani, mama divorțată a doi băieți adolescenți. “Sub nicio formă nu voiam să mă confrunt cu situația în care aș fi fost nevoită să-mi dau copilul spre adopție. Voiam să-i dovedesc mamei mele adoptive că nu sunt o femeie ușoară așa cum se presupunea că fusese mama mea naturală.”

Când Kelli, o adolescentă adoptată, a rămas însărcinată din greșeală, în ultimul an de facultate, a vrut să facă ceea ce ea considera că era „lucrul cel mai potrivit” – să aducă pe lume copilul și să-l dea spre adopție. Dar s-a dezamăgit pe ea însăși nereușind să aibă „curajul de care mama mea biologică a dat dovadă și să fac și pe altcineva fericit”. Kelli se temea să le spună părinților ei, care erau catolici pioși, despre sarcina ei neprevăzută, așa că a făcut avort și a ținut totul secret.

„Am sfârșit prin a mă căsători, câțiva ani mai târziu, cu tatăl copilului la care am renunțat”, spune Kelli, acum în vârstă de douăzeci și șase de ani, mama unui bebeluș de doi ani și însărcinată cu un al doilea. „Cred că dacă aș fi avut copilul, am fi ajuns să-l creștem împreună. Voi simți întotdeauna că există un spațiu gol în familia noastră”.

Dacă un copil adoptat intră în familie în anii de mijloc sau spre sfârșitul copilăriei, cu un trecut marcat de abuz fizic sau sexual, teama de „sămânța rea” poate fi profundă. Atât în cazul părinților, cât și în cazul adolescentului, aceste temeri renasc în perioada adolescenței, când copilul începe să se dezvolte din punct de vedere sexual.

Hannah, în vârstă de șaisprezece ani, a fost dată spre îngrijire, la vârsta de opt ani, unei familii care, ulterior, a adoptat-o. Ea fusese abuzată sexual de către mama ei biologică, abuz care începuse pe când Hannah avea șase ani și care a continuat până la vârsta de unsprezece ani, în timpul vizitelor pe care copila le făcea acasă. De atunci, Hannah a avut numeroase probleme emoționale – și-a început viața sexuală la doisprezece ani, a fugit de acasă de câteva ori și a avut trei tentative de sinucidere. Însă un episod care a avut loc recent a afectat-o într-un mod în care niciunul dintre evenimentele anterioare nu a afectat-o. După o ceartă cu actualul prieten, Hannah a întreținut relații sexuale cu doi băieți într-o singură noapte pentru a se răzbuna pe el. „Sunt fiica mamei mele”, spune

Hannah, care, pentru prima oară, a verbalizat spaima că, asemenea mamei ei, devenea lipsită de control din punct de vedere sexual.

Primele semne ale unei căutări active a părinților naturali

La vârsta de șaisprezece ani, Kit a început să fugă de acasă. Având părul de un roșu foarte aprins, ea credea că, fugind de acasă, îi sporesc șansele de a-și întâlni din întâmplare mama naturală – o femeie despre care Kit credea că va fi ușor de remarcat pentru că, asemenea ei, ar fi avut părul de un roșu aprins.

Deși nu este o regulă, unii copii adoptați inițiază o căutare activă a părinților lor naturali în perioada adolescenței. Într-adevăr, uneori, debutul comportamentului turbulent al unui adolescent poate fi, de fapt, o căutare mascată.

Noi am ajutat fiecare adolescent cu care am avut de-a face în căutarea sa, cel puțin în sensul clarificării sentimentelor lui cu privire la adopție. Căutarea psihică este un aspect inerent al lucrului cu adolescenții în clinicile noastre. În câteva cazuri, am mers chiar puțin mai departe și i-am încurajat efectiv pe tineri să înceapă căutarea părinților lor naturali. Desigur, am procedat așa doar când am considerat că acest lucru îi va ajuta să-și rezolve problemele legate de chestiunea adopției și doar în colaborare cu părinții lor adoptivi.

Găsirea părinților naturali – fie că este vorba despre descoperirea mai multor informații legate de ei, fie de întâlnirea efectivă cu aceștia – poate fi o ușurare enormă pentru un tânăr adoptat. Căutarea poate simplifica sarcina tânărului de a se desprinde de familie. Îi oferă ceva *de care* să se desprindă. Fără a ști cine sunt părinții săi naturali, tânărul adoptat are uneori impresia că împinge în gol.

Această „căutare” activată poate lua diferite forme. La fel și definiția unei căutări încununată de „succes”. Ea nu are neapărat ca rezultat contactul direct cu părinții naturali. Chiar și dacă există relativ puține informații, familia poate totuși să viziteze sau să afle mai multe lucruri despre locurile care fac parte din trecutul copilului.

Pamela, în vârstă de cincisprezece ani, a pus multe dintre întrebările pe care și alți adolescenți adoptați le pun: „Cum arată mama mea?”, „De ce a renunțat la mine?” „De unde vin și cum era acolo?”, „Cine sunt oamenii care vorbeau cu mama mea?”. Am considerat că Pamela avea nevoie de mai multe informații legate de nașterea ei, iar părinții au fost de acord. Însă în Minnesota, ca de altfel în majoritatea statelor, dosarele de adopții

sunt sigilate, iar agenția care se ocupase de adopția Pamelei nu voia să le deschidă. Personalul, însă, era dispus să stea de vorbă cu ea.

Pamela și părinții ei au organizat, la un sfârșit de săptămână, o excursie în Minneapolis, orașul în care se născuse Pamela. Familia a vizitat spitalul unde se născuse copilul, s-a plimbat puțin în zona din apropierea acestuia, după care a mers spre agenția de adopții. Doi dintre consilierii care erau angajați ai agenției cu cincisprezece ani în urmă încă lucrau acolo; deși nu avuseseră contact direct cu mama naturală a Pamelei, și-au adus aminte de ea, iar Pamela le-a făcut poze.

„Acum știu mai multe despre trecutul meu”, spune Pamela, deși multe dintre întrebările ei rămân fără răspuns. „Cel puțin, când spun că m-am născut în Minneapolis, am o idee despre cum este orașul.”

Uneori este imposibil să afli vreo informație necesară pentru a iniția o căutare activă – agenția de adopții sau persoanele intermediare nu vor să coopereze, părinții nu au niciun fel de indicii, practic nu există decât un zid alb. Însă noi am descoperit că, uneori, chiar și o căutare imaginară le permite tinerilor să se gândească la familiile lor biologice și să-și înțeleagă sentimentele pe care le au cu privire la adopție. Uneori, ne ajutăm pacienții să inițieze asemenea căutări imaginare sfătuindu-i să scrie scrisori.

Scrisorile presupun o corespondență între copilul adoptat și mama naturală. *Copilul este cel care scrie toate scrisorile* – adică atât scrisorile pe care el le trimite mamei naturale cât și cele pe care aceasta la trimite ca răspuns la cele primite. Întreaga corespondență reflectă sentimentele și închipuirile celui adoptat. În unele cazuri, în cursul scrierii scrisorilor, se produc unele schimbări importante în atitudinea acestuia față de adopție.

Când am rugat-o pe Lori, o adolescentă de șaisprezece ani, să-i scrie mamei ei naturale, am observat că, treptat, pe parcursul a nouă luni, ea a ajuns să accepte faptul că fusese adoptată, precum și incertitudinile legate de trecutul său. Informațiile pe care Lori le avea la început erau insuficiente: știa că mama ei naturală avea nouăsprezece ani când a născut-o pe ea, că tatăl ei lucrase în armată și că se născuse într-un orașel din sud.

Lori, cea mai mare dintre două fete adoptate ale familiei, a venit la noi pentru că era nepoliticoasă, sfidătoare, deprimată și avea o situație școlară precară. Avea o părere proastă despre ea și uneori se gândea la sinucidere. La scurt timp după prima ei vizită, am rugat-o pe Lori să-i scrie mamei ei naturale:

„Dragă nu-știi-cum-să-ți-spun,

Mi se pare ciudat să scriu această scrisoare. Nu te cunosc, nu mă cunoști, dar sunt o parte din tine și tu ești o parte din mine. Am atâtea întrebări de pus. De ce ai renunțat la mine? Presupun că ai avut un motiv întemeiat. Aș vrea să te întâlnesc, însă mi-e teamă că tu nu vei vrea să mă vezi.

Mă gândesc la tine tot timpul, la cum arăți și la ce-ți place să faci. Mie îmi place să gătesc și să port haine ciudate. Dar ție?

Nu mi se pare că semăn cu nimeni de aici. Mă refer la părinții mei adoptivi. Ei sunt în regulă, dar nu sunt ca mine. Nu pot lega o relație cu ei. Mi-e dor de tine și vreau să te văd. Te rog scrie-mi.

Cu dragoste, Lori _____?

Fîica ta”

O săptămână sau două mai târziu, Lori a redactat următorul răspuns imaginar din partea mamei ei:

„Dragă Lori,

Ce surpriză plăcută!!! După atâția ani, în sfârșit te-am găsit, sau măcar am primit vești de la tine. Mă bucur atât de mult că mi-ai scris. Și eu mă gândesc la tine. Mă gândesc la ce fel de persoană ești și la cum ar fi fost viața dacă ai fi locuit cu mine.

Și eu vreau să te văd. Trimite-mi, te rog, răspuns. Te iubesc.

??

Mama ta”

După două luni de terapie, părinții lui Lori au recunoscut pentru prima oară faptul că văzuseră numele mamei ei biologice scris pe marginea uneia dintre hârtiile pe care agenția de adopții le înaintase. Nu-i spusese niciodată lui Lori acest lucru. Lori a folosit, o perioadă de timp, numele de familie al mamei ei ca propriul ei nume. Apoi a redactat aceste două scrisori.

„Dragă mamă,

Nu-mi vine să cred. Acum îți știu numele. Părinții mei adoptivi nu mi-au spus niciodată că îți știau numele. Mi-au ascuns acest lucru. Mă întreb ce alte lucruri mai știu și nu mi le spun. Nu pot avea încredere în ei. Acum am un nume, un nume al meu. Acum simt că sunt eu, că știu cine sunt, măcar parțial.

Mă bucur că te-ai gândit la mine în toți acești ani. Acest lucru mă face să cred că m-ai vrut. Totuși, nu înțeleg ce s-a întâmplat. Devin confuză când mă gândesc la aceste lucruri. Trebuie să fi avut un motiv întemeiat să nu ai grijă de propria ta fiică. Probabil erai prea tânără sau ceva de genul acesta. Povestește-mi despre tine, în următoarea scrisoare, bine?

Te iubesc,
Lori”

Și-a răspuns la propria-i scrisoare într-un mod surprinzător – spunându-și ei însăși cât de important era să aibă răbdare cu părinții ei adoptivi, chiar dacă aceștia au supărat-o ascunzându-i informații referitoare la numele mamei ei naturale.

„Dragă Lori,

Mă bucur mult că ai aflat cine sunt. Acest lucru mă face mai reală pentru tine. Nu fi supărată pe părinții tăi, părinții adoptivi. Probabil au considerat că este mai bine să nu-ți spună numele meu, ca să nu pleci să mă cauți.

Eram prea tânără pentru a putea avea grijă de tine. Eram doar o adolescentă. Nu eram căsătorită și nimeni nu mă putea ajuta. N-am vrut să te abandonez, dar toată lumea mi-a spus că așa ar fi cel mai bine pentru tine. Te rog să înțelegi.

Poate vei putea veni să mă vizitezi curând. Ce părere ai?

Cu dragoste,
Mama”

Șapte luni mai târziu, cu puțin timp înainte de terminarea terapiei, Lori i-a scris mamei ei naturale, adresându-i-se nu cu apelativul mai intim “mamă”, ci spunându-i pe nume – așa cum te-ai adresa cuiva de vârsta ta.

„Dragă Claire,

A trecut ceva timp de la ultima mea scrisoare. S-au schimbat multe lucruri. Intenționez să te caut cât de curând. Părinții mei sunt de acord să mă ajute. L-au contactat pe doctorul din Carolina de Nord care a asistat la naștere. A spus că ar putea să ne ajute. Probabil că nu voi afla niciodată răspunsul la întrebarea mea – de ce s-a întâmplat acest lucru. Poate că nu există un răspuns.

Sunt încă destul de confuză, încă nu pot să-l suport pe tatăl meu. Mă dezgustă uneori. Însă acum îmi place de mama mea. Nu fi supărată pe mine, ea nu va fi niciodată mama mea adevărată. Tu vei fi mereu, știu asta. Dar pot vorbi cu ea și acest lucru mă ajută.

Situația la școală e mai bună. Notele mele sunt în regulă. Totuși, abia aștept să termin. Nu-mi place școala deloc. Nu-mi plac regulile și nu-mi place să mi se spună ce să fac. Dar mai pot rezista încă un an.

Să nu fii surprinsă dacă vei primi un telefon de la mine în viitorul apropiat. Ei bine, poate nu foarte apropiat. S-ar putea să dureze ceva timp până te voi găsi. Sper doar să putem. Și mai sper că și tu îți dorești să mă vezi. Dar chiar și dacă nu vrei, voi putea face față situației. Cel puțin voi ști unde ești și că exiști cu adevărat.

Cu dragoste,

Lori”

Aceste scrisori sunt o dovadă a progresului pe care Lori l-a făcut în cadrul terapiei. Pe parcursul a nouă luni de zile, a dat dovadă de din ce în ce mai multă toleranță – față de părinții ei, față de faptul că este posibil să nu-și găsească niciodată mama naturală și față de întrebările rămase fără răspuns care încă îi vin în minte. Nu mai folosește numele de familie al mamei ei naturale, dar l-a inclus în numele ei înainte de numele de familie al părinților adoptivi. Acum acceptă faptul că face parte din familia adoptivă și totuși se simte legată (prin numele mamei ei) de un trecut parțial cunoscut.

Evoluția către maturitate

Pe măsură ce adolescentul se maturizează și își dezvoltă abilități și interese diferite de cele ale familiei adoptive, ar putea simți o nouă curiozitate cu privire la originile sale.

Dacă așa sunt eu, s-ar putea întreba, ce anume din trecutul meu necunoscut m-a făcut să fiu astfel? Nevoia de a găsi un răspuns la o astfel de întrebare este ceea ce declanșează, de obicei, o căutare activă în ultima parte a adolescenței.

În facultate, de exemplu, Sharon a devenit interesată de artă și de istoria artei. Cu cât picta mai mult, cu atât se întreba mai des de unde provenea acest talent. Părinții adoptivi ai lui Sharon era amândoi oameni practici, lipsiți de talent artistic. Prin urmare, ce a determinat-o pe Sharon să fie atât de interesată de pictură și desen? Pentru a găsi un răspuns la această întrebare, Sharon a inițiat o căutare, care s-a încheiat cinci ani mai târziu la aflarea tristei vești că mama ei naturală murise într-un accident de mașină la vârsta de treizeci și opt de ani.

Sharon a descoperit, totuși, că mama ei naturală începuse să picteze la aceeași vârstă la care începuse și ea. Tatăl mamei ei fusese un pictor amator suficient de cunoscut încât să fie desemnat să picteze frescele a două biserici din orașul ei natal. Aflarea acestor lucruri i-a permis lui Sharon să-și completeze identitatea de artist. În plus, când Sharon i-a întâlnit pe membrii familiei extinse a mamei ei naturale, aproape șaiszeci cu toții, noile ei rude se comportau de parcă ar fi văzut fantoma mamei ei. Sharon îi semăna mamei sale nu doar fizic, ci și în felul în care gesticula, avea zâmbetul și expresia mamei ei și râdea la fel ca ea.

Alteori, noile preocupări dezvoltate în adolescență acționează invers. În loc să-l impulsioneze pe tânăr să pornească în căutări, aceste preocupări îl pot absorbi atât de mult pe adolescent, încât adopția își pierde din importanță.

„Curiozitatea mea descrește cu trecerea fiecărui an”, spune Quintana, în vârstă de șaisprezece ani, în cartea *Ce înseamnă să fii adoptat*. „Unul dintre motive ar putea fi acela că nu prea mai am timp să fac muncă de detectiv. Eram mai interesată de acest aspect când aveam unsprezece sau doisprezece ani.”

Quintana, fiica scriitorilor Didion și John Gregory Dunne, încă își mai imaginează, totuși, cum ar fi să-și reîntâlnească mama biologică. Dacă și-ar găsi „mama adevărată”, spune ea, “cu o mână aș ține-o pe mama, iar cu cealaltă mână pe cealaltă mamă și aș spune: 'Bună, mămicilor'”.